

Univerzita Palackého v Olomouci

Právnická fakulta

Bc. Vít Spousta

**Postoje Norska ke členství v Evropských společenstvích /
Evropské unii**

Diplomová práce

Olomouc 2020

Já, níže podepsaný, Bc. Vít Spousta, autor diplomové práce na téma:

Postoje Norska ke členství v Evropských společenstvích / Evropské unii,

kteřá je literárním dílem ve smyslu zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, dávám tímto jako subjekt údajů svůj souhlas ve smyslu § 4 písm. e) zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, správci:

Univerzitě Palackého v Olomouci, Křížkovského 8, 771 47 Olomouc, Česká republika

ke zpracování osobních údajů v rozsahu jméno a příjmení v informačním systému, a to včetně zařazení do katalogů, a dále ke zpřístupnění jména a příjmení v katalozích a informačních systémech Univerzity Palackého v Olomouci, včetně neadresného zpřístupnění pomocí metod dálkového přístupu. Údaje mohou být takto zpřístupněny uživatelům služeb Univerzity Palackého v Olomouci. Realizace zpřístupnění zajišťuje ke dni tohoto prohlášení vnitřní složka Univerzity Palackého v Olomouci, která se nazývá Informační centrum Univerzity Palackého.

Souhlas se poskytuje na dobu ochrany autorského díla dle zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Postoje Norska ke členství v Evropských společenstvích / Evropské unii vypracoval samostatně a citoval jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 29. dubna 2020

.....
Bc. Vít Spousta

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucí mé diplomové práce Mgr. Petře Měšťánkové, Ph.D., za její úctyhodnou trpělivost, cenné rady, věcné podněty a odborný dohled při tvorbě této práce.

Obsah

Úvod	7
1 Teoretické přístupy: logika výhodnosti a logika vhodnosti	11
1.1 Logika výhodnosti	13
1.2 Logika vhodnosti	15
2 Politicko-historický kontext.....	18
2.1 Politický systém Norska	18
2.2 Stranický systém a relevantní politické strany	20
2.3 Hlavní směry norské zahraniční politiky po druhé světové válce	25
3 Pokus Norska o přistoupení do Evropských společenství v roce 1973.....	28
3.1 Vyjednávání mezi Norskem a ES	31
3.2 Kampaň před referendem	32
3.3 Postoje politických stran a zájmových skupin.....	34
3.4 Referendum a jeho dopady	38
3.5 Dílčí závěr.....	40
4 Pokus Norska o přistoupení do Evropské unie v roce 1995	42
4.1 Vyjednávání mezi Norskem a ES/EU	46
4.2 Kampaň před referendem	49
4.3 Postoje politických stran a zájmových skupin.....	51
4.4 Referendum a jeho dopady	55
4.5 Dílčí závěr.....	55
5 Současný postoj Norska ke členství v Evropské unii	57
5.1 Současné postoje politických stran.....	58
Závěr.....	64
Seznam použitých zdrojů	68
Shrnutí/abstract.....	75
Klíčová slova / Key words	76
Přílohy	77

Seznam použitých zkratk

DNA – Norská strana práce – labouristé (Det Norske Arbeiderparti)

EHP – Evropský hospodářský prostor

EK – Evropská komise

EP – Evropský parlament

ES – Evropská společenství

ESVO – Evropská sdružení volného obchodu

EU – Evropská unie

FrP – Pokroková strana (Fremskrittpartiet)

H – Konzervativní strana (Høyre)

JEA – Jednotný evropský akt

KrF – Křesťanská lidová strana (Kristelig Folkeparti)

LO – Norská konfederace odborových svazů (Landsorganisasjonen i Norge)

NATO – Severoatlantická aliance

OSN – Organizace spojených národů

RV – Rudý volební svaz (Rød Valgallianse)

SF – Socialistická lidová strana (Sosialistisk Folkeparti)

SME – Sociální demokraté proti EU (Sosialdemokrater mot EU)

SP – Strana středu (Senterpartiet)

SRP – Společná rybolovná politika

SSSR – Svaz sovětských socialistických republik

SV – Levicová socialistická strana (Sosialistisk Venstreparti)

SZP – Společná zemědělská politika

USA – Spojené státy americké

V – Liberální strana (Venstre)

Seznam tabulek

Tabulka 1: Postoje politických stran vůči členství Norska v ES v roce 1972 a zastoupení logiky výhodnosti a vhodnosti na jejich postojích	40
Tabulka 2: Postoje politických stran vůči členství Norska v EU v roce 1994 a zastoupení logiky výhodnosti a vhodnosti na jejich postojích	56
Tabulka 3: Postoje politických stran vůči členství Norska v EU v současnosti a zastoupení logiky výhodnosti a vhodnosti na jejich postojích	62
Tabulka 4: Srovnání postojů politických stran vůči členství Norska v ES/EU ve všech třech zkoumaných obdobích a zastoupení logiky výhodnosti a vhodnosti na jejich postojích.....	66

Seznam příloh

Příloha 1: Výsledky referenda o vstupu Norska do ES, 24. a 25. 9. 1972	77
Příloha 2: Výsledky referenda o vstupu Norska do EU, 27. a 28. 11. 1994	77

Úvod

V dnešní době už většina z nás považuje členství v Evropské unii za něco samozřejmého a naprosto přirozeného. Málokdo si dokáže všimnout všech případů ve všedním životě, kdy mu tato organizace, jíž je Česká republika už více než 16 let členem, ovlivňuje život. Doba, kdy jsme se na členské státy EU dívali zvenčí, jako občané země, která si o účasti na podobném projektu může nechat jen zdát, případně kdy se náš stát pyšnil titulem „kandidátský“, již dávno pominula a pamatujeme si z ní opravdu jen pramálo. Od rozpadu Československa v roce 1993 se čelní představitelé naší republiky významně snažili a zasadili o to, aby se Česká republika jedním z členských států stala, což se také podařilo. Mohli bychom říci, že členství České republiky v EU bylo obyvateli i většinou politických představitelů vnímáno jako naprosto klíčová a strategická priorita této země. Až se skoro chce říci, jako by snad ani neexistovala v této otázce alternativa.

Alternativa k výše popsanému uvažování a konání nicméně samozřejmě existuje, a to nejen teoretická. Právě úplným naplněním této možnosti, tedy úmyslným a cíleným setrváním mimo Evropskou unii, se budu zabývat ve své diplomové práci. V praxi totiž tuto alternativu nalezneme v Norském království. Jako cíl své práce jsem si stanovil analýzu důvodů a postojů norských politických elit a zájmových skupin ke členství v Evropské unii. Tyto postoje a důvody hodlám zkoumat z pohledu logiky výhodnosti a vhodnosti a budu se snažit zjistit, podle jaké motivace bylo rozhodnutí v konkrétních otázkách učiněno. Dále mě bude zajímat, jak se liší současný pohled na celou problematiku od pohledu v klíčových obdobích norské integrační snahy, tedy v letech 1972 a 1994, kdy se v zemi konala dvě referenda o přistoupení země do ES/EU (samotné akty přistoupení byly naplánovány na roky 1973, respektive 1995). V rámci své diplomové práce se pokusím zodpovědět na otázky, které se přímo logicky nabízejí. Především mě bude zajímat, proč Norsko nevstoupilo do EU, jaký je aktuální postoj Norska vůči členství v EU a v neposlední řadě se pokusím zodpovědět, jaká byla motivace politických stran a zájmových skupin k podpoře či odmítnutí členství v Evropských společenstvích, respektive v Evropské unii. První dvě otázky mi přijdou naprosto klíčové pro pochopení celé problematiky, třetí otázku jsem zvolil z prostého důvodu: nenašel jsem nikde podobnou analýzu a rád bych toto bílé místo zaplnil.

V rámci své diplomové práce se pohybuji v období od konce druhé světové války do současnosti, neboť součástí mojí práce je i stručný historický exkurz. Tato dějepisná vložka se mi jeví jako neopomenutelná proto, abych dokázal správně vyhodnotit kontext, ve kterém je zasazena nejdůležitější část mé práce, kterou jsem rozdělil do tří stěžejních kapitol. Ze všeho

nejdříve se podrobně věnuji situaci v 70. letech 20. století, tedy době, kdy se Norsko poprvé neúspěšně pokusilo o vstup do EU. Následně zevrubně rozebírám období začátku 90. let 20. století, kdy se Norové o vstup neúspěšně pokusili podruhé. Poslední klíčová kapitola zachycuje současný postoj země vůči EU, potažmo případnému členství v této mezinárodní organizaci. Geografické vymezení rozsahu mé práce je zřejmé již z jejího názvu.

Svou diplomovou práci jsem rozčlenil do pěti kapitol. První kapitola je věnována dvěma logikám, podle kterých se snažím k jednotlivým zkoumaným aspektům přistupovat. Rozlišující pro mě budou zejména logická kritéria výhodnosti a vhodnosti. Právě na základě těchto dvou kritérií v práci analyzuji chování jednotlivých politických aktérů a zájmových skupin během neúspěšných pokusů o přistoupení do ES/EU. Pro uchopení výsledků mé práce je popis těchto logik nezbytný, neboť k němu v rámci celé práce odkazují.

Další kapitola představuje politicko-historický exkurz. V první části této kapitoly se věnuji politickému systému v Norsku, zmiňuji ústavní vývoj a strukturu dělby moci. Dále představuji relevantní politické strany, které mají pravidelné zastoupení v parlamentu. Zaměřuji se stručně na jejich historii, politickou orientaci a klíčové cíle, kterých se snaží dosáhnout. Nastíhují jejich názory vůči evropské integraci. Podrobněji se těmto názorům věnuji v poslední kapitole, která je věnována aktuální situaci. V druhé části druhé kapitoly pojednávám o historickém vývoji Norska v době od konce druhé světové války do současnosti. Zmiňuji klíčové momenty, které se podepsaly na nynější podobě Norska. Jednotlivé události pomohou ucelit obraz Norska jako státu, který se hodlá podílet na evropské integraci poněkud nepřímou. Věnuji se zde událostem přímo navazujícím na konec druhé světové války a zejména snaze o severskou integraci v 50. letech.

Následující kapitoly jsou pro moji práci stěžejní. Jak jsem již naznačil výše, právě zde se dopodrobna věnuji dvěma pokusům o vstup do Evropských společenství, respektive Evropské unie. Nejdříve se zaměřuji na pokus, který se udál v rámci tzv. prvního rozšíření ES v roce 1973. V úvodu kapitoly rozebírám dva pokusy o vstup Velké Británie do Společenství, které skončily neúspěchem. Tyto pokusy se Norska týkaly velmi zblízka, protože vedle Velké Británie se měla ES rozšířit právě o Norsko (a Dánsko s Irskem). Dvě veta francouzského prezidenta de Gaullea namířená proti členství Velké Británie v ES totiž v praxi znamenala i konec nadějí na vstup ostatních tří států (těch se sice veta netýkala, nicméně ztráta klíčového partnera znamenala stažení zbylých žádostí a zrušení plánovaných jednání). Poté se již věnuji dění v 70. letech. Vycházím z historických předpokladů a dosavadních zkušeností Norska s evropskou integrací a popisuji výchozí pozici státu při vyjednávání, přičemž zmiňuji alternativy, které se Norsku v dané situaci nabízely (v tomto případě zejména ESVO). Dále se

zaměřuji na témata, která při tomto pokusu hrála klíčovou roli v jednání. Na základě výše zmíněných teorií se snažím analyzovat postoje hlavních politických aktérů a zájmových skupin vůči těmto tématům. Následně shrnuji průběh referenda, jeho výsledek a společenské dopady neúspěšného pokusu.

Naprostu analogicky postupuji i v případě druhého pokusu, kterému je věnována čtvrtá kapitola. Druhý pokus se odehrál v rámci tzv. Severního rozšíření EU, ke kterému došlo v roce 1995. I v tomto případě kapitolu uvádím přehledem historických událostí dvou dekad, které oddělovaly oba pokusy. Zmiňuji i možné alternativy, které Norsko mělo (v tomto případě se jedná zejména o Evropský hospodářský prostor – EHP). Opět rozebírám klíčová témata a podle dvou logických kritérií analyzuji, jak se k nim stavěli klíčoví političtí i společenští hráči. Tato kapitola nabízí i možnost komparace s prvním neúspěšným procesem. V závěru kapitoly se opět stručně věnuji průběhu referenda včetně výsledku a následným událostem, které byly druhým neúspěšným pokusem zapříčiněny.

Poslední kapitola je věnována současnému vztahu Norska a Evropské unie. Věnuji se zde vývoji vztahu mezi zemí a mezinárodní organizací od posledního neúspěšného pokusu v 90. letech do současnosti. Následně popisuji aktuální propojení obou subjektů a opět nabízím analýzu postojů současných politických elit a zájmových skupin v otázce vstupu do EU z hlediska dvou logických kritérií. Na konci kapitoly se pokouším srovnat aktuální stav s historickými epochami dvou neúspěšných pokusů a nastiňuji možný nejbližší vývoj celé situace s přihlédnutím k aktuálním událostem.

V závěru své práce shrnuji sebrané poznatky a s jejich pomocí odpovídám na otázky, které jsem si vytyčil v úvodu práce. Pomocí odpovědí na výzkumné otázky se zde snažím naplnit hlavní i vedlejší cíle, kterých jsem se v rámci své práce chtěl dobat. Také zde odhaluji další otázky, které v rámci daného tématu ještě nemají dostatečnou odpověď a otevírám zde možnosti pro další bádání.

Ve své práci zkoumám dva historické milníky v rámci jednoho státu. Tyto milníky se udály v rozmezí zhruba dvou desetiletí. Pomocí diachronní komparace se snažím srovnat nejen oba milníky, ale především chování aktérů, kteří se hráli u obou událostí klíčovou úlohu. Vzhledem k faktu, že aktéři zůstali z velké části stejní, ale dá se předpokládat, že se (alespoň částečně) proměnil jejich postoj, zvolil jsem si pro obsahovou analýzu jejich postojů kritéria výhodnosti a vhodnosti. Snažím se určit, zda je jednání motivováno touhou po zisku (ekonomickém, územním, mocenském) nebo zda je určeno spíše identitou a hodnotami jednajícího aktéra.

Obecné téma, které jsem si pro svůj výzkum zvolil, bylo již několikrát popsáno. Objektivní příčiny dvojího nevstoupení Norska i postoje jednotlivých aktérů rovněž byly popsány, stejně jako určité srovnání mezi oběma pokusy. Proto jsem se rozhodl prostřednictvím své práce obohatit danou problematiku o pohled motivace jednotlivých aktérů. Rád bych prostřednictvím své diplomové práce vnesl trochu světla do způsobu přemýšlení jednotlivých aktérů, posoudil jejich jednání z hlediska pohnutek, které je k jejich činům vedly. Osobně jsem se nesetkal s výzkumem, který by se podobným tématem v případě Norska zabýval.

K tématu existuje široké množství podkladů a zdrojů, od tematických publikací až po zpravidla cizojazyčné příspěvky v odborných časopisech. S tím souvisí i mírně zvýšená náročnost při jejich hledání a následné analýze, nicméně sám jsem se při výzkumu přesvědčil, že dnešní doba přináší tak pokročilé technologie (jako jsou překladové služby nebo online archivy), které tento problém přinejmenším výrazně eliminují, případně jej nadobro odstraňují. Téma obou logik je zpracováno velmi kvalitně, stejně tak existuje mnoho materiálů popisujících politický systém Norska. Pokud porovnáám zpracování problematik obou referend, jsem nucen konstatovat, že období kolem roku 1994 je věnováno mnohem více textů a odborných prací. Zpravidla se tyto práce věnují oběma referendům, případně pouze tomu pozdějšímu, přičemž dřívější referendum bývá pouze okrajově zmíněno. Proto se ve své práci snažím oběma referendům věnovat zhruba stejný prostor. Vývojem situace od 90. let do současnosti se příliš odborných textů nezabývá. Z toho důvodu zde čerpám zejména z internetových zdrojů.

Skutečnou kapacitou v problematice Norska a evropské integrace je profesor Clive Archer z univerzity v Aberdeenu. Spolu se svou kolegyní Ingrid Sognerovou, která dnes působí na univerzitě v Oslu, sepsali několik odborných publikací i článků. Tyto práce jsou velmi obsáhlé, detailní, ale zároveň velmi srozumitelné a jasně napsané. Z tuzemských autorů se problematice Skandinávie věnuje politolog docent Vlastimil Havlík z Masarykovy univerzity v Brně a paní doktorka Lucie Tungul z Univerzity Palackého v Olomouci. Problematice logiky výhodnosti a vhodnosti se ve svých pracích věnují sociolog James Gardner March a politolog Johan Peder Olsen. Jejich díla byla pro tuto práci velmi přínosná. Kvalitně o tématu pojednávají též profesori Frank Schimmelfennig a Ulrich Sedelmaier. Z hlediska politických systémů jsem nejvíce čerpal od politologa Lubomíra Kopečka z Masarykovy univerzity v Brně. Jeho parketou je zejména politický a stranický systém skandinávských zemí. Na toto téma publikoval také docent Vlastimil Fiala z Univerzity Palackého v Olomouci.

1 Teoretické přístupy: logika výhodnosti a logika vhodnosti

Veškerou lidskou činnost a každé rozhodnutí lze popsat pomocí vzorců chování, které lze na základě určitého klíče charakterizovat. Bez výjimky to platí i v případě rozhodování o přistoupení do mezinárodního společenství. Byť to na první pohled není příliš patrné, výsledné rozhodnutí každého státu, který před podobnou volbou stojí, odpovídá kompromisu postojů obrovského množství lidí. Ve své diplomové práci se věnuji konkrétnímu případu, tedy procesům (ne)vstoupení Norska do ES/EU. Tento proces je komplexní operací složenou z mnoha dílčích kroků, kdy jeden podmiňuje ten další a prakticky žádný nelze opomenout.

Pokládám za vhodné na tomto místě ve stručnosti shrnout, jak přístupový proces do EU vlastně vypadá. Je pochopitelné, že u každé země proces přístupu vypadal a bude vypadat mírně odlišně, nicméně základní schéma se nemění. Na začátku celého procesu stojí stát, který figuruje mimo EU. Aby tento stát mohl vůbec pomýšlet na to, že se v budoucnu stane členem EU, je třeba, aby byl k takovému kroku způsobilý. Způsobilost v tomto případě ukrývá následující podmínky: stát musí náležet geograficky na území Evropy a zároveň musí uznávat hodnoty, na kterých dříve Evropská společenství a dnes Evropská unie stojí. Tyto hodnoty musel kandidát uznávat vždy, v dnešní době jsou přehledně uvedeny v článku 2 Smlouvy o Evropské unii.¹ Vedle těchto základních podmínek musí stát splňovat ještě tzv. Kodaňská kritéria, tedy nároky, jež stanovila Evropská rada na summitu v Kodani v červnu roku 1993. Tato kritéria byla vytvořena v rámci přípravy na budoucí rozšiřování EU (především o země východní Evropy) a po nových členských státech vyžadují, aby jejich instituce dosáhly stability zaručující demokracii, vládu práva, dodržování lidských práv a respektování a ochranu menšin. Dále musí ve státě fungovat tržní ekonomika, která dokáže být schopna odolat tlakům v rámci EU. Členství je podmíněno ještě schopností kandidátské země převzít závazky plynoucí ze členství včetně plnění cílů politické, ekonomické a měnové unie.² Tato kritéria se postupem času dále specifikovala, např. pro přistoupení Rumunska a Bulharska.

O splnění či nesplnění těchto kritérií rozhodují členské státy EU. Dalším krokem je formální žádost země splňující tato kritéria. Žádost je adresována Radě EU, která následně o žádosti informuje Evropský parlament (EP), jednotlivé národní parlamenty členských zemí a Evropskou komisi (EK). Rada zároveň zažádá EK o stanovisko. Pokud je stanovisko EK

¹ „Unie je založena na hodnotách úcty k lidské důstojnosti, svobody, demokracie, rovnosti, právního státu a dodržování lidských práv, včetně práv příslušníků menšin. Tyto hodnoty jsou společné členským státům ve společnosti vyznačující se pluralismem, nepřípustností diskriminace, tolerancí, spravedlností, solidaritou a rovností žen a mužů.“

² *Přístupová kritéria (Kodaňská kritéria)* [online]. eur-lex.europa.eu [cit. 17. ledna 2020]. Dostupné na: <https://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/accession_criteria_copenhagen.html?locale=cs>.

souhlasné, Evropská rada následně udělí zemi tzv. status kandidátské země. Poté může tato kandidátská země zahájit jednání o samotném přistoupení. Jednání probíhá mezi vládou kandidátské země a Komisí. V úvodu jednání probíhá tzv. screening, kterým Komise společně s členskými státy sleduje úroveň právního řádu kandidátské země a rozdíly tohoto řádu vůči jednotlivým oblastem unijního *acquis communautaire* (soubor práva EU). Členské státy mají v rámci každé kapitoly jednání společnou pozici, z které mohou stanovovat dodatečné podmínky (tzv. benchmarks), které musí členský stát splnit. Celé *acquis* je rozděleno do 35 kapitol, které se projednávají odděleně. O otevření a uzavření jednotlivých kapitol rozhodují taktéž členské státy. Úkolem kandidátské země je provést jednotlivé oblasti *acquis* na úrovni národního práva. V momentě, kdy je tak učiněno, teprve lze danou oblast (kapitolu) uzavřít. Komise, která veškeré pokroky sleduje, následně prostřednictvím tzv. hodnotících zpráv informuje o stavu jednání Radu EU a Evropský parlament. Stejnou činnost vykazuje i kandidátská země, ta sestavuje o proběhnuvším pokroku tzv. roční národní programy. Celý jednací proces směřuje ke smlouvě o přistoupení. Přistoupení samotné schvaluje jednomyslně Rada EU a souhlasit s ním musí i Evropský parlament. Smlouva pak musí být podepsána a ratifikována všemi členskými zeměmi EU a v kandidátské zemi musí být tento krok posvěcen podle ústavních postupů konkrétní země. V případě úspěšného absolvování celého procesu se kandidátská země k určenému datu stává zemí členskou a vstupuje do Evropské unie. Celý tento postup je teoreticky zakotven v článku 49 Smlouvy o EU.³

Ve své práci se věnuji situaci Norska, kde při obou pokusech proběhlo obecné referendum.⁴ Podle norských zákonů může referendum vyhlásit jen parlament. Ze své povahy nemá výsledek referenda žádnou závaznost, nicméně zvyklostí v zemi je, že výsledek referenda je parlamentem vždy respektován a je rozhodováno v souladu s ním. Celkem bylo v Norsku referendum vyhlášeno šestkrát, já se věnuji posledním dvěma případům, které souvisely se vstupem země do ES/EU a oba skončily zamítavým výsledkem.⁵

Jak jsem zmínil na začátku kapitoly, rozhodnutí v otázce vstupu do mezinárodní organizace nečiní několik málo jedinců, ale *de facto* každý občan konkrétní země. Je evidentní, že řadový občan si svoji roli v celém přístupovém procesu nejlépe uvědomuje v momentě, kdy se aktivně podílí na rozhodnutí, tedy hlasuje v referendu. Tato událost je v celém procesu

³ Konsolidované znění Smlouvy o Evropské unii. Úřední věstník Evropské unie C 326/15, 26. října 2012, čl. 49.

⁴ Norská ústava nezná povinnost vypsání referenda v podobné situaci. Referendum bylo vypsáno spíše jako konzultativní prvek, předpokládáný (kladný) výsledek měl posílit postoj norské vlády, která vstup prosazovala, mezi obyvatelstvem. Šlo tedy spíše o jakýsi nástroj k širšímu ztotožnění občanů s kroky politických elit.

⁵ BRUNCLÍK, Miloš, HAVLÍK, Vlastimil, PINKOVÁ, Aneta. *Skandinávie: Proměny politiky v severských zemích*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, s. 125.

nejzřetelnějším zapojením většiny občanů, nicméně stejně důležité zapojení proběhlo už u národních parlamentních voleb. Všechna hlasování mají společný jeden základ: rozhodnutí, které je v hlasování hlasujícím vyjádřeno, musí být něčím motivováno. Obecná zkušenost velí, že každý občan bude na danou otázku nahlížet ze své pozice, pro každého budou v celém procesu důležité jiné aspekty. Subjektivní důležitost těchto aspektů souvisí se společenským postavením každého občana a je ovlivněna mnoha faktory, mezi které patří výchova, dosažené vzdělání, věk, víra, zaměstnání, ekonomická úroveň, politická orientace a podobně.

Ve své práci se nezabývám motivací každého občana jako samostatné jednotky, ale pracuji s několika zájmovými skupinami, které budou konkrétní množinu občanů sdružovat a reprezentovat jejich hlavní zájem. Volím takové skupiny, které se v otázce přistoupení do ES/EU profilovaly jako nejvýraznější, a zaměřuji se na to, jakým způsobem svůj hlavní zájem v otázce přistoupení prosazovaly. Úplně stejným způsobem se věnuji postojům jednotlivých relevantních politických stran, neboť i ty reprezentují postoj určitého vzorku obyvatelstva – voličů. Zájmové skupiny a politické strany nejen reprezentují zájmy svých členů či voličů, ale na základě pocitu určité příslušnosti je také zpětně ovlivňují (např. kampaněmi k referendu). Lze říci, že veškerá jednání lze rozdělit do dvou směrů, které se vyznačují určitou logikou chování a uvažování. Jedná se o logiku výhodnosti a logiku vhodnosti. V praxi nelze o konkrétním jednání tvrdit, že se řídí jen jednou logikou. Každé jednání je výsledkem kombinace obou možností, přičemž zpravidla jedna alternativa je dominantní.

1.1 Logika výhodnosti

Jak je již z názvu patrné, subjekty jednající podle logiky výhodnosti budou činit svá rozhodnutí na základě toho, které pro ně bude nejvýhodnější. Takové subjekty budou sledovat především svůj vlastní profit, který budou chtít maximalizovat. Na začátku celého rozhodovacího procesu zhodnotí, z jakých možností mohou vybírat. Zároveň si vyhodnotí, která hodnota je pro ně nejzásadnější (tedy kterou hodnotu chtějí maximalizovat), a následně porovnají nabízené možnosti a jejich vliv na preferované hodnoty. Výslednou volbou pak zvolí alternativu, u které předpokládají nejlepší dopady pro zvolenou důležitou hodnotu.⁶ S maximalizací profitu pochopitelně přichází i neoddelitelný protiklad: minimalizace nákladů. Takové jednání odpovídá teorii racionální volby. Racionální aktér se rozhoduje podle toho, jaká alternativa je nejvíce přínosná pro jeho zájmy, přičemž co nejvyššího přínosu chce dosáhnout za co nejnižší cenu. Je přirozené, že žádný aktér nikdy nemůže dosáhnout úplně všeho, co

⁶ MARCH, James G., OLSEN, Johan P. The logic of appropriateness. In: GOODIN, Robert E., ed. *The Oxford Handbook of Political Science*. Oxford: Oxford University Press, 2011, s. 480.

požaduje. Požadavky jednotlivých aktérů zpravidla stojí vzájemně proti sobě. Výsledkem jednání je tedy kompromis.⁷ Tento přístup přináší zřejmá pozitiva: na první pohled je patrné, že aktér určitým způsobem vylepšuje svoji pozici (bohatne, získává větší vliv, širší pravomoci). Rizikem u logiky výhodnosti zůstává nedostatečná informovanost, respektive nemožnost předem přesně znát všechny důsledky všech nabízených možností. Dá se říci, že volba nejvýhodnější alternativy je pokaždé tak trochu risk.⁸

Státy, které uvažují o možnosti členství v Evropské unii, zpravidla chtějí maximalizovat přínosy, které lze rozdělit do dvou kategorií. Zaprvé se jedná o výhody ekonomické. Členstvím v EU získává stát především nárok na příjem finančních prostředků z unijního rozpočtu, dalšími pozitivy jsou růst HDP, posílení obchodu, rozšíření trhu a zvýšení konkurenceschopnosti státu. Mezi ekonomické náklady patří příspěvky členského státu do unijního rozpočtu a potenciálně různá ekonomická omezení zapříčiněná unijní legislativou (v případě Norska mohou jako příklad posloužit zisky státu z jeho nerostného bohatství). Do druhé kategorie spadají výhody geopolitické. Jedná se o aspekty související se zeměpisnou polohou státu. Díky své poloze mohou státy těžit ze svého podnebí (zemědělská úrodnost), strategické poloze (vojenské účely) nebo např. z přístupu k moři (významný aspekt v oblasti lodní dopravy, rybolovu či těžby nerostných surovin).⁹

Z teorie racionální volby vychází jedna ze základních teorií mezinárodních vztahů. Jedná se o tzv. liberální intergovernmentalismus. Autorem této teorie je americký politolog Andrew Moravcsik a charakteristiku celé teorie lze shrnout do několika bodů. Klíčovými aktéry jsou národní státy, podobně jako například u realismu, rozdílná je ovšem jejich motivace. V rámci realismu se klíčovou motivací stává geostrategický zájem (např. bezpečnost), kdežto motivací liberálního intergovernmentalismu bývá tradičně hlavně ekonomický zájem. Celou teorii můžeme chápat jako dvojúrovňovou hru, kdy se v první úrovni utvářejí preference národní politiky aktéra (státu). Tyto preference můžeme chápat jako hodnoty, které chce aktér (řídící se logikou výhodnosti) při volbě maximalizovat. V druhé úrovni přichází ke slovu mezinárodní vyjednávání na úrovni národních vlád. Jednotlivé vlády přicházejí k vyjednávání se stanovenými preferencemi a pomocí co nejvýhodnějších dohod se snaží maximalizovat svůj zisk. Podle teorie liberálního intergovernmentalismu má nejvýhodnější pozici při vyjednávání

⁷ PIEDRAFITA, Sonia, TORREBLANCA, José I. The Three Logics of EU Enlargement: Interests Identities and Arguments. *Politique européenne*, 2005, roč. 5, č. 1, s. 31 – 32.

⁸ MARCH, James G., OLSEN, Johan P. The Institutional Dynamics of International Political Orders. *International Organization*, 1998, roč. 52, č. 4, s. 950.

⁹ SCHUKKINK, Martijn, NIEMANN, Arne. Portugal and the EU's Eastern Enlargement: A logic of identity endorsement. *European Integration online Papers*, 2012, roč. 16, čl. 12, s. 5 – 9.

ten aktér, který může z případné spolupráce získat nejvíce, protože ten je ochoten učinit největší kompromis. Liberální intergovernmentalismus (podobně jako další liberální teorie) přikládá důležitou roli v utváření národních preferencí konkrétním skupinám obyvatelstva. Tyto skupiny (které ve své práci označuji jako zájmové) mají podle této teorie tak významný vliv na formování národních preferencí, že je při jejich tvorbě nelze přehlédnout.¹⁰ Pro podstatu mé práce je klíčová především první úroveň hry, ve které se tvoří preference na státní úrovni. Právě tvorbu těchto preferencí jednotlivými politickými stranami a zájmovými skupinami podrobují kritériím logiky výhodnosti a vhodnosti a snažím se určit, která logika u konkrétního aktéra převládá a která je v jeho jednání zastoupena jen minoritně.

1.2 Logika vhodnosti

Lidské jednání, které odpovídá kritériu logiky vhodnosti, není automaticky spojeno s očekáváním budoucích výsledků, tak jako je tomu u logiky výhodnosti. Aktéři jednající podle tohoto kritéria řídí své chování spíše v souladu s normami, které jsou společensky nastaveny. Tyto normy jsou společensky považovány za normální, správné, vhodné, pravdivé nebo dobré. Rozhodným prvkem není maximalizace vlastního užitku, ale spíše maximalizace hodnotové shody.¹¹

Na základě souboru hodnot, které jsou považovány za obecně správné, existují obecně platné normy a pravidla chování. Ty bude takto jednající aktér dodržovat a jeho svým chováním se bude snažit naplnit očekávání, která na něj jsou prostřednictvím souboru hodnot kladena. Ovšem soubor hodnot, které se obecně považují za vhodné, lze jen obtížně definovat, protože neexistuje institut, podle něhož by se jednotlivé hodnoty daly posoudit univerzálně a platně pro každého. Protože v našem světě existují různé společnosti, musejí nutně existovat i různé společenské normy. Pro každého jednotlivce, skupinu, politickou stranu nebo stát bude soubor hodnot, na kterém si daný aktér zakládá, vypadat (alespoň zčásti) odlišně, ale tím nelze rozporovat, že tyto hodnoty konkrétní aktér nepovažuje za správné, tedy vhodné. Tato odlišnost je způsobena tzv. identitou. V osobní rovině lze pojem identita nahradit slovem osobnost, přičemž tomu odpovídá i charakteristika v dané rovině. Osobní identitou se rozumí odpověď na otázky „Kdo jsem?“ nebo „Čím jsem?“.¹² V rovině státu (na které se v této práci pohybuji) hovoříme o tzv. národní identitě, která se dá charakterizovat ve třech úrovních. V první úrovni mluvíme o identitě individuální (sociálně psychologické): lidé (občané) se cítí být spolu určitým

¹⁰ KRATOCHVÍL, Petr. *Teorie evropské integrace*. Praha: Portál, 2008, s. 165 – 168.

¹¹ MARCH, OLSEN: *The logic of appropriateness...*, s. 479.

¹² BAČOVÁ, Viera. Identita v sociální psychologii. In: VÝROST, Jozef, SLAMĚNÍK, Ivan. *Sociální psychologie*. 2., přepracované a rozšířené vydání. Praha: Grada, 2008, s. 109.

způsobem svázání. Spojuje je vztah k určitému teritoriu (národu), mluví stejnou řečí, nebo je může pojít společná historie. V druhé úrovni se jedná o identitu politicko-systémovou. Tato úroveň je pro mou práci nejdůležitější. Svět je v dnešní době nejtýpčtěji rozdělen na suverénní státy, v jejichž rámci zpravidla existuje určitý národ. Zde je národní identita chápána jako síla, která dokáže tento národ držet pohromadě. Aby mohl být národ stabilní, potřebuje vnitřně sdílet a uznávat společné hodnoty, které se snaží naplňovat obyvatelé, společenské skupiny i politické strany a elity. Čím širší skupina příslušníků určitého národa bude sdílet stejné hodnoty, tím snáze se těchto hodnot bude dosahovat a tím silnější bude i národní identita daného státu a stát samotný. Ve třetí úrovni se na národní identitu nazírá z pohledu nacionalismu.¹³

Vraťme se ovšem k druhé úrovni. Pro otázku členství v mezinárodní organizaci je důležitá nejen národní identita státu, který zatím stojí mimo a o členství usiluje, ale na druhé straně i identita mezinárodní organizace. Stát jednající podle logiky vhodnosti vnímá mezinárodní organizaci jako nositele hodnot, se kterými se sám ztotožňuje a jsou pro něj klíčové. Cílem státu je tyto hodnoty potenciálním členstvím co nejvíce posílit. Stejný princip platí i v opačném směru. Mezinárodní organizace vidí nečlenské státy jako nositele hodnot, přičemž nejatraktivnější pro případnou spolupráci jsou ty státy, jejichž hodnoty (tedy i identita) se nejvíce blíží hodnotám a identitě dané organizace.¹⁴

Na principech logiky vhodnosti stojí teorie konstruktivismu. Tato teorie mezinárodních vztahů už podle svého názvu pracuje s tím, že realitu konstruují její aktéři pomocí interakcí, které mezi nimi probíhají. Těmito aktéry jsou samozřejmě státy, nicméně konstruktivismus je vnímá jako proměnlivé (nestálé) subjekty. Tyto subjekty se v krajních případech mohou měnit i ve své samotné podstatě, mnohem běžnější je však změna preferovaných hodnot nebo vývoj národní identity. Konstruktivismus zkoumá nejen tyto postoje a hodnoty, ale především jejich vzájemnou interakci na mezinárodním poli.¹⁵

Konstruktivismus v jádru odmítá princip racionální volby, který odpovídá logice výhodnosti a je základem pro liberální intergovernmentalismus. Naopak tvrdí, že jeho aktéři jednají tak, aby se co nejvíce přiblížili svým ideálům, na kterých stojí jejich soubor hodnot, a to bez ohledu na jakoukoli výhodnost jejich jednání. Na poli evropské integrace je soubor hodnot aktéra (státu) konfrontován se soubory hodnot ostatních států. Předpokládá se tedy, že zkoumaný aktér se bude snažit spolupracovat s těmi aktéry, jejichž soubory hodnot jsou co

¹³ VLACHOVÁ, Klára, ŘEHÁKOVÁ, Blanka. Národ, národní identita a národní hrdost v Evropě. *Sociologický časopis*, 2004, roč. 40, č. 4, s. 490.

¹⁴ SCHIMMELFENNIG, Frank, SEDELMEIER, Ulrich. Theorizing EU enlargement: research focus, hypotheses, and the state of research. *Journal of European Public Policy*, 2002, roč. 9, č. 4, s. 513.

¹⁵ KRATOCHVÍL: *Teorie evropské...*, s. 179.

nejvíce podobné. Podle konstruktivismu by tedy mělo platit, že účelem evropské integrace je prohlubování, spojování a jakási synchronizace souborů hodnot a idejí jednotlivých aktérů. Správnost, vhodnost a legitimitu těchto hodnot bychom mohli označit jako morální aspekt celé teorie.¹⁶ Společným sdílením hodnot a ideálů se vytváří i společná nadnárodní identita, u které platí stejné pravidlo, jako u té národní: čím je společná identita silnější, tím silnější je i samotné společenství.

¹⁶ SØRENSEN, Georg. *Stát a mezinárodní vztahy*. Praha: Portál, 2005, s. 201.

2 Politicko-historický kontext

Pochopení politického a historického kontextu je pro moji práci velmi důležité. Proto zde přináším základní charakteristiku politického systému Norska s akcentem na aspekty týkající se politiky vůči EU. Dále představuji hlavní relevantní aktéry na norské politické scéně, jejich historii, parlamentní zastoupení, politickou orientaci a stěžejní témata. Pohled na evropskou integraci pouze zmiňuji, neboť podrobnější postoj jednotlivých stran je popsán v poslední kapitole. V závěrečné části kapitoly zasazují svou práci do historického období a přibližují jednotlivé dějepisné souvislosti. V období po konci druhé světové války se ve Skandinávii začaly objevovat první náznaky možné nadnárodní spolupráce. Zpočátku se jednalo zejména o spolupráci na úrovni Skandinávie. Z těchto základů vycházely i prvotní snahy Norska o zapojení země do celoevropské integrace.

2.1 Politický systém Norska

Norsko je svým státním zřízením konstituční monarchie s parlamentně demokratickým politickým systémem. Norská ústava je se svým datem vzniku 1814 nejstarším stále platným nejvyšším zákonem v rámci států Evropy. Právě tímto zákonem byla v zemi zakotvena dělba moci a posvěceno státní zřízení. Celý text ústavy je relativně pružný, proto se časem ústavní praxe začala od samotného textu výrazně odchylovat. Potřebná doplnění ústavy se prováděla prostřednictvím dodatků. Z hlediska rozebíraného tématu byl významným dodatkem ten z roku 1962, který stanoví, že Storting může přenechat určitou část kompetencí mezinárodní organizaci, jíž Norsko je nebo se chystá být součástí. Je k tomu zapotřebí souhlas tří čtvrtin komory a účast minimálně dvou třetin jejích členů.¹⁷ Norská ústava nezná žádnou podmínku referenda, ale to je v podobných případech přesto vypisováno. Referendum má oficiálně konzultativní charakter, nicméně Storting se výsledkem zatím vždy řídil. V roce 2007 došlo k významné novelizaci ústavy, při které se nově kodifikovala ústavní praxe spočívající v odpovědnosti vlády vůči parlamentu, podle níž se postupovalo od roku 1884.¹⁸

Z hlediska moci zákonodárné platí v Norsku režim tzv. unikameralismu, což znamená, že parlament (nazývaný Storting) je tvořen pouze jednou komorou¹⁹, která má dnes celkem 169

¹⁷ *Forslag om endringer av Grunnloven § 93* [online]. Stortinget.no, 7. února 2012 [cit. 4. února 2020]. Dostupné na: <<https://stortinget.no/no/Hva-skjer-pa-Stortinget/Nyhetsarkiv/Hva-skjer-nyheter/2011-2012/Forslag-om-endring-av-Grunnloven--93/>>.

¹⁸ BRUNCLÍK, HAVLÍK, PINKOVÁ: *Skandinávie...*, s. 71.

¹⁹ Až do roku 2007 byl Storting rozdělen na dvě části v poměru 3/4 a 1/4, přičemž menší část sloužila jako kontrolní orgán. Takové rozdělení mělo historický význam, totiž aby se zamezilo nevzdělanosti a diletantismu v rámci parlamentu. Novelizací ústavy z roku 2007 bylo toto rozdělení zrušeno a od voleb v roce 2009 je Storting klasickým jednokomorovým parlamentem.

členů. Počet křesel v norském parlamentu se v historii několikrát měnil, především z důvodu rostoucího počtu obyvatel. Během 19. a na začátku 20. století počet zákonodárců kolísal mezi 77 a 126. Mezi lety 1921 a 1973 (tedy i v období prvního neúspěšného referenda) zasedalo ve Stortingu 150 poslanců. Následně míst přibývalo, od roku 1989 (tedy i v době druhého referenda) jich bylo přesně 165, poslední změna počtu se datuje do roku 2005, od té doby zasedá v norském parlamentu dnešních 169 poslanců.²⁰

Parlamentní volby v Norsku se konají standardně jednou za čtyři roky, zvykem bývá termín v první polovině září. Volební systém v Norsku je poměrný a pro účely voleb je země rozdělena do 19 volebních obvodů, které se v závislosti na počtu voličů a rozloze obvodu liší počtem volených mandátů. Jak již bylo zmíněno, rozděluje se celkem 169 míst, přičemž prvních 150 křesel je rozděleno podle modifikovaného dělitele Sainte Laguë. Zbylých 19 křesel je tzv. kompenzačních, každému volebnímu obvodu připadá jedno.²¹ V Norsku neexistuje žádná základní uzavírací klauzule, do parlamentu se tak lze dostat i s relativně nízkou podporou. Volební klauzule přichází ke slovu až v případě rozdělování kompenzačních mandátů, o ty se mohou ucházet jen subjekty, které získaly v rámci celého státu alespoň 4 %.²²

Pro většinu severských zemí, Norsko nevyjímaje, je typický takzvaný negativní parlamentarismus. Pod tímto názvem se skrývá parlamentní systém, ve kterém nehraje klíčovou roli princip důvěry, ale princip tolerance. V praxi to znamená, že se vláda může ujmout funkce, aniž by musela získávat důvěru parlamentu.²³ Zjednodušeně se dá říci, že vláda má důvěru automaticky od jmenování až do chvíle, než je jí vyjádřena parlamentem nedůvěra. K vyjádření nedůvěry pak postačuje prostá většina v parlamentu.²⁴ Takový systém pochopitelně nahrává možnosti menšinové vlády, která je ve Skandinávii hojně využívána. Ve chvíli, kdy je vládě nedůvěra vyjádřena, nekonají se předčasné volby, ale právo na sestavení nové vlády připadá nejsilnější straně opozice.²⁵

Vláda je také zodpovědná za politiku státu vůči Evropské unii. Právě ta (prostřednictvím ministerstva zahraničních věcí) stanovuje strategii pro spolupráci s Evropskou unií. Tento strategický plán je připraven vždy na období tří let, přičemž pro každý rok je poté vytvořen i

²⁰ LEIREN, Terje, SJÁVIK, Jan. *Historical Dictionary of Norway*. 2nd edition. London: Rowman & Littlefield, 2019, s. 270.

²¹ *Den norske valgordningen i hovedtrekk* [online]. Regjeringen.no, 2. května 2017 [cit. 5 února 2020]. Dostupné na: <<https://regjeringen.no/no/tema/valg-og-demokrati/den-norske-valgordningen/valgordningen/id456636/>>.

²² BRUNCLÍK, HAVLÍK, PINKOVÁ: *Skandinávie...*, s. 143.

²³ Tamtéž, s. 92.

²⁴ BRUNCLÍK, Miloš. Negativní parlamentarismus: cesta k efektivnějšímu fungování parlamentního režimu? *Acta Politologica*, 2009, roč. 1, č. 2, s. 128.

²⁵ KOPEČEK, Lubomír. Norsko. In: STRMISKA, Maxmilián a kol. *Politické strany moderní Evropy*. Praha: Portál, 2005, s. 224.

podrobnější program.²⁶ Za přípravu těchto plánů a programů je odpovědné ministerstvo zahraničních věcí, konkrétně odbor pro evropské záležitosti a mezinárodní obchod. Ten je kompetentní například v oblasti vztahů Norska s EU (jako je společná zahraniční a bezpečnostní politika), záležitostí EHP nebo schengenské spolupráce.²⁷

Také norský parlament je svázán s děním v EU velmi těsně. Jako členská země EHP je Norsko povinné přijmout většinu legislativních předpisů EU, ačkoli může jen velmi omezeně a obtížně promlouvat do jejich podoby. Jedním z poradních orgánů norského parlamentu je i Evropský poradní výbor. Tento orgán se zabývá zejména právními akty EU, které se týkají EHP.²⁸ Storting má proto právo na přijetí dokumentů a informací z EU od norské vlády. Dále prosadil účast parlamentních výborů při kontrole návrhů EU, díky čemuž má možnost vyhodnotit jejich dopad na domácí politiku. Storting má mimo jiné i vlastní kancelář v Bruselu. Ta slouží jako spojnice mezi Evropským parlamentem a Stortingem zejména v aktuálních tématech a v souvislosti s parlamentní spoluprací.²⁹ Vedle toho může Storting uplatňovat svůj vliv i neformální cestou, např. prostřednictvím návštěv norských poslanců na půdě EU. Tímto způsobem mohou poslanci prosazovat národní zájmy při neoficiálních jednáních se členy jednotlivých institucí, kteří mají při tvorbě unijních předpisů mnohem silnější pozici.³⁰

2.2 Stranický systém a relevantní politické strany

Ani v otázce stranického systému Norsko příliš nevybočuje ze skandinávského trendu. Tradiční bipartistické pojetí, ve kterém se přetahují liberálové a konzervativci (v norském případě tedy strany Venstre a Høyre), nahradil v meziválečném období multipartismus se šesti relevantními stranami. Už na konci 19. století se etablovala sociálnědemokratická DNA, jež byla již od svého vzniku velmi úzce spjata s odborovými svazy. Toto napojení (pro labouristy typické) přetrvalo i do dnešních dnů. Sociální demokraty následovali v roce 1920 ještě agráři (později Strana středu). V roce 1920 došlo v Norsku i ke změně volebního systému, kdy dosud používaný většinový systém (který mimo jiné značně diskriminoval DNA) byl nahrazen

²⁶ *Norge i Europa. Regjeringens strategi for samarbeidet med EU 2018-2021* [online]. Regjeringen.no 9. května 2018 [cit. 5. února 2020]. Dostupné na: <https://regjeringen.no/no/dokumenter/eustrategi_2018/id2600561/>.

²⁷ *Avdeling for Europa og handel* [online]. Regjeringen.no [cit. 5. února 2020]. Dostupné na: <<https://regjeringen.no/no/dep/ud/org/avdelinger/europaavd/id1510/>>.

²⁸ *The European Consultative Committee* [online]. Stortinget.no [cit. 6. února 2020]. Dostupné na: <<https://stortinget.no/en/In-English/International-delegations/the-european-consultative-committee/>>.

²⁹ *The Delegation for Relations with the European Parliament* [online]. Stortinget.no [cit. 6. února 2020]. Dostupné na: <<https://stortinget.no/en/In-English/International-delegations/the-delegation-for-relations-with-the-european-parliament/>>.

³⁰ BORJES, Louise. *Parliamentary scrutiny of the EU: lessons from the Norwegian Storting* [online]. Institute for government.org.uk, 22. března 2016 [cit. 6. února 2020]. Dostupné na: <<https://instituteforgovernment.org.uk/blog/parliamentary-scrutiny-eu-lessons-norwegian-storting/>>.

systemem poměrným. Šestici stran dotvořili ve 20. letech komunisté, kteří se oddělili od sociálních demokratů, a na začátku 30. let Křesťanská lidová strana (KrF).³¹

V 60. a 70. letech doznal stranický systém Norska dalších změn. Komunisté se stali stranou naprosto marginální a jejich místo v šestici i na politickém spektru zabrala Socialistická lidová strana (SF). Jedním z hlavních politických témat byl potenciální vstup země do ES, což vedlo k značné rozpolcenosti nejen v rámci politického spektra, ale také uvnitř samotných stran. Podobně reagovala i voličská obec. Na přelomu 60. a 70. let dochází k výraznému nárůstu volatility voličů, která se nejhůře podepsala na výsledcích sociální demokracie. Na levici se kromě SF zformoval ještě Rudý volební svaz (RV) tvořený zejména promoskevenskými komunisty. Vedle toho vznikla pravicová populistická protestní strana, která je dnes známá pod jménem Pokroková (FrP). Vzhledem k existenci dvou antisystémových stran (přičemž každá stála na jiné straně spektra) a možností, jež nabízí negativní parlamentarismus, se v Norsku pravidelně začaly objevovat menšinové vlády, zpravidla sociálnědemokratické (levicové) nebo středopravé koaliční. Tento trend trvá až na výjimky dodnes.³²

Při popisu norského politického systému nelze opomenout model zprostředkování zájmů nejsilnějších nepolitických zájmových skupin, tedy korporativismus. Aby mohl v politickém systému korporativismus fungovat, je zapotřebí správného nastavení zájmových skupin. Je nutné, aby zájmové skupiny měly pro prosazování svých zájmů dostatečně silnou pozici. Tu lze posílit především spoluprací jednotlivých zájmových skupin mezi sebou (namísto konkurence) a společným zastřešováním jednotlivých skupin do větších organizací. Nezbytné je také institucionální zapojení těchto skupin při tvorbě veřejné politiky.³³

V Norsku se korporativismus vyvinul ve 30. letech 20. století. Ideou bylo dosažení ekonomického růstu (v období světové krize) a rovnosti všech členů společnosti. Tato myšlenka se odráží v ideologii labouristů, kteří byli ve 30. letech dominantním subjektem na norské politické scéně. Nejdůležitějším odborovým svazem v zemi byla Norská konfederace odborových svazů (Landsorganisasjonen i Norge – LO). Tento odborový svaz byl velmi silně propojen právě s DNA (personálně i institucionálně). Největšího rozvoje dosáhl korporativismus v Norsku v období po druhé světové válce. DNA tehdy byla jednoznačně nejsilnější politickou formací (až do začátku 60. let tvořila jednobarevnou většinovou vládu), tudíž se mohla zaměřovat na zájmy nejvlivnějších skupin. Ty tak mohly prostřednictvím podílu na tvorbě veřejné politiky prosazovat velmi snadno své zájmy. Pro korporativismus je typické,

³¹ KOPEČEK: *Norsko...*, s. 225 – 226.

³² Tamtéž, s. 228 – 230.

³³ BRUNCLÍK, HAVLÍK, PINKOVÁ: *Skandinávie...*, s. 22.

že spolu s podílem na tvorbě nesou zájmové skupiny i zodpovědnost za případný (ne)úspěch jimi prosazované politiky.³⁴ V případě Norska se mezi klíčové zájmové skupiny řadí zejména rybáři a zemědělci. O jejich rolích podrobněji pojednávám v kapitolách věnujících se přistoupení.

Konzervativní strana (Høyre) – H

Strana Høyre³⁵ byla založena v roce 1884 a od počátku stála v pravé části politického spektra. Společně s Liberální stranou je Høyre jednou ze dvou původních norských stran, existujících ještě v době politické biparty. Od voleb v roce 1906³⁶ nechyběli zástupci Høyre v samostatném norském parlamentu ani jednou. Konzervativci jsou momentálně koaliční stranou, její předsedkyně Erna Solberg je v současnosti premiérkou norské vlády. Za klíčové považuje otázky týkající se snížení daní, podporuje soukromou iniciativu v ekonomice, naopak se snaží bojovat proti nadměrné regulaci ze strany státního aparátu. To odpovídá popisu klasické pravicové strany. Během více než staletého vývoje se strana mírně posunula ke středu. Høyre zásadně stojí v opozici vůči DNA, tradičně se vymezuje vůči podobě sociálního státu budovaného labouristy. Konzervativci jsou nejvíce proevropsky smýšlející norskou stranou.³⁷

Liberální strana (Venstre) – V

Druhou původní norskou stranu představuje Venstre,³⁸ tedy liberálové. Na rozdíl od svých historických oponentů, tedy strany Høyre, která si až do dnešních dnů uchovala středoprávé až pravicové postavení, vnímáme Venstre spíše jako stranu, která z levé strany spektra přešla do jeho středu.³⁹ Druhým výrazným rozdílem v historickém vývoji je i současná síla strany. Volební zisky Venstre se od 60. let 20. století pohybují na hranici zhruba pěti procent.⁴⁰ Význam strany klesl především po prvním referendu, v 80. letech její zástupci dokonce dvakrát vůbec nezasedli ve Stortingu.⁴¹ Strana se z této krize vzpamatovává prakticky dodnes. Mezi nejdůležitější programové body Venstre patří důraz na kvalitní vzdělání, snaha o vytvoření nových pracovních míst a ochrana životního prostředí. Jakožto liberální strana klade

³⁴ BRUNCLÍK, HAVLÍK, PINKOVÁ: *Skandinávie...*, s. 32 – 35.

³⁵ „Høyre“ znamená v norštině „vpravo“ nebo „pravá“.

³⁶ V roce 1906 se konaly první volby od chvíle, kdy se Norsko stalo nezávislou zemí (1905).

³⁷ KOPEČEK: *Norsko...*, s. 233.

³⁸ „Venstre“ znamená v norštině „vlevo“ nebo „levá“.

³⁹ KOPEČEK: *Norsko...*, s. 235.

⁴⁰ HAVLÍK, Vlastimil. Proměny norské politiky. *Politologický časopis*, 2006, roč. 13, č. 3, s. 299.

⁴¹ TVEDT, Knut Are. *Mandatfordeling på Stortinget etter 1945* [online]. Snl.no, 4. května 2009, změněno 31. října 2019 [cit. 9. února 2020]. Dostupné na: <https://snl.no/Mandatfordeling_på_Stortinget_etter_1945>.

Venstre velkou váhu na osobní svobodu jednotlivce. Strana nemá příliš jasně vymezený názor na otázku členství v EU, ale spíše se řadí k odpůrcům norského členství.⁴²

Norská strana práce (Det Norske Arbeiderparti) – DNA

Historicky největším hráčem na norské politické scéně je Strana práce – Arbeiderpartiet, celým názvem Det Norske Arbeiderparti. Tato strana byla založena v roce 1887 a podobně jako v případě konzervativců ani labouristé nikdy v samostatném norském Stortingu nechyběli. Mezi její programové priority patří důraz na sociální stát, snaha o stírání sociálních rozdílů mezi vrstvami obyvatelstva a v poslední době také ochrana přírody a životního prostředí.⁴³ Nejen z výše uvedeného lze vyčíst, že norské labouristy bychom mohli charakterizovat jako sociálnědemokratickou stranu, která na politickém spektru bude stát nalevo od středu. Tak se strana také prezentovala již od vzniku, v prvních několika desetiletích své existence se silně držela marxistického pojetí, od kterého se postupně odkláněla.⁴⁴ Strana se také staví příznivě ke členství v NATO (za její vlády Norsko do Aliance vstoupilo). Ohledně členství Norska v EU je strana rozpolcená, celkově se dá označit jako podporovatel, ale uvnitř strany existuje silné euroskeptické křídlo.

Strana středu (Senterpartiet) – SP

Strana středu vznikla v roce 1920, tehdy ještě pod názvem Bondepartiet (Zemědělská strana). Zpočátku své existence se orientovala na témata zemědělství a rybolovu, přičemž tomuto trendu odpovídala i skladba její voličské obce. Kvůli trvale klesající podpoře (způsobené poklesem počtu voličů především ze zemědělských a rybářských kruhů) byla nucena projít změnou. Ta vyvrcholila v roce 1959, kdy si strana zvolila současný název.⁴⁵ Z toho lze také snadno vyvodit, kde se strana nachází v rámci politického spektra. V rámci proměny se Strana středu začala věnovat novým tématům. Kromě výše zmíněných (které strana samozřejmě neopustila) k nim patří zejména ochrana životního prostředí, odpovědnost jedince a solidarita v rámci společnosti.⁴⁶ Ani přes novou tvář se straně nepodařilo zvýšit svou voličskou podporu a její zisky v parlamentních volbách se pohybují okolo 10 procent.⁴⁷ Strana středu je jedním z nejhlasitějších odpůrců členství v EU na norské politické scéně.

⁴² *Venstres prinsippprogram* [online]. Venstre.no, 12. ledna 2020 [cit. 9. února 2020]. Dostupné na: <<https://venstre.no/politikk/prinsippprogram/>>.

⁴³ *Arbeiderpartiets partiprogram 2021-2025* [online]. Arbeiderpartiet.no [cit. 9. února 2020]. Dostupné na: <<https://arbeiderpartiet.no/om/program/>>.

⁴⁴ KOPEČEK: *Norsko...*, s. 233.

⁴⁵ *Senterpartiets historie – med navn på ledere, regjeringsdeltagelse og valgresultat* [online]. Senterpartiet.no, 10. února 2017 [cit. 9. února 2020]. Dostupné na: <<https://senterpartiet.no/Om%20SP/historien/Historie>>.

⁴⁶ KOPEČEK: *Norsko...*, s. 235.

⁴⁷ HAVLÍK: *Proměny norské politiky...*, s. 299.

Křesťanská lidová strana (Kristelig Folkeparti) – KrF

Křesťanská lidová strana byla založena v roce 1933 jako reakce na narůstající norský sekularismus. Hned v prvních volbách se dokázali (byť pouze s jedním mandátem) dostat do Stortingu, přičemž své zástupce v něm mají nepřetržitě dodnes. Největší podporu se strana těšila v 70. letech a také na přelomu tisíciletí, kdy podpora strany dosahovala zhruba třinácti procent (její voliči jsou převážně věřící občané). Pro KrF jsou však spíše typičtější výsledky lehce pod hranicí deseti procent.⁴⁸ Strana patří do středu politického spektra. Hodnoty KrF vycházejí z křesťanské ideologie, důraz v politice je kladen především na rodinu, důstojné stáří, vzdělání a mezinárodní spravedlnost. Strana se staví proti členství Norska v EU.⁴⁹

Pokroková strana (Fremskrittpartiet) – FrP

Strana pokroku vznikla v roce 1973 v Oslu pod názvem Strana Anderse Langeho pro silnou redukci daní, poplatků a státních intervencí, případně zkráceně jen Strana Anderse Langeho. Její zakladatel chovatel psů Anders Lange, svou iniciativu původně zamýšlel spíše jako protestní hnutí než klasický politický subjekt. Pro svůj projekt našel inspiraci v Dánsku, kde vzniklo podobné protestní uskupení. Strana se (zhruba tři roky po jeho smrti) přejmenovala na Pokrokovou stranu, pod vedením Carla I. Hagena (který v čele strany vydržel od konce 70. let až do roku 2006) se transformovala v klasickou politickou stranu, nicméně i nadále si uchovávala svoji protestní nótu. FrP bývá označována jako krajně pravicová, populistická strana.⁵⁰ Strana bojuje proti přehnané státní byrokracii a zasazuje se o svobodu jednotlivce. Jejím cílem je snížení daní a podpora malých a středních podnikatelů. FrP tlačí i na zpřísnění legislativy týkající se přistěhovalců.⁵¹ Strana se tradičně profilovala jako opoziční, po volbách v roce 2013 se poprvé stala součástí vládní koalice.⁵² Pokrokové straně prakticky od jejího založení rostla voličská podpora (to lze přičítat rostoucí nespokojenosti voličů s tradičními stranami), která dosáhla svého maxima ve volbách v roce 2009. Tehdy strana získala téměř 23 % všech hlasů.⁵³ FrP nemá vyjasněný postoj vůči členství Norska v EU. Uvědomuje si klady i zápory, přičemž svůj názor jasně neprezentuje.

⁴⁸ TVEDT, Knut Are. *Stortingsvalg – resultater 1882-2017* [online]. Snl.no, 4. května 2009, změněno 31. října 2019 [cit. 10. února 2020]. Dostupné na: <https://snl.no/Stortingsvalg_-_resultater_1882-2017>.

⁴⁹ KOPEČEK: *Norsko...*, s. 234.

⁵⁰ LASÁK, Jan. Strana pokroku: populismus na norský způsob? *Listy*, 2005, ročník 35, č. 6, s. 44.

⁵¹ *Innvandringspolitikk* [online]. Frp.no [cit. 10. února 2020]. Dostupné na: <<https://frp.no/tema/innvandring/innvandringpolitikk>>.

⁵² *Stortingsperioder: Historien år for år* [online]. Frp.no [cit. 10. února 2020]. Dostupné na: <<https://frp.no/fremskrittspartietshistorie/stortingsperioder>>.

⁵³ TVEDT, Knut Are. *Stortingsvalg – resultater 1882-2017* [online]. Snl.no, 4. května 2009, změněno 31. října 2019 [cit. 10. února 2020]. Dostupné na: <https://snl.no/Stortingsvalg_-_resultater_1882-2017>.

Levicová socialistická strana (Sosialistisk Venstreparti) – SV

Poslední relevantní stranou na norské politické scéně je Levicová socialistická strana. V rámci spektra bychom ji našli nejvíce nalevo ze všech zmíněných relevantních stran. SV je výsledkem projektu Socialistické volební ligy (Sosialistisk Valgforbund). Základy tohoto uskupení bychom museli hledat v odštěpení radikálního křídla labouristů na začátku 60. let. Na začátku 70. let se k tomuto uskupení přidalo několik menších levicových socialistických a komunistických stran, které sdružoval odmítavý postoj vůči členství Norska v ES. Po úspěchu (za který bylo považováno odmítnutí členství v referendu) se blok účastnil i parlamentních voleb v roce 1973. O dva roky později se přetransformoval na klasickou politickou stranu pod názvem, který známe i dnes.⁵⁴ Cílem strany je stát bez sociálních nerovností a nahrazení kapitalismu socialismem. Téma rovnosti ve společnosti je akcentováno i ze strany pohlaví, sexuální orientace nebo náboženství. SV se nespokojuje s prosazováním těchto principů pouze v Norsku, ambicí strany je jejich aplikace celosvětově. Strana chce omezit hromadění moci a zdrojů u několika světových mocností a přerozdělovat je mezi chudé, čímž by podle myšlenek strany došlo k vybudování světového míru a zamezilo by se chudobě. Vedle Strany středu je SV největším odpůrcem norského členství v EU.⁵⁵

2.3 Hlavní směry norské zahraniční politiky po druhé světové válce

Aby bylo možné úplně pochopit tendence Norska vůči možnému členství v ES a později v EU, je nutné zasadit veškeré informace do historického kontextu. Právě v posledních několika desítkách let se rodily prvotní náznaky, ze kterých se později vyvinuly okolnosti ve formě, jakou známe dnes. Pro účely diplomové práce je nejvýznamnější epochou období od konce druhé světové války do současnosti, byť některé prapůvodní myšlenky jsou ještě o něco starší. Norsko nabylo svou samostatnost až v roce 1905, do té doby fungovala země v rámci personální unie se Švédskem. Těžce získaná a stále ještě velmi mladá nezávislost může být spolu se svéráznou severskou mentalitou jedním z vodítek, proč se Norové tak úpěnlivě brání hlubší evropské integraci.

Po konci druhé světové války se Norsko podobně jako velká část tehdejších evropských států vyrovnávalo s rozloženým národním hospodářstvím. Ekonomická pomoc zvenčí se jevila jako nezbytná. Norsko si i po skončení války chtělo zachovat nestranný postoj vůči nejsilnějším vítězným mocnostem, a to i navzdory tomu, že mu tato strategie nezajistila klidné přečkání války (země byla okupována nacistickým Německem). Ještě v roce 1945 se Norsko stalo

⁵⁴ *SV sin historie* [online]. Sv.no [cit. 16 února 2020]. Dostupné na: <<https://sv.no/svs-historie/>>.

⁵⁵ *Prinsipprogram* [online]. Sv.no [cit. 16. února 2020]. Dostupné na: <<https://sv.no/prinsipprogram/>>.

jedním ze zakládajících států Organizace spojených národů (OSN). Prvním generálním tajemníkem OSN byl v únoru 1946 zvolen tehdejší norský ministr zahraničních věcí Trygve Lie.⁵⁶ Norsko se dokázalo vyhnout osudu většiny zemí východní Evropy a nespadlo do sféry vlivu Sovětského svazu. Naopak ekonomická pomoc nabízená ze strany Spojených států amerických v podobě tzv. Marshallova plánu se již odmítnout prakticky nedala. Tímto krokem si Norsko navenek sice udrželo svou neutralitu, ale mnohem vstřícnějším pohledem se dívalo na Západ. Prakticky ihned po válce se znovu otevřela otázka národní bezpečnosti. Určitým spouštěčem se staly i události z jara 1948 v tehdejší Československu. Pro norskou vládu byl právě únorový komunistický puč a následná nevyjasněná smrt tehdejšího ministra zahraničních věcí Jana Masaryka znamením, že řešení v této otázce již nesnese dalšího odkladu.⁵⁷

Nejen kvůli strachu z dalšího rozpínání Sovětského svazu po Evropě se západoevropské státy začaly poohlížet po možnosti vyšší ochrany a bezpečnosti. V dubnu 1949 stvrdili zástupci dvanácti států svým podpisem tzv. Washingtonskou smlouvu, jež zakládala vojenský pakt známý jako Severoatlantická aliance (NATO). Hlavní ochrannou silou v celém paktu měla být jiná globální mocnost, tedy Spojené státy americké. Mezi dvanácti zakládajícími státy nechybělo ani Norsko.⁵⁸ I tato událost natočila zemi spíše směrem k Západu.

V prvních poválečných letech pozvolna docházelo i k obnovení vazeb mezi severskými zeměmi. Skandinávské státy navázaly na staletí trvající spolupráci založenou na geografické a etnické blízkosti a soudržnosti, jež se v devatenáctém století vyvinula v hnutí, které je označováno jako Skandinavismus. To si kladlo za cíl kulturní, politickou i hospodářskou jednotu všech severských států. Tato myšlenka byla dějinně naplněna pouze z části (např. zhruba čtyři desetiletí trvající existence měnové unie), nicméně nikdy zcela nevymizela. Brzy po skončení války vznikl například program Skandinávských aerolinií (spojení národních aerolinií Dánska, Norska a Švédska). Tím skutečným milníkem v rámci severské integrace se stal rok 1952, kdy v rámci severní Evropy vznikla tzv. Severská rada. Zakládajícími státy se staly Dánsko, Island, Norsko a Švédsko (roku 1956 přistoupilo i Finsko). Tento nadnárodní subjekt si kladl za cíl prohlubování spolupráce členských států a harmonizaci hospodářských, obranných a zahraničních zájmů.⁵⁹ Za úspěch této spolupráce se dá považovat vytvoření tzv. Severské pasové unie (zóny volného pohybu občanů Dánska, Finska, Norska a Švédska na

⁵⁶ Trygve Lie [online]. Un.org [cit. 7. února 2020]. Dostupné na: <<https://un.org/sg/en/content/trygve-halvdan-lie>>.

⁵⁷ MIDGAARD, John. *A brief history of Norway*. 4th edition. Oslo: Johan Grundt Tanom, 1969, s. 139.

⁵⁸ *Meet the Signatories* [online]. Nato.int [cit. 7. února 2020]. Dostupné na: <https://nato.int/cps/en/natohq/declassified_137725.htm>.

⁵⁹ *The history of Nordic co-operation* [online]. Norden.org [cit. 7. února 2020]. Dostupné na: <<https://norden.org/en/information/history-nordic-co-operation>>.

území těchto států) z roku 1954 a následné spuštění společného pracovního trhu. V dalším průběhu 50. let pomýšlely skandinávské země (Dánsko, Norsko a Švédsko) na vytvoření lokální celní unie. Brzy však dospěly ke zjištění, že celá oblast není dostatečně velká, aby měla celní unie smysl.⁶⁰

Neuspěla ani dánská myšlenka z konce 60. let. V té době již existovalo téma vstupu do ES, avšak tato možnost narážela na značné komplikace (viz kapitolu 3). Dánská vláda proto v únoru 1968 přišla s myšlenkou mezinárodní organizace Nordek, ve které by mohli úžeji spolupracovat skandinávské státy. Návrh zahrnoval celní unii, volný trh se zemědělskými produkty a společné instituce. Celý projekt však zůstal pouze na papíře, a to ze dvou hlavních důvodů. Tím prvním byly interní neshody zúčastněných států ohledně konkrétní podoby spolupráce (Finsko mělo obavy ze zapojení kvůli vazbám na SSSR, Dánové chtěli společný trh také pro průmyslové výrobky atd.), tím druhým byla změna poměrů v ES (především z francouzského pohledu – viz dále). Na jaře 1970 proto státy odložily podepsání dohody a některé z nich obrátily svou pozornost zpět k dění v Bruselu.⁶¹

Silnou zahraniční vazbu mělo Norsko také na Velkou Británii. Ta v roce 1960 přišla s vlastním projektem, který by ES do jisté míry konkuroval. Projekt nesl název Evropské společenství volného obchodu / European free trade association (ESVO/EFTA) a měl se zaměřovat zejména na posilování hospodářské spolupráce a možnost volného obchodu v rámci Evropy. Na rozdíl od ES se však tato spolupráce měla obejít bez politických témat. Britové do ESVO přizvali Dánsko, Švédsko, Norsko, Rakousko, Portugalsko a Švýcarsko.⁶² Projekt však nesplnil očekávání. Ačkoli funguje dodnes, nikdy se skutečným konkurentem ES nestal.

⁶⁰ MIDGAARD: *A brief history...*, s. 143.

⁶¹ ARCHER, Clive, SOGNER, Ingrid. *Norway, European Integration and Atlantic Security*. London: SAGE Publications Ltd, 1998, s. 29 – 30.

⁶² *EFTA through the years* [online]. Efta.int [cit. 7. února 2020]. Dostupné na: <<https://efta.int/About-EFTA/EFTA-through-years-747>>.

3 Pokus Norska o přistoupení do Evropských společenství v roce 1973

V historii bychom našli celkem čtyři momenty, kdy existovala reálná možnost toho, že se Norsko stane členskou zemí ES/EU, ovšem ani jednou k přistoupení samotnému nedošlo. První dva případy nejsou na první pohled tolik viditelné, neboť v nich Norsko vystupuje v celkovém pojetí spíše jako vedlejší aktér.

Oba tyto případy jsou historicky zasazeny do 60. let 20. století a klíčovou roli v nich hraje Velká Británie. Evropská společenství tvořilo od počátku šest států: Francie, Itálie, Německo, Belgie, Nizozemsko a Lucembursko. Společenství ze začátku své existence řešilo otázky týkající se především vnitřních témat šestky, směrem ven se skupina příliš výrazně neprojevovala. To vše i přesto, že zakládací smlouvy sice umožňovaly interakce s třetími zeměmi a víceméně od začátku se výhledově počítalo s rozšířením. Zájem o rozšíření směřoval primárně na druhý břeh kanálu La Manche – do Velké Británie. Ta sice čerstvě fungovala ve vlastním projektu ESVO, ale v červenci 1961 došlo k poměrně zásadní změně britské zahraniční politiky. Tehdejší předseda vlády Harold Macmillan oznámil, že Británie podá žádost o členství v ES. Důvodů k tomu měl hned několik. Tím hlavním byla patrně skutečnost, že význam ESVO zdaleka nedosahuje úrovně, v kterou Britové při jeho zakládání doufali, a tudíž se nedá považovat za konkurenta ES. Ukazovalo se, že hospodářská výpomoc spoléhající pouze na členské státy ESVO je nedostatečná a bez významného obchodu se státy ES nelze fungovat. ES v té době mířilo k celní unii a představitelé Velké Británie chápali, že je nezbytné zajistit si kvalitní přístup k tomuto trhu. Dalším důvodem neschopnosti ESVO konkurovat ES byla jeho geografická roztržitost.⁶³

Oficiální žádost ze strany Velké Británie přišla 10. srpna 1961. Celkově byla pojata spíše negativně, jako nevyhnutelný krok, který by nebyl učiněn, kdyby to nebylo bezpodmínečně nutné. Velkou Británii následovalo Dánsko, které pojalo svou žádost naopak pozitivně, a Irsko, u něhož šlo spíše o překvapení. Hlavním důvodem, proč Irové požádali o vstup do ES, byla hospodářská provázanost s Velkou Británií. Irská ekonomika byla orientovaná výrazně na zemědělství a nedosahovala ani úrovně nejslabšího státu ze stávající šestice v ES. Posledním státem, který se k Velké Británii připojil, bylo právě Norsko.⁶⁴ I tato žádost byla koncipována spíše pozitivně, nicméně v severské zemi musel být nejdříve schválen dodatek k ústavě, který dovoluje vládě přenést část své moci na mezinárodní instituci (jedná se

⁶³ HORČIČKA, Václav, KOVÁŘ, Martin. *Dějiny evropské integrace II*. Praha: TRITON, 2006, s. 31 – 34.

⁶⁴ Tamtéž, s. 36.

o jakési částečné omezení suverenity – i z toho je patrné, nakolik si Norové cenili své nezávislosti). Tento dodatek byl schválen až v dubnu roku 1962. Celkově je ovšem nutné na tuto situaci nahlížet opravdu jako na pokus o přistoupení Velké Británie.

Podle toho se o celé situaci také jednalo. Drtivá většina pozornosti byla věnována vyjednávání s Londýnem, přičemž existoval předpoklad, že po dosažení úspěšné dohody s Brity budou následovat jednání i se zbylými uchazeči. Přístupová jednání se ze začátku vlekla, neboť Británie odmítala slevit ze svých požadavků, které se týkaly především jejích závazků v rámci Commonwealthu a ESVO. Zde existoval britský slib, který nedopouštěl znevýhodnění ostatních členů ESVO vůči státům figurujícím i v ES. Koncem roku 1962 začali Britové ustupovat a zdálo se, že dohoda je na spadnutí. V lednu 1963 neočekávaně vystoupil generál Charles de Gaulle, tehdejší francouzský prezident, a ve svém projevu se otevřeně postavil proti přijetí Velké Británie do ES. Jako důvody takového postoje zmínil pochybnosti ohledně záměrů Britů (podmínky ohledně ESVO, Commonwealthu...) a také interpretaci Římské smlouvy.⁶⁵ Pravým důvodem byl nicméně strach o výsadní postavení Francie v rámci ES (vzhledem ke své pozici ve Společenství měla Francie obrovský vliv na podobu celé organizace) a nechť vpouští do Společenství svého silného konkurenta. Tento postoj se v podstatě rovnal jasnému vetu v otázce přistoupení Británie.

Zbylé státy se s nastalou situací vyrovnaly ve výsledku velmi podobně, byť s jiným průběhem. Přestože všem třem státům byla nabídnuta možnost o přistoupení do ES jednat i bez účasti Británie, všechny země tuto možnost zavrhly. Žádost Irska (s přihlédnutím k tehdejší ekonomické situaci) při neúspěchu Velké Británie postrádala smysl, podobně Dánsko nebylo připravené opustit svého velkého ostrovního partnera. Naproti tomu Norové si oddechli, tendence nenasvědčovaly tomu, že by se země do členství v ES nějak překotně hrnula.⁶⁶

Obdobná situace se opakovala na konci 60. let znovu. Ve Velké Británii mezitím uspěli v parlamentních volbách labouristé, kritici Společenství. Výsledek voleb se jevil jako pomyslná voda na de Gaullův mlýn, nicméně ministerský předseda Harold Wilson se rozhodl v úsilí o vstup do ES pokračovat, navzdory probíhající krizi v organizaci. 60. léta jsou v dějinách ES poznamenána především tzv. „politikou prázdné židle“ a následným Lucemburským kompromisem. Roku 1967 se Velká Británie rozhodla opět podat přihlášku do Společenství, i tentokrát se k ní připojilo Dánsko, Norsko a Irsko. Jedním z hlavních důvodů opětovné přihlášky byla sestupná tendence ekonomického významu Commonwealthu, stejně jako stále se nezlepšující (i přes drobné záchvěvy v první polovině 60. let) pozice ESVO. I přes nevoli a

⁶⁵ HORČIČKA, KOVÁŘ: *Dějiny evropské...*, s. 38.

⁶⁶ Tamtéž, s. 38 – 40.

napjatou situaci na vnitropolitické scéně dokázal Wilson prosadit svůj záměr a Británie tak přihlášku oficiálně předložila. I přesto, že zvolil vlídnější postoj, stavěl se de Gaulle k potenciálnímu přístupu Velké Británie velmi obezřetně. Hlavními tématy diskuzí bylo přistoupení Británie ke společné zemědělské politice a vliv USA na postoje a názory Velké Británie. Zde je na místě znovu zdůraznit, že Wilson (podobně jako Macmillan) pohlížel na vstup Velké Británie do ES spíše jako na nutný krok, který je učiněn z důvodu ekonomické nutnosti, než jako na příležitost podílet se na mezinárodním integračním projektu, který by mohl být obohacující ve vícero směrech.⁶⁷ Už zde je možné vyzorovat, že Wilsonovi šlo především o maximalizaci jeho užitku, tudíž se řídil podle kritéria logiky výhodnosti.

I přes zpočátku nadějnější vyhlídky se de Gaulle opět vyjádřil vůči vstupu Británie zamítavě. Na své tiskové konferenci 27. listopadu 1967 zkritizoval hospodářskou situaci Velké Británie, označili ji za „neslučitelnou s pravidly ES“ a deklaroval, že rozšířením Společenství dojde k rozmělnění zájmů a trend vývoje bude směřovat k pouhé zóně volného obchodu, místo aby se postupně budovala kvalitně fungující hospodářská unie. Jako kompromis považoval pro nové zájemce roli tzv. přidruženého státu. Jeho obavy se samozřejmě týkaly ztráty hlavního vlivu v rámci Společenství, kterým dosud Francie disponovala. De Gaulle se domníval, že státy se shluknou kolem Velké Británie a jejích zájmů, což by Francii odsunulo do role jakési opozice. Další hrozbou pro Francii bylo ohrožení jejího výsostného postavení jaderné mocnosti v rámci Společenství, Velká Británie totiž vlastnila jaderné střely Polaris. Poslední velkou obavou byl samozřejmě vliv USA na chod Společenství. Generálu de Gaullovi se nezamlouvalo blízké spojení Britů a Američanů, v kterém viděl riziko prosazování zájmů Spojených států skrz Velkou Británii. De Gaulle by raději viděl ES rozpuštěné (což by nesvazovalo ruce Francii) než s Velkou Británií jako plnohodnotným členem. A ani v tomto případě se zbylé státy nerozhoupaly ke vstupu bez svého klíčového partnera. Dánsko, Irsko i Norsko tak zůstaly stát mimo ES spolu s Velkou Británií.⁶⁸

Stejná čtveřice států se však pokusila o vstup do ES znovu. Toto snažení vyvrcholilo v roce 1973, nicméně předcházelo mu několik zásadních událostí. Hlavním hybatelem v otázce případného rozšíření evropské integrace zůstávala Francie. Katalyzátorem změny francouzské zahraniční politiky byla personální změna na místě nejvyšším. V dubnu 1969 byl Charles de Gaulle na základě neúspěchu jím navrhovaných vnitrostátních reforem nucen abdikovat a na jeho místo byl v červnu téhož roku zvolen bývalý předseda vlády Georges Pompidou. Ten na rozdíl od svého předchůdce zastával přesvědčení, že případné rozšíření by posílilo nejen ES,

⁶⁷ HORČIČKA, KOVÁŘ: *Dějiny evropské...*, s. 41 – 42.

⁶⁸ GERBET, Pierre. *Budování Evropy*. Praha: Karolinum, 2004, s. 211 – 212.

ale i samotnou Francii. Už v říjnu 1969 tak mohl být přehodnocen posudek Komise z roku 1967, na jehož základě byl udělen souhlas se zahájením jednání všech čtyř kandidátů o členství.⁶⁹

Do politického dění na přelomu 60. a 70. let zasáhly parlamentní volby v roce 1969. Vítězství v těchto volbách obhajovala tradičně nejsilnější norská strana – DNA, která ovšem v posledním volebním období stála v opozici. Koaliční vládu v roce 1965 totiž sestavili konzervativci (H), liberálové (V), Strana středu (SP) a křesťanští lidovci (KrF), přičemž předsedou vlády se stal tehdejší předseda SP Per Borten.⁷⁰ Podobná situace se opakovala i v následujících volbách. Stejně jako před čtyřmi lety zvítězila DNA (dokonce s ještě lepším výsledkem), nicméně vládní koalice zůstala stejná jako před volbami a labouristé museli do opozice.⁷¹

V červnu 1970 odsouhlasil Storting obnovení přihlášky do Evropských společenství velmi silným mandátem (132 pro, 17 proti), nicméně uvnitř vlády rozhodně taková shoda nepanovala. Konzervativci byli pro, podobně jako velká část liberálů a křesťanských lidovců. Proti stála SP, zbytek KrF a liberálů. Někteří vystupovali proti, jiní se pouze nezúčastňovali aktivně jednání. Tyto vnitřní neshody vyvrcholily v březnu 1971, kdy Bortenova vláda podala demisi a novou menšinovou jednobarevnou vládu sestavil tehdejší předseda DNA Trygve Bratelli. Právě za jeho vlády proběhlo prakticky celé vyjednávání norského vstupu do ES i následné neúspěšné referendum.⁷² Jednání mezi ES a novými zájemci začala 30. června 1970, přičemž nejintenzivněji se rozběhlo jednání s Velkou Británií.

3.1 Vyjednávání mezi Norskem a ES

Zhruba po roce (v době, kdy se již rýsovala dohoda mezi Velkou Británií a ES) se naplno rozběhla jednání se zbylými třemi státy. Finální dohoda byla podepsána 22. ledna 1972. Norsko mělo vůči přijetí *acquis* dvě zásadní výhrady, které se týkaly zemědělství a rybolovu.⁷³ V té době to byly dva z klíčových sektorů norské ekonomiky, ačkoli zejména zemědělství mělo vzhledem k obtížným podmínkám zajištěnou vysokou vládní podporu.

V otázce zemědělství Norsko požadovalo trvalou výjimku ze systému společné zemědělské politiky. Země si chtěla udržet stávající národní model, který odrážel veškerá

⁶⁹ FIALA, Petr, PITROVÁ Markéta, eds. *Rozšiřování ES/EU*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2002, s. 32.

⁷⁰ *Per Bortens regjering* [online]. Regjeringen.no [cit. 5. března 2020]. Dostupné na: <<https://regjeringen.no/no/om-regjeringa/tidligere-regjeringer-og-historie/sok-i-regjeringer-siden-1814/historiske-regjeringer/regjeringer/per-bortens-regjering-1965-1971/id438722/>>.

⁷¹ TVEDT, Knut Are. *Mandatfordeling på Stortinget etter 1945* [online]. Snl.no, 4. května 2009, změněno 31. října 2019 [cit. 6. března 2020]. Dostupné na: <https://snl.no/Mandatfordeling_på_Stortinget_etter_1945>.

⁷² ARCHER, SOGNER: *Norway, European Integration...*, s. 32.

⁷³ Tamtéž, s. 31.

specifika podmínek norských zemědělců. Společenství byla ochotna vyjít norským požadavkům částečně vstříc, nicméně trvalá výjimka ze společné zemědělské politiky byla nepřijatelná. ES uznala ztráty, které by vstupem zaznamenali norští zemědělci, a zavázala se, že přijetím opatření se nesníží jejich životní standard. V prosinci 1971 bylo dosaženo kompromisu, který uznával některé norské požadavky, nicméně výjimky poskytnuté Norsku byly i přes veškerou snahu časově omezené.⁷⁴

Dalším zásadním tématem ve vyjednávání Norska byl rybolov. První překážka v této oblasti se objevila už v červnu 1970, kdy ES představilo základy nové společné rybolovné politiky, ve kterých vůbec nebyly zohledněny zájmy států, které se ve stejné době chystaly na zahájení vyjednávání o členství. V rámci všech těchto států hrála rybolovná politika významnou roli. Norští rybáři se stali nejhlasitějšími odpůrci nově představené politiky. Norsko přistupovalo k oblasti rybolovu obzvláště citlivě, snažilo se co nejvíce ochránit zájmy vlastních rybářů. I z těchto důvodů odmítlo už v roce 1964 přistoupit k Londýnské úmluvě o rybolovu⁷⁵ a odmítalo i nová pravidla, která by garantovala neomezený přístup rybářům z členských zemí do norských vod. Norští rybáři naopak žádali trvalé udržení exkluzivity v pobřežním pásmu a zachování posílených práv⁷⁶ norských rybolovných společností. Ostatní žadatelské země se k podobným požadavkům nepřipojily, ale norská vláda se zavázala za tyto výhody při vyjednávání bojovat. ES byla ochotna v oblasti rybolovu norským podmínkám ustupovat a hledat kompromis. Na tom se obě strany nakonec shodly, když každá poněkud slevila ze svých nároků. Výsledná dohoda zahrnovala rozdělení norského pobřeží na dva sektory s různými podmínkami, to vše na přechodné období deseti let. Tento kompromis byl ihned po sjednání jednomyslně odmítnut zástupci norských rybářů.⁷⁷

3.2 Kampaň před referendem

Prakticky ve stejnou chvíli, kdy Storting posvětil obnovení přihlášky k ES, odstartovala i kampaň ohledně možného členství. Všichni relevantní aktéři (jak političtí, tak zájmoví) se rozdělili podle názoru, který ke členství zaujímali. Vzhledem k tomu, že oficiální jednání Norska s ES teprve probíhalo, a tudíž nebylo možné předem odhadovat podobu výsledné dohody (jinými slovy nebylo co podporovat), byli podporovatelé členství zpočátku velmi nevýrazní. Toho využili odpůrci členství, kteří nemuseli čekat na žádné výsledky jednání.

⁷⁴ ARCHER, SOGNER: *Norway, European Integration...*, s. 31.

⁷⁵ Tato úmluva umožňovala volný lov 12 námořních mil od pobřeží.

⁷⁶ Jednalo se např. o právo na regulaci cen, právo na prodej celého úlovku apod.

⁷⁷ ARCHER, SOGNER: *Norway, European Integration...*, s. 31 – 32.

Odpůrci i zastánci vstupu se formovali ve skupinách a hnutích, a to nehledě na politickou či sociální příslušnost.

Nejvýznamnější skupinou, která vystupovala proti členství Norska v ES, se stalo Lidové hnutí proti členství v ES (Folkebevegelsen mot EC). To bylo založeno už v srpnu 1970 (připomínám, že opětovné schválení přihlášky proběhlo teprve v červnu téhož roku) a mezi jeho členy patřili zástupci několika politických stran a různých sociálních i zájmových skupin. Odpůrci pochopili, že pro úspěch jednání a uzavření dohody bude potřeba oboustranných (tudíž i norských) kompromisů, a právě na tom založili svou rétoriku. Jejím základem se staly scénáře možných změn a omezení zapříčiněných unijními podmínkami.⁷⁸ Folkebevegelsen přicházelo s jednoduchými, snadno pochopitelnými zprávami, které byly formulovány tak, aby se potenciálně dotkly co nejširší masy obyvatelstva. Mezi hlavní argumenty patřilo významné oslabení norského zemědělství kvůli levnějšímu dovozu zahraničních produktů, obrovská konkurence v oblasti rybolovu způsobená vstupem zahraničních flotil a významné omezení státní suverenity, které by mohlo vést až ke ztrátě nezávislosti (téma norské nezávislosti je pro jeho občany velmi důležité – vzhledem k historickým zkušenostem sahajícím až do počátků 20. stol. – viz kapitolu 2). Mezi dalšími důvody se objevovalo rozprodání malých podniků zahraničním investorům, případně jejich úplný zánik, rozšíření konzumace alkoholu⁷⁹ podobně jako v jiných státech Evropy, šíření katolicismu (v Norsku převládají ortodoxní evangelíci) a ničení norské přírody zahraničními turisty.⁸⁰

Proti Folkebevegelsen se zformovalo hnutí Ano pro ES (Ja til EF). Tato skupina vznikla na jaře roku 1972, tedy až po podpisu přístupové dohody mezi Norskem a ES. Mezi přívržence hnutí se řadili politici z řad labouristů, Høyre a Venstre.⁸¹ Hendikep podporovatelů byl zřejmý, odpůrci měli ve své kampani téměř dvouletý náskok. Také zastánci členství pojali svou argumentaci spíše negativně a poukazovali na následky, které by se dostavily v případě setrvání státu mimo ES. Skupina varovala před politickou i ekonomickou izolací a zpomalením hospodářského růstu. Vstupem do Společenství by naopak ekonomika i nadále rostla, Norsko by mohlo těžit z příchodu zahraničních investic, došlo by k vytvoření nových pracovních míst

⁷⁸ ARCHER, Clive. *Norway Outside the European Union: Norway and European Integration from 1994 to 2004*. London: Routledge, 2004, s. 46.

⁷⁹ Norsko zastává velmi restriktivní přístup v otázce výroby, prodeje i konzumace alkoholu.

⁸⁰ ARCHER, SOGNER: *Norway, European Integration...*, s. 33.

⁸¹ GARVIK, Olav. *Ja til EF* [online]. Snl.no, 14. února 2009, změněno 19. prosince 2019 [cit. 6. března 2020]. Dostupné na: <https://snl.no/Ja_til_EF>.

a klesla by nezaměstnanost. V neposlední řadě zastánci zmiňovali snahu ES o nastolení trvalého evropského míru, přičemž zdůrazňovali důležitost norské účasti na jeho vytvoření.⁸²

3.3 Postoje politických stran a zájmových skupin

Ani postoje jednotlivých parlamentních stran nebyly zrovna černobílé. Jak již bylo zmíněno, po volbách v roce 1969 pokračovala ve vládě čtyřkoalice vedená Perem Bortenem. Koalice považovala vstup země do ES za jeden ze svých cílů. Tento cíl byl podložen zejména ekonomickými důvody. Hlavní vazby Norska vedly směrem k Velké Británii a Dánsku, což byly státy, se kterými Norsko fungovalo deset let v rámci ESVO. Britové a Dánové však byli odhodláni vyměnit ESVO za ES a norské politické špičky se obávaly, že pokud by země nenásledovala své klíčové partnery, mělo by to na její hospodářství negativní dopad. Norsko prožívalo v 60. letech hospodářský rozkvět, za který mohlo z velké části vděčit právě členství v ESVO.⁸³ I přes aktuální novinku, objevení ropných ložisek v Severním moři, existovaly obavy ze zpomalení tohoto trendu.

Vnitřní rozpory ohledně postoje vůči členství však vedly k rozpadu koalice v březnu 1971. V jejím nitru na sebe narážely postoje odpůrců i zastánců členství, v některých případech se tato nejednotnost projevovala i v rámci jedné strany. Nejsilněji proti vstupu vystupovala Strana středu. Ta se zpočátku projevovala poněkud nerozhodně, postupem času ale přešla k jednoznačnému postoji. Z historického hlediska (viz kapitolu 2) se straně dostávalo nejsilnější podpory právě z řad obyvatel pracujících v primárním sektoru. SP přikládala otázkám zemědělství a rybolovu velkou váhu, proto nebylo překvapením, že se představitelé strany v podstatě ztotožnili s postojem zemědělců a rybářů, kterému se podrobně věnují později. Straně se stále nedostávalo větší volební podpory, i proto jí vyhovovalo zaujmout negativní postoj, který převládal i u veřejnosti. SP se zpočátku pokoušela o jakýsi schizofrenní přístup. I přes svůj negativní postoj vůči členství chtěla strana zůstat ve vládě, nerozbit koalici a spoléhat na negativní výsledek referenda bez jakékoli vlastní participace.⁸⁴ Tento postoj byl pro její představitele zřejmě příliš rizikový, a proto od něj strana upustila. Její lídr a zároveň předseda vlády Per Borten záměrně poskytl dokumenty týkající se jednání s ES o zemědělské politice

⁸² KRISTOFFERSEN, Dag Axel. *Norges nei til EF i 1972* [online]. Norgeshistorie.no, 25. listopadu 2015, změněno 12. března 2020 [cit. 15. března 2020]. Dostupné na: <<https://norgeshistorie.no/oljealder-og-overflod/1945-norges-nei-til-ef-i-1972.html>>.

⁸³ LANGE, Even. *Frihandel og samarbeid* [online]. Norgeshistorie.no, 25. listopadu 2015, změněno 13. března 2020 [cit. 15. března 2020]. Dostupné na: <<https://norgeshistorie.no/velferdsstat-og-vestvending/1815-frihandel-og-samarbeid.html>>.

⁸⁴ ARCHER, SOGNER: *Norway, European Integration...*, s. 33.

vůdci Folkebevegelsenu Arne Haugestadovi.⁸⁵ Tento krok naplno odhalil nejednotnost koalice a významně přispěl k jejímu pozdějšímu pádu. Postoj strany lze jen těžko spojovat s identitou či hodnotovou shodou. Strana se snažila udržet si alespoň stávající volební podporu a podpořit skupiny obyvatelstva, na kterých je prostřednictvím jejich volební přízně závislá. SP vyhodnotila, že podpora setrvání mimo ES je z jejího pohledu nejvýhodnější, argumenty mluvící proti členství jsou silnější a pro témata, kterými se strana zabývá, je členství méně výhodné než současná situace. Rozhodování Strany středu bylo v tomto případě řízeno takřka výlučně logikou výhodnosti.

Velmi nerozhodným dojmem působila strana Venstre. Liberálové ani dnes nemají otázku možného členství Norska v EU jednoznačně vyřešenou a celou problematiku pojmají poněkud vyhýbavě. Nejinak tomu bylo na začátku 70. let. Strana byla v tématu rozpolcená v podstatě ve všech svých patrech, včetně nejvyšších, podobně na tom byli i voliči strany. Neshody byly viditelné a zřejmé, názor strany vůbec nebylo možné považovat za relevantní. Prakticky po celou dobu trvání kampaně před referendem se nedalo říci, zda jsou liberálové spíše pro nebo proti členství. Teprve na národním sjezdu strany těsně před konáním referenda v září 1972 strana zaujala veřejný postoj jako odpůrce členství. K tomu ovšem došlo až dlouho po rozpadu Bortenovy vlády.⁸⁶ Nejednotnost strany v klíčové politické otázce se podepsala na jejím dalším vývoji (viz kapitolu 4). Jen stěží se dá z dnešního pohledu určit motivace, kterou strana pro své rozhodnutí měla. V případě Venstre šlo o tvrdý vnitrostranický boj, který byl mnohdy vedený v osobní rovině. Dá se předpokládat, že nakonec i v tomto případě převážila logika výhodnosti, přičemž v tomto konkrétním případě šlo nejspíše o alternativu, která měla liberálům v budoucnu co nejméně uškodit.

Nevyjasněný názor na členství měli i křesťanští lidovci. Řadoví členové se stavěli k tématu spíše odmítavě, kdežto vedení strany bylo členství nakloněno.⁸⁷ Ani postoj KrF nebylo tedy možné přesněji určit a podobně jako u liberálů až na národním sjezdu v průběhu roku 1972 bylo rozhodnuto, že se strana zařadí k odpůrcům členství.⁸⁸ Tím však podobnost s Venstre končí. Na rozdíl od liberálů totiž strana zůstala jednotná i po referendu (podílela se na menšinové vládě, která dovedla zemi k volbám v roce 1973). Strana má velmi silný hodnotový systém založený na křesťanských a historických tradicích. Jedním z klíčových témat, o které se

⁸⁵ GARVIK, Olav. *Per Borten* [online]. Snl.no, 14. února 2009, změněno 1. listopadu 2019 [cit. 16. března 2020]. Dostupné na: <https://snl.no/Per_Borten>.

⁸⁶ GARVIK, Olav, TVEDT, Knut Are, GRIMMES, Ole Kristian. *Venstre* [online]. Snl.no, 15. února 2009, změněno 24. ledna 2020 [cit. 16. března 2020]. Dostupné na: <<https://snl.no/Venstre>>.

⁸⁷ KOPEČEK: *Norsko...*, s. 229.

⁸⁸ *KrFs historie* [online]. Krf.no [cit. 16. března 2020]. Dostupné na: <<https://krf.no/ressursbank/krfs-historie/>>.

opírá politika křesťanských lidovců, je nezávislost Norska. Toto téma se stalo jedním z argumentů odpůrců členství a při rozhodování hrálo nezanedbatelnou roli. KrF při kampani souzněla s tímto názorem a postavila se na stranu odpůrců. Strana chápala členství v ES jako jednoznačné omezení nezávislosti země a s tím se odmítla ztotožnit.⁸⁹ Právě hodnotové rozpory vytvořily bariéru, kterou křesťanští lidovci považovali za nepřekonatelnou. Z toho lze usuzovat, že v rozhodování křesťanských lidovců lze nalézt významnější zastoupení logiky vhodnosti, než tomu bylo u jiných aktérů. Logiku výhodnosti bychom zde patrně našli také, nicméně v případě KrF nebude hrát tak významnou roli.

Poslední koaliční stranou byli konzervativci. Jejich smýšlení je v rámci všech norských politických subjektů nejvíce proevropské. Těsně před referendem to byla právě strana Høyre, která nejvíce podporovala kampaň pro vstoupení, a to i přesto, že se v té době nacházela v opozici, neboť menšinovou vládu tvořila DNA. V otázce přistoupení se však obě strany, které historicky stojí vždy proti sobě (nikdy spolu nevytvořily koalici), shodly. Ve svém programovém prohlášení Høyre uvedla, že bude usilovat o konzervativní progresivní politiku postavenou na křesťanských základech, právním státu, vládě lidu, podporovat svobodu jednotlivce, společenskou odpovědnost a národní a mezinárodní spolupráci.⁹⁰ Politika strany byla vždy proevropská, konzervativci dlouhodobě vidí Norsko jako členskou zemi ES/EU. Chování strany v této otázce je ve shodě s logikou vhodnosti. Høyre se domnívá, že evropská integrace je pro Nory přirozená právě kvůli sdílení hlavních hodnot.

Jak již bylo zmíněno výše, politickým děním výrazně zahýbala demise Bortenovy vlády v březnu 1971, zapříčiněná vnitřními neshodami koaličních stran. Novou menšinovou vládu sestavila dosud opoziční DNA a v jejím čele stanul předseda labouristů Trygve Bratelli. Přestože strana nebyla v otázce přistoupení k ES jednotná, proevropský postoj nakonec převládl a vláda si dala za cíl vyjednávání dokončit. Jakožto menšinová k tomu sice potřebovala alespoň minimální podporu od ostatních stran (DNA držela 74 ze 150 míst ve Stortingu), tu však měla prostřednictvím podobně smýšlejících konzervativců zajištěnou. Vnitřní neshody ve straně nebyly navenek tolik patrné, nicméně vedení strany a přidružené zaměstnanecké odbory se spolu s podnikatelskou komunitou přikláněly vstupu, zatímco mezi řadovými členy převládal spíše opačný názor. Ten zastávali i podporovatelé z řad zemědělců a rybářů.⁹¹ Zaměstnanecké odbory i podnikatelé viděli ve členství příležitost ke vstupu na nové trhy, možnost snížení

⁸⁹ GAŽOVIČ, Ondrej, MINAŘÍK, David, LASÁK, Jan. Proč Norové nejsou v EU. *Listy*, 2006, roč. 36, č. 6, s. 42.

⁹⁰ TVEDT, Knut Are, NOTAKER, Hallvard, GARVIK, Olav. *Høyre* [online]. Snl.no, 14. února 2009, změněno 24. ledna 2020 [cit. 16. března 2020]. Dostupné na: <<https://snl.no/H%C3%B8yre>>.

⁹¹ TVEDT, Knut Are. *EU-kampen* [online]. Snl.no, 14. února 2009, změněno 4. října 2019 [cit. 16. března 2020]. Dostupné na: <<https://snl.no/EU-kampen>>.

nezaměstnanosti a vytvoření nových pracovních míst. Jejich uvažování tedy výrazně odpovídalo logice výhodnosti. Jejich pozice by se vstupem do Společenství zlepšila. Naopak odpůrci vnímali tuto možnost jako zhoršení daného stavu. Nejsilnější obavy byly z neschopnosti pokračovat v politice tzv. welfare state,⁹² kterou Norsko začalo po druhé světové válce praktikovat. Právě na silnou státní podporu spoléhali například zemědělci (viz dále). I pro chování odpůrců tedy lze aplikovat spíše logiku výhodnosti. Členstvím v ES by se jejich pozice znevýhodnila.

Velmi silnou zájmovou skupinou byli zemědělci, pro které byla nepřekonatelnou překážkou podmínka společné zemědělské politiky (SZP), od níž ES odmítala ustoupit. Zejména klimatické podmínky jsou v Norsku výraznou překážkou pro zemědělskou produkci, proto byla tato oblast významně dotována jak vládou, tak místní samosprávou. Tento postup však odporoval principům SZP. Cílem norské vlády bylo zachování zemědělské aktivity i v severně položených (subpolárních a polárních) územích. Společenství byla ochotna poskytnout norskému zemědělskému sektoru dlouhé přechodné období, ale trvala na eventuálním zapojení do (tehdy klíčové) SZP.⁹³ Po uplynutí přechodných období se měly původně vysoké ceny zemědělských produktů v Norsku dostat na úroveň cen běžných v ES. Díky existenci celní unie a společného trhu by norské zemědělské produkty nebyly kvůli své vysoké ceně konkurenceschopné. Období 60. let se navíc v zemi neslo ve znamení industrializace a urbanizace, což zapříčinilo významný odliv pracovních sil ze zemědělství do jiných hospodářských sektorů (zejména do průmyslu). Zemědělci se obávali, že vstupem do ES nastane podobný odliv znovu.⁹⁴ Zemědělci se tedy stali významnými odpůrci možného členství, přičemž je zřejmé, že jejich jednání se řídilo takřka výlučně logikou výhodnosti. V této otázce hrál prakticky jedinou roli ekonomický zájem, tedy snaha o udržení současné úrovně. Alternativa setrvání mimo ES byla pro norské zemědělce jednoznačně tou nejvýhodnější.

Další klíčovou zájmovou skupinou se při prvním pokusu stali norští rybáři. Norsko se díky svým fjordům pyšní více než 25 tisíci kilometry mořského břehu, tudíž je rybolov v této zemi tradičním a velmi rozšířeným odvětvím. Situace norských rybářů se ukázala jako jedno u nejcitlivějších témat celého jednání. Norští rybáři měli za stávající situace do norských

⁹² Jako welfare state (česky bychom mohli říct stát sociálního blahobytu) se označuje země, ve které jsou národní i místní orgány zodpovědné za zajištění základních potřeb (školství, zdravotnictví, sociální dávky) pro všechny své občany. Tyto potřeby jsou státem zajištěny díky možnosti přerozdělení veřejných financí. Zdroje pro poskytování těchto služeb získává stát nejčastěji prostřednictvím daní, které právě z důvodů poskytování takto komplexních služeb bývají v rámci welfare state poměrně vysoké.

⁹³ Význam SZP se postupně snižuje, za posledních čtyřicet let klesl podíl SZP v unijním rozpočtu o téměř 40 %.

⁹⁴ DESCHAMPS, Etienne. *Norway's refusal* [online]. Cvce.eu, 8. července 2016 [cit. 16. března 2020]. Dostupné na: <https://cvce.eu/en/obj/norway_s_refusal-en-cb6928c6-0f8e-449d-bfa0-8225bf5fbdfa.html>.

pobřežních vod⁹⁵ exkluzivní přístup, který by vstupem země do ES ztratili. Nově představená společná rybolovná politika (SRP) z roku 1970 totiž možnost exkluzivity přímo zavrhovala, naopak počítala s rovným přístupem všech členských zemí k veškerým národním vodám. Norové by tak museli do svých bohatých vod pustit i rybáře z ostatních států. Norové se báli, že se svými postupy a jednoduchým (dalo by se říci tradičním) vybavením nebudou schopni konkurovat zahraničním rybářským flotilám, které disponovaly modernějšími loděmi i rybolovnou technikou. V dohodě proto byla vyjednáno rozdělení norských pobřežních vod do dvou zón s pásmy o šíři 6 nebo 12 námořních mil, přičemž v těchto zónách bylo po dobu trvání přechodné desetileté lhůty zachováno výlučné právo lovu pro norské rybáře.⁹⁶ Rybářům (podobně jako zemědělcům) i nadále vadila přechodná lhůta a celou záležitost nevnímali jako řešení, ale spíše jako odložení problému na později. Vyjednaný kompromis jim po uplynutí lhůty nedával žádnou jistotu, i proto jej rybářské skupiny jednotně odmítly. V reakci na odmítnutí vyjednané rybářské dohody rezignoval norský ministr rybolovu Knut Hoem (DNA). Tyto události jen těsně předcházely schválení dohody mezi Norskem a ES v lednu 1972.⁹⁷ Situace rybářů je velmi podobná situaci zemědělců. I pro tuto skupinu by případný vstup znamenal výrazné oslabení jejich pozice, přinesl by jim značnou konkurenci a omezil by jejich dosavadní práva. I v tomto případě odpovídá chování zájmové skupiny logice výhodnosti, neboť rozhodnutí je učiněno na základě porovnání alternativ a následné volby té nejvýhodnější (což v tomto případě znamená odmítnutí členství v ES).

3.4 Referendum a jeho dopady

Začátkem roku 1972 již více než rok a půl běžela kampaň odpůrců vstupu. Teprve 22. ledna však byla oficiálně podepsána kompletní dohoda o přistoupení mezi ES a Norskem. Z pohledu podporovatelů šlo o vítanou a radostnou událost, která opět podpořila jejich morálku a víru v úspěch. Tu narušilo mimo jiné i odstoupení ministra rybolovu Knuta Hoema jen pár dnů před podpisem. Zastánci vstupu se teprve nyní mohli naplno pustit do kampaně za vstup. V té se nejvíce angažovali konzervativci (u kterých šlo o přirozený postoj) a vládní labouristé, jimž na úspěchu záleželo zejména z politického hlediska. Vzniklo také podporovatelské hnutí Ja til EF. Naopak odpůrci z řad Folkebevegelsen přistoupili ke stávkám až do doby konání referenda. Jeho termín byl naplánován na 24. a 25. září 1972. Podobně jako u ostatních referend

⁹⁵ Podle mořského práva se mořskou vodou označuje pásmo 12 námořních mil podél pobřeží, které náleží pevninskému státu.

⁹⁶ DESCHAMPS, Etienne. *Norway's refusal* [online]. Cvce.eu, 8. července 2016 [cit. 16. března 2020]. Dostupné na: <https://cvce.eu/en/obj/norway_s_refusal-en-cb6928c6-0f8e-449d-bfa0-8225bf5fbdfa.html>.

⁹⁷ ARCHER, SOGNER: *Norway, European Integration...*, s. 32.

v Norsku i v tomto případě se politické strany napříč spektrem zavázaly výsledek formálně konzultativního referenda respektovat a postupovat podle něj. Vzhledem k velmi těsným předvolebním průzkumům vyhlásil v srpnu 1972 premiér Bratelli, že v případě negativního výsledku referenda podá jeho vláda demisi. Tato výzva byla směřována zejména voličům DNA, kteří se přikláněli spíše k záporné možnosti. Bratelli předpokládal, že voliči změní názor, aby podpořili svou stranu u moci.⁹⁸

V referendu hlasovalo celkem 79,2 % oprávněných voličů. Možnost vstupu do ES volilo 46,5 % a možnost setrvání mimo ES volilo 53,5 % hlasujících (viz přílohu 1).⁹⁹ Účast nebyla tak vysoká, jako bývalo zvykem u běžných voleb. Příčinou tohoto poklesu bylo pravděpodobně právě dilema části voličů DNA. Ti byli stále odhodláni hlasovat proti vstupu, nicméně nechtěli svým hlasem zapříčinit demisi vlády jimi podporované strany. Tento rozpor vyřešili jednoduše – neúčastí v referendu.¹⁰⁰

V následujících dnech splnil premiér Bratelli svůj slib a jeho vláda podala demisi. Novou vládu sestavily strany, jež se vymezily vůči členství už před referendem. Menšinovou koalici tedy vytvořili liberálové, Strana středu a křesťanští lidovci. Z KrF vzešel také nový premiér Lars Korvald.¹⁰¹ Před jeho vládou stál jeden zásadní úkol: vyjednat obchodní dohodu s ES. Dohoda, která zaručovala Norsku volný obchod s ES, byla uzavřena v dubnu 1973. Pro odpůrce členství z řad rybářů a zemědělců byla tato možnost přijatelná, neboť dohody mezi zeměmi ESVO (kam stále patřilo i Norsko) a ES se netýkaly zemědělských a rybolovných produktů.¹⁰²

Negativní výsledek referenda s sebou přinesl ještě jeden efekt: zvýšení fluktuace voličů. Občané prostřednictvím referenda vyjádřili svůj nesouhlas s kroky volených zástupců a v následujících letech neváhali své hlasy dát novým, netradičním subjektům. Nejvíce byla tímto jevem zasažena DNA. Podpora labouristů v následujících volbách klesla o více než 10 %. Voliči dali přednost novým uskupením na levé straně politického spektra, které z DNA původně částečně vzešly (např. Sosialistisk Valgforbund – viz kapitolu 2). Svě podporovatele si v neklidné době našla i nově vzniklá Pokroková strana.¹⁰³

⁹⁸ ARCHER, SOGNER: *Norway, European Integration...*, s. 34.

⁹⁹ *The referendum in Norway (25 September 1972)* [online]. Cvce.eu, 13. srpna 2011 [cit. 18. března 2020]. Dostupné na: <https://cvce.eu/obj/The_referendum_in_Norway_25_September_1972-en-ce0ab381-e7c3-45dd-9a93-3e34ef66476f.html>.

¹⁰⁰ ARCHER: *Norway Outside...*, s. 47.

¹⁰¹ *Lars Korvalds regjering* [online]. Regjeringen.no [cit. 18. března 2020]. Dostupné na: <<https://regjeringen.no/no/om-regjeringa/tidligere-regjeringer-og-historie/sok-i-regjeringer-siden-1814/historiske-regjeringer/regjeringer/lars-korvalds-regjering-1972-1973/id438724/>>>.

¹⁰² ARCHER, SOGNER: *Norway, European Integration...*, s. 34.

¹⁰³ KOPEČEK: *Norsko...*, s. 229.

3.5 Dílčí závěr

Norsko zažilo na začátku 70. let velmi intenzivní politický boj, jehož výsledkem bylo odmítnutí vstupu země do Evropských společenství. Norská společnost byla rozdělena v několika rovinách. Kromě názorového rozkolu politických stran a jejich voličů bychom mohli norskou společnost rozdělit i podle jiných ukazatelů. Zatímco obyvatelé měst a hustěji zalidněných oblastí byli spíše pro členství, venkované a obyvatelé řídké osídlených zón (zejména na severu a západě země) hlasovali spíše proti vstupu.¹⁰⁴ Podobné rozdělení platí i podle kritéria vzdělanosti nebo bohatství. Vrstvami obyvatelstva, které odmítaly vstup, se šířil pocit, že členství Norska je prosazováno spíše zvenčí a politické elity hledí především na svůj zájem, než aby skutečně řešily problémy, které by vstupem vznikly širokým vrstvám společnosti. I tento pocit napomohl k neúspěchu celého referenda.¹⁰⁵

Tabulka 1: Postoje politických stran vůči členství Norska v ES v roce 1972 a zastoupení logiky výhodnosti a vhodnosti na jejich postojích

Strana	Postoj strany	Zastoupení logik	
		Výhodnost	Vhodnost
Labouristická strana – DNA	Zastánce	Převažující	Doplňující
Konzervativní strana – H	Zastánce	Upozaděná	Dominantní
Liberální strana – V	Odpůrce	Převažující	Doplňující
Křesťanská lidová strana – KrF	Odpůrce	Doplňující	Převažující
Strana středu – SP	Odpůrce	Dominantní	Upozaděná

Zdroj: autor

Pokud se zaměříme na kritéria výhodnosti a vhodnosti v otázkách motivace jednotlivých aktérů, můžeme vypočítat několik trendů. Primárně je potřeba říci, že lze jen těžko přesně určit převažující motivaci v případě lidových hnutí. Ta sloužila spíše jako zastřešující organizace pro zastánce či odpůrce členství, přičemž každý člen měl své důvody a svou

¹⁰⁴ *The referendum in Norway (25 September 1972)* [online]. Cvce.eu, 13. srpna 2011 [cit. 18. března 2020]. Dostupné na: <https://cvce.eu/obj/The_referendum_in_Norway_25_September_1972-en-ce0ab381-e7c3-45dd-9a93-3e34ef66476f.html>.

¹⁰⁵ SÆTER, Martin. Norway and the EU. In: MILES, Lee, ed. *The European Union and the Nordic countries*. London: Routledge, 1996, s. 135.

motivaci. Spojujícím prvkem byl výsledný postoj, nikoli cesta, která k němu vedla. Naopak u vybraných zájmových skupin je kritérium patrné velmi dobře. V případě zemědělců i rybářů dominuje logika výhodnosti. Obě skupiny otázku členství vnímaly z hlediska svých zájmů a porovnávaly, jak se případným vstupem země jejich pozice změní. Obě skupiny shodně došly k závěru, že za nastavených podmínek by se jejich situace rozhodně nezlepšila. Neexistovaly ani žádné záruky, které by zajistily, že se pozice naopak ještě nezhorší. I u politických aktérů převažuje spíše logika výhodnosti. Dalo by se říci, že čím více se strana nachází na politickém spektru vpravo, tím výrazněji je v rámci jejího chování zastoupena logika vhodnosti. Nejvíce patrné je toto kritérium u proevropsky smýšlejících konzervativců. Prvky logiky vhodnosti nalezneme i u křesťanských lidovců. U zbylých politických subjektů převažuje kritérium výhodnosti. Nelze také jednoduše spojit konkrétní logiku s konkrétním postojem. Obě kritéria se v určité míře projevila u odpůrců i zastánců norského vstupu do ES v roce 1973.

4 Pokus Norska o přistoupení do Evropské unie v roce 1995

Negativní výsledek prvního referenda silně otrásl do té doby stabilními základy norské politické scény. Pro některé tradiční strany byly následky velmi rozsáhlé. Liberální strana, kterou otázka členství vnitřně rozdělila nejvíce, přišla ve volbách v roce 1973 o plných 11 křesel ze 13 obhajovaných. Její procentní zisky spadly ze zhruba 12 % na přibližně 5 %. Z tohoto propadu se strana nedokázala vzpamatovat dodnes.¹⁰⁶ Podobnou ztrátu zaznamenala také nejsilnější norská strana – DNA. Labouristé si pohoršili dokonce o 12 míst, nicméně pro stranu to znamenalo snížení počtu poslanců ze 74 na 62. DNA se i přes tento propad stala vítězem voleb a Trygve Bratelli sestavil jednobarevnou menšinovou vládu.¹⁰⁷ Voliči se nechali zlákat nově vzniklými subjekty, z nichž dva nejvýraznější se etablovaly v relevantní parlamentní strany, které zasedají v parlamentu dodnes. Jednalo se o projekt Socialistické volební ligy (Sosialistisk Valgforbund), ze které později vzešla dnešní Levicová socialistická strana (SV). Tento blok těžil z aktivní participace na kampani odpůrců vstupu a v prvních volbách, kterých se účastnil, získal 16 křesel. Úspěch zaznamenala i Strana Anderse Langeho, dnešní Pokroková strana (FrP).¹⁰⁸ Z dnešního pohledu se jedná o strany z dvou různých konců politického spektra, u kterých se předpokládá velmi malý koaliční potenciál. Společným jmenovatelem pro všechny strany však byl nový přístup k tématu norského členství v ES. Strany sice příliš nezměnily své postoje, ale zdálo se, jako by tato problematika vůbec neexistovala. Strany se v tichosti shodly, že se touto věcí vzhledem k její citlivosti vůbec nebudou zabývat. Tento status quo vydržel v norské politice zhruba patnáct let.¹⁰⁹

Každodenní život Norů i vnější pohled na celou zemi byl v 70. letech výrazně ovlivněn ještě jedním tématem. Do té doby stála ekonomika země především na zemědělství a rybolovu, ke kterým se pomalu začal přidávat sektor služeb. Obrat přišel v roce 1962, kdy v Severním moři započal průzkum potenciálních nalezišť nerostných surovin. Během nich se potvrdily domněnky, které se poprvé řídce objevily už v 50. letech, tedy že by mořské dno okolo norského území mohlo ukrývat významná ropná ložiska. V roce 1969 bylo společností Phillips Petroleum (která s průzkumy v Severním moři začala jako první) objeveno nejvýznamnější ropné pole

¹⁰⁶ TVEDT, Knut Are. *Stortingsvalg – resultater 1882-2017* [online]. Snl.no, 4. května 2009, změněno 31. října 2019 [cit. 5. dubna 2020]. Dostupné na: <https://snl.no/Stortingsvalg_-_resultater_1882-2017>.

¹⁰⁷ *Trygve Brattelis andre regjering* [online]. Regjeringen.no [cit. 5. dubna 2020]. Dostupné na: <<https://regjeringen.no/no/om-regjeringa/tidligere-regjeringer-og-historie/sok-i-regjeringer-siden-1814/historiske-regjeringer/regjeringer/trygve-brattelis-andre-regjering-1973-19/id438725/>>.

¹⁰⁸ TVEDT, Knut Are. *Mandatfordeling på Stortinget etter 1945* [online]. Snl.no, 4. května 2009, změněno 31. října 2019 [cit. 5. dubna 2020]. Dostupné na: <https://snl.no/Mandatfordeling_på_Stortinget_etter_1945>.

¹⁰⁹ ARCHER, SOGNER: *Norway, European Integration...*, s. 39.

Ekofisk. V roce 1971 začala na tomto poli také těžba ropy a zemního plynu. V 80. letech začaly průzkumy i v Norském a Barentsově moři, později v obou lokalitách začala také těžba.¹¹⁰

Norsko samozřejmě začalo ropu také vyvážet. To se odrazilo na podobě a úrovni norské ekonomiky v následujících letech. Země bohatla prodejem ropy a zemního plynu, export nerostných surovin se stával klíčovou složkou celkového objemu vývozu zboží z Norska. Během 70. a 80. let tvořil podíl vývozu ropy a zemního plynu zhruba 40 % veškerého norského exportu. Tento podíl prudce vzrostl spolu s objemem produkce na přelomu tisíciletí. Dnes se podíl pohybuje lehce nad jednou polovinou celkového zahraničního odbytu.¹¹¹ Energetická politika se tak stala významným tématem zejména při jednáních o vstupu Norska do Evropské unie v rámci tzv. Severního rozšíření v 90. letech.

V současnosti je Norsko díky svému nerostnému bohatství vnímáno jako bohatá, prosperující země a strategický partner. Tento pohled se začal tvořit již v začátcích 70. let a mírně promluvil i do prvního referenda. Jen několik dnů před samotným všelidovým hlasováním představil tehdejší šéf Generálního ředitelství pro energii Ferdinand Spaak nové návrhy společné energetické politiky, ve kterých byly norské ropné zásoby brány jako jeden z klíčových společných zdrojů. Norové tyto zprávy vnímali spíš tak, že se je ES snaží o jejich nerostné bohatství připravit (podobně jako vnímali otázku vpuštění rybářských flotil ostatních států, které vyplení norská moře). Pro odpůrce to byl další argument, který je utvrzoval ve správnosti jejich volby. Skutečně relevantním tématem se však norské nerostné bohatství stalo až při pokusu o přistoupení v 90. letech.

Na přelomu 70. a 80. let se opět začalo ukazovat, že určitá forma prohlubování evropské integrace je nevyhnutelná. Prvním signálem možného zintenzivnění vztahu se stala zpráva tehdejšího ministra zahraničních věcí Knuta Frydenlunda (DNA), kterou v únoru 1979 prezentoval ve Stortingu. Zpráva pojednávala o potřebě rozšíření spolupráce s ES. Tento záměr byl přijat parlamentem a v jeho důsledku začaly norské úřady spolupracovat s Evropskou komisí na pravidelnější a intenzivnější bázi. Listopadová návštěva premiéra Odvara Nordliho v Bruselu dodala této spolupráci i politický rozměr, který ve vzájemném vztahu až dosud chyběl. Tyto události položily základ pravidelným výročním setkáním zástupců ES a Norska, na kterých se diskutovalo o záležitostech přesahujících mantinely dosud podepsaných oficiálních dohod. Norsko začalo prosazovat vstřícnější proevropskou zahraniční politiku a

¹¹⁰ *Norsk Petroleumhistorie* [online]. Norskpetroleum.no, 19. března 2020 [cit. 5. dubna 2020]. Dostupné na: <<https://norskpetroleum.no/rammeverk/rammevilkarpetroleumshistorie/>>.

¹¹¹ *Export of Oil and Gas* [online]. Norskpetroleum.no, 15. března 2020 [cit. 5. dubna 2020]. Dostupné na: <<https://norskpetroleum.no/produksjon-og-eksport/eksport-av-olje-og-gass/>>.

zdůrazňovat roli ES (například ve vztazích mezi Východem a Západem). Tato transformace postoje se obešla bez výraznější kontroverze na domácí politické scéně.¹¹² Téma Norska a jeho spojení s ES se na domácí politické půdě stalo znovu skutečně relevantním až na konci 80. let. Prvním signálem byla zpráva ministerstva zahraničních věcí nazvaná „Norsko, ES a evropská integrace“. Ačkoli se výslovně nezmiňovala o členství Norska v ES, doporučovala užší spolupráci založenou na současném modelu. Tyto návrhy byly ve Stortingu schváleny, ačkoli rozdílné pohledy politických stran na otázku hlubší integrace se opět projevíly. Strana středu nové postupy odmítala, zatímco konzervativci podporovali integraci završenou plným členstvím země v ES. Vládnoucí labouristé zatím debatu ohledně případného vstupu Norska odmítali.¹¹³

Další sbližování Norska s ES probíhalo z norské strany částečně pod záštitou ESVO. Ačkoli obě organizace fungovaly formálně odděleně, většina států ESVO měla s ES uzavřenou dohodu o volném obchodu. To v praxi znamenalo, že se státy ESVO přizpůsobily obchodním podmínkám platným v ES. Jednotné podmínky totiž umožňovaly formální vznik společné jedné zóny volného obchodu.¹¹⁴ K realizaci těchto záměrů významně přispěla tzv. Lucemburská deklarace. Tato dohoda byla podepsána zástupci ES a ESVO a jejím cílem bylo vytvoření společného hospodářského prostoru. Evropská společenství s tím spojovala i vznik vnitřního trhu.¹¹⁵ Nejzásadnější roli v tomto procesu zastala Evropská komise a její tehdejší předseda Jacques Delors. V roce 1985 byla schválena tzv. Bílá kniha o dokončení vnitřního trhu, která představovala všechny překážky bránící jeho vzniku a navrhovala opatření, která by znovu nastartovala ekonomiku, zaručovala čtyři základní svobody (volný pohyb osob, zboží, služeb a kapitálu) a do konce roku 1992 by sloučila všechny vnitrostátní trhy do společného jednotného trhu ES. Tyto návrhy byly schváleny Evropskou radou. Na mezivládní konferenci v Lucemburku na konci roku 1985 byla odsouhlasena revize zakládajících smluv, která měla být provedena přijetím tzv. Jednotného evropského aktu (JEA). Tento dokument zavazoval k vytvoření jednotného trhu do konce roku 1992 a přinášel i další novinky (mimo jiné upravoval podmínky hlasování kvalifikovanou většinou nebo upřesňoval rozvoj hospodářské a měnové unie).¹¹⁶ Tímto byly položeny základy k vytvoření Evropského hospodářského prostoru (EHP).

¹¹² ARCHER, SOGNER: *Norway, European Integration...*, s. 41.

¹¹³ Tamtéž, s. 42.

¹¹⁴ SÆTER: *Norway and the EU...*, s. 140.

¹¹⁵ Tento cíl byl stanoven již v Římských smlouvách.

¹¹⁶ DESCHAMPS, Etienne. *Preparations for the Single European Act (SEA)* [online]. Cvce.eu, 8. července 2016 [cit. 5. dubna 2020]. Dostupné na: <https://cvce.eu/en/obj/preparations_for_the_single_european_act_sea-en-7c34ff97-f690-4b88-aac5-5e2020055c06.html>.

Samotná realizace tohoto plánu započala v lednu 1989. Jacques Delors ve své řeči na půdě Evropského parlamentu nastínil ideu více strukturované spolupráce mezi ES a ESVO.¹¹⁷ Tento návrh byl záhy podpořen na summitu zemí ESVO¹¹⁸ v Oslu v březnu téhož roku. Pro ES znamenalo vytvoření EHP zejména posílení spolupráce obou organizací, zatímco státy ESVO (zejména Finsko, Norsko a Švédsko) vnímaly EHP jako členství v ES bez potřeby politické integrace. Pro státy ES znamenalo zavedení EHP jen mírné úpravy v národních právních rádech, zatímco některé státy ESVO byly značně nespokojeny se svou rolí znamenající jen omezený vliv na rozhodovací proces v celé oblasti. Dohoda o vytvoření EHP byla nakonec podepsána v květnu 1992, přičemž v platnost vstoupila v lednu 1994.¹¹⁹ V té době se však už některé státy ESVO nacházely opět v poněkud jiné roli.

Na přelomu 80. a 90. let se totiž začalo pomalu připravovat další rozšíření ES. Tzv. Severní rozšíření mělo být jakýmsi završením dlouhodobé spolupráce některých států s ES. Přistoupení se mělo týkat Finska, Norska, Rakouska a Švédska, přičemž u každé země byly důvody přihlášky jiné. Společným prvkem žádostí byla nová geopolitická situace způsobená rozpadem SSSR a pádem železné opony. V případě Finska šlo o způsob, jakým se dostat z ekonomické krize (Sovětský svaz byl pro Finsko klíčovým obchodním partnerem), zatímco pro zbylé státy (zejména Norsko a Švédsko) to byl jakýsi důsledek poklesu významu jejich politiky neutrality, kterou se po dobu studené války snažily udržet.¹²⁰

Do dění v Norsku opět zasáhly parlamentní volby. V těch v roce 1989 tradičně zvítězila labouristická DNA, nicméně vládní menšinovou koalici sestavily konzervativci, křesťanští lidovci a Strana středu. Následující události v mnohém připomínaly dění v období před prvním referendem. Interní koaliční rozpory mezi proevropskými konzervativci a odpůrci integrace zejména ze SP vedly k předčasnému konci vlády.¹²¹ Sestavením nové vlády byla pověřena předsedkyně DNA Gro Harlem Bruntelandová. V čele norské vlády stanula již potřetí, v minulosti už zastávala post premiérky v roce 1981 a poté mezi lety 1986 – 1989. Třetí předsednictví trvalo nejdéle (1990 – 1996) a z pohledu událostí spojených s evropskou integrací bylo zdaleka nejdůležitější. První klíčovou událostí byla ratifikace smlouvy o EHP, ke které došlo v říjnu 1992. Vzhledem k nejasnostem ohledně postoupení určitých práv nadnárodní

¹¹⁷ GSTÖHL, Sieglinde. The Nordic countries and the EEA. In: MILES, Lee, ed. *The European Union and the Nordic countries*. London: Routledge, 1996, s. 55.

¹¹⁸ Členskými státy ESVO v roce 1989 byly Finsko, Island, Norsko, Rakousko, Švédsko a Švýcarsko.

¹¹⁹ GSTÖHL, Sieglinde. *The Nordic countries*, s. 56.

¹²⁰ FIALA, PITROVÁ: *Rozšiřování ES/EU...*, s. 88.

¹²¹ Jan P. Syses regjering [online]. Regjeringen.no [cit. 6. dubna 2020]. Dostupné na: <<https://regjeringen.no/no/om-regjeringa/tidligere-regjeringer-og-historie/sok-i-regjeringer-siden-1814/historiske-regjeringer/regjeringer/jan-p-syses-regjering-1989-1990/id438730/>>.

organizaci probíhalo toto hlasování podle pravidel ústavního dodatku z roku 1962. Třičtvrtinovou většinu nakonec utvořili zástupci labouristů, konzervativců, FrP a významné části KrF.¹²² V té chvíli již norská vláda čelila otázce přihlášky do ES. Z ostatních států ESVO již svou přihlášku podalo Rakousko (1989), Švédsko (1991), Finsko (březen 1992) a dokonce také Švýcarsko (to sice podalo přihlášku v březnu 1992, ale o pár měsíců později ji stáhlo kvůli zamítavému výsledku referenda ohledně smlouvy o EHP).¹²³ Tyto státy vyvinuly na labouristickou vládu tlak, který už dále nešlo pouze nečinně přehlížet. Na stranickém sjezdu DNA v listopadu 1992 labouristé schválili proevropský postoj strany a podání přihlášky do ES. Podobně dopadlo i hlasování ve Stortingu, který v poměru 104 ku 55 hlasům podání přihlášky schválil také. Norsko oficiálně zažádalo o členství v ES 25. listopadu 1992.¹²⁴

4.1 Vyjednávání mezi Norskem a ES/EU

Jednání mezi Norskem a ES začalo v dubnu 1993. Obě strany se nacházely v odlišné pozici než při prvním pokusu před dvěma dekadami. Pro ES nepředstavovala otázka rozšíření v té době prioritní problém. Tím byl spíše ratifikační proces Smlouvy o Evropské unii (Maastrichtské smlouvy) v jednotlivých členských zemích, který neprobíhal zcela hladce. Norsko vstupovalo do jednání bez hrozby rozpadu koaliční vlády – jednobarevná vláda DNA jasně formulovala své postoje. Zároveň se při druhém pokusu mohla poučit z chyb, které se podepsaly pod výsledným neúspěchem prvního referenda.¹²⁵ Vyjednávací proces se opět nejvíce točil kolem tří témat: zemědělství, rybolovu a nerostného bohatství země. Podmínkou bylo přijetí *acquis communautaire* v plném rozsahu, což ovšem nepředstavovalo natolik zásadní problém, jelikož valná většina těchto předpisů byla zohledněna již v rámci jednání o EHP. Vzhledem k tomu, že oficiální vstup nových členů do ES byl naplánován až na rok 1995, kdy už Maastrichtská smlouva byla v platnosti, musely nově přistoupivší státy přijmout všechna rozhodnutí přijatá na základě smluv ES, včetně Maastrichtské smlouvy. Během prvního pokusu vyžadovalo Norsko trvalé výjimky v oblasti rybolovu a zemědělství, přičemž ani v jednom případě neuspělo a muselo se spokojit s kompromisem. Tyto kompromisy pak hrály klíčovou roli v rozhodování občanů při hlasování v referendu. Během druhého pokusu byly norské požadavky o něco střídmější. S mírnějšími nároky ze strany zájemců šel ruku v ruce i vstřícnější přístup ES, která zájem vyspělých a bohatých států o členství vítala. Rozdílné byly i vnější okolnosti, dotýkající se prakticky celé Evropy. Přelom 80. a 90. let se nesl ve znamení konce

¹²² ARCHER, SOGNER: *Norway, European Integration...*, s. 48 – 49.

¹²³ GERBET: *Budování Evropy...*, s. 351.

¹²⁴ ARCHER, SOGNER: *Norway, European Integration...*, s. 50.

¹²⁵ FIALA, PITROVÁ: *Rozšiřování ES/EU...*, s. 90.

éry socialismu ve střední a východní Evropě, národních revolucí, pádu Sovětského svazu a konce studené války. Z ES se rázem stal prakticky nejsilnější hráč na evropském území.¹²⁶ Velmi významnou změnou prošla v této době i samotná ES. S platností Maastrichtské smlouvy od 1. listopadu 1993 byla ES formálně nahrazena Evropskou unií.

Téma rybolovu se opakovalo i v případě druhého norského pokusu. Pro zemi byly ryby jednou z klíčových vývozních surovin, přičemž export do zemí EU činil v dané době 67 % celkového objemu vývozu. Norové přistoupili k vyjednávání o tomto tématu mnohem opatrněji než v prvním případě, ale i přesto se objevily dílčí aspekty, ke kterým měla norská strana výhrady. Prvním takovým aspektem byly kvóty týkající se množství vylovených ryb. Norové chtěli uchovat své vlastní kvóty (které byly vyšší, než jaké stanovovala SRP). Druhým dílčím tématem se stalo zachování zón pobřežních vod. Tato otázka se objevila už v prvním referendu, norská strana požadovala její udržení nejméně do roku 2002 a zároveň žádala garanci projednání podmínek po uplynutí této přechodné lhůty. Další třetí plochu představovaly dovozní kvóty do zemí EU. Norové chtěli pro své rybolovné produkty neomezenou možnost přístupu na trhy EU. Posledním specifickým požadavkem Norů bylo zachování exkluzivní kontroly nad vodami severně od 62 ° severní šířky. Norsko se v oblasti rybolovu snažilo vyjednávat velmi tvrdě, neboť bylo přesvědčeno, že vzhledem k významu a rozsahu tohoto odvětví by SRP měla v budoucnu brát v úvahu zejména norské zájmy.¹²⁷

Vyjednávání přineslo kompromis, se kterým byli norští představitelé rámcově spokojeni. Proti neomezenému přístupu na evropské trhy vystoupili Španělé a Francouzi (ve snaze chránit své vlastní rybáře), nicméně Norsku byl garantován bezcelní přístup na trhy EU od prvního dne členství (s podmínkou, která Unii umožňovala po přechodné období omezit prodej vybraných druhů, kde již existovala konkurence). Naopak požadavek týkající se zón pobřežních vod byl schválen včetně dodatku o následném projednávání. S exkluzivní kontrolou vod severně od 62 ° severní šířky norská strana neuspěla, EU požadovala kontrolu nad tímto územím nejpozději od července 1998. Celkově by se jednání dala shrnout tvrzením, že Norové vyměnili kontrolu nad svými vodami za volný přístup na velmi lukrativní trhy.¹²⁸

Ve vyjednávání se opakovala i otázka zemědělství. Zástupci Norska si stále byli vědomi dopadů, které by mělo přijetí SZP na norské zemědělce. Norové požadovali po EU záruky, které by norským zemědělcům zajistily výdělky srovnatelné s výdělky zemědělců v ostatních

¹²⁶ ARCHER, Clive, SOGNER, Ingrid. Norway and Europe: 1972 and now. *Journal of Common Market Studies*, 1995, roč. 33, č. 3, s. 396 – 397.

¹²⁷ ARCHER, SOGNER: *Norway and Europe...*, s. 397.

¹²⁸ Tamtéž, s. 397 – 399.

členských zemích. Při vyjednávání těchto podmínek mělo Norsko spojence v podobě Švédska a Finska. Ve všech třech skandinávských zemích jsou zemědělské podmínky výrazně specifické v porovnání se zbytkem členských států EU. Z tohoto důvodu požadovala severská trojice po EU přiznání specifického arktického a subarktického statutu pro tamní zemědělství.

V roce 1993 byly příjmy norských zemědělců tvořeny ze 77 % státními dotacemi. Právě zamýšlené členství v EU poskytlo norské vládě zdůvodnění, proč je nutné takto vysokou státní podporu snižovat. Společně se snížením dotací se snížily i plány produkce. Nová norská zemědělská politika vyvolala odpor u některých politických subjektů (SP, KrF a SV), stejně tak proti labouristické vládě popudila i významné zemědělské odborové organizace. Výsledkem jednání s EU byl kompromis, díky kterému musely být ceny norských výrobků srovnatelné s ostatními v rámci SZP. Norsko mělo právo po přechodné období pěti let, během kterých mohlo přijímat speciální opatření, aby zabránilo vážným narušením trhu. SZP byla aplikována na prakticky celé norské území, přičemž vláda mohla po přechodné období dotovat zemědělce nad rámec dotačních programů SZP, ale pouze do výše dosavadní podpory. Tento speciální režim měl být během přechodné pětileté lhůty postupně ukončen. Výsledek jednání byl mezi norskými zemědělci přijat s nelibostí. Představitelé zemědělských odborových organizací odhadovali, že vstupem do EU přijde až polovina z 90 000 norských zemědělců o práci.¹²⁹

Objevem značných ložisek nerostného bohatství na přelomu 60. a 70. let Norsko přestalo být relativně chudou agrární zemí a zařadilo se mezi významné a bohaté státy. Při prvním pokusu bylo téma ropy a zemního plynu ještě relativně čerstvé, než aby se okolo něj strhla větší diskuze. I tak se celá věc částečně podepsala na neúspěchu prostřednictvím vyjádření zástupce Evropské komise těsně před referendem (viz výše). Při druhém pokusu už bylo Norsko v pozici silného hráče na poli nerostných surovin, proto i přístup EU byl k celé situaci odlišný. Záměrem EU byla kontrola nad udílením licencí pro těžbu ropy a zemního plynu na moři. Navíc také chtěla, aby těžební společnosti členských států EU (bez ohledu na státní příslušnost nebo vlastnickou strukturu – soukromé/státní) mohly usilovat o námořní těžbu těchto surovin. Tento návrh by značně ovlivnil situaci, která v Norsku dosud panovala. Částečné vlastnictví všech ropných polí totiž automaticky připadalo norské státní společnosti Statoil, která byla zároveň i provozovatelem veškeré státní činnosti v této oblasti. Tento návrh také poprvé potvrzoval, že pobřežní zdroje patří státu, v jehož vodách byly nalezeny, a nejedná se tak o přímý zdroj EU.¹³⁰

¹²⁹ ARCHER, SOGNER: *Norway and Europe...*, s. 400 – 401.

¹³⁰ Tamtéž, s. 399.

Původním řešením situace kolem společnosti Statoil mělo být převedení provozu a kontroly nad těžebními oblastmi na norské ministerstvo průmyslu a energetiky. To by pro Statoil znamenalo ztrátu výsadního postavení v celé oblasti a volnou soutěž pro všechny těžební společnosti. Takové řešení vítaly další norské těžební společnosti, nicméně se proti tomuto návrhu ohradila norská vláda. Ta chtěla ukázat, že dovede ochraňovat své zájmy (celá věc se řešila v předvolebním období roku 1993), a navíc nechtěla měnit pozici Statoilu, která pro ni byla strategicky důležitá v otázce využívání norských zdrojů. Celá záležitost byla vyřešena protokolem ve smlouvě o přistoupení. Tento protokol zaručoval Norsku nároky na jeho nerostné zdroje a uznával vnitrostátní práva na správu těchto zdrojů. Tímto protokolem byla otázka norské ropy a zemního plynu prakticky vyřazena z dalších diskuzí v kampani.¹³¹

4.2 Kampaň před referendem

Podobně jako před dvaceti lety i tentokrát se téměř celá norská společnost polarizovala do dvou táborů stojících proti sobě. V začátcích obou kampaní bychom mohli nalézt i další podobnosti. Odpůrci členství opět operovali s časovou výhodou, neboť zastánci museli se svými argumenty a veřejnou podporou čekat minimálně do chvíle, než byla schválena přístupová smlouva.

Kampaň proti členství tentokrát začala ještě s větším předstihem, než tomu bylo při předchozím pokusu. Už v roce 1988 vznikl tzv. Informační výbor pro Norsko a ES. Po zahájení jednání o EHP o rok později vzrostl počet odpůrců vůči ES. Už v roce 1990 (dva roky před oficiálním podáním přihlášky) se Informační výbor reorganizoval v organizaci s názvem *Nei til EU* (Ne EU) a s vlastní členskou základnou. Už v roce 1992 měla tato organizace vlastní buňku prakticky v každém okrese v zemi. V čele organizace stál vysokoškolský profesor Kristen Nygaard.¹³² Nejvýraznější politickou tváří hnutí se však stala předsedkyně Strany středu Anne Enger Lahnsteinová. Hnutí zastřešovalo odpůrce vstupu z různých skupin i politických stran. Vzhledem k mezinárodním okolnostem, které utvářely dějiny přelomu 80. a 90. let, se jedním z nejhlasitějších argumentů odpůrců staly obavy o ztrátu suverenity a nezávislosti. Tyto obavy vycházely zejména z vývoje v EU, která přijetím Maastrichtské smlouvy směřovala k hlubší integraci v již dotčených oblastech a zároveň stála o integraci v oblastech nových. Vedle těchto a dalších argumentů týkajících se ožehavých témat přístupových rozhovorů se organizace odmítající členství opět uchylovaly i k velmi

¹³¹ ARCHER, SOGNER: *Norway and Europe...*, s. 399 – 400.

¹³² GARVIK, Olav. *Nei til EU* [online]. Snl.no, 14. února 2009, změněno 17. května 2018 [cit. 8. dubna 2020]. Dostupné na: <https://snl.no/Nei_til_EU>.

jednoduchým, v některých případech i ne zcela pravdivým sdělením. Dnešní terminologií bychom některá taková sdělení označili jako fake news. Mezi tyto zprávy patřily například informace o tom, že Norsko nebude moci používat v EU svou národní vlajku, Norové nebudou moci oslavovat dny norské státnosti nebo že země bude zaplavena imigranty, kteří zaberou Norům pracovní pozice.¹³³ Díky dlouhé kampani, jednoduché argumentaci a schopnosti mobilizovat obyvatelstvo byly skupiny odpůrců před referendem velmi úspěšné.

Vznikly i organizace na podporu členství, ale potýkaly se prakticky s totožným hendikepem jako jejich předchůdci ze 70. let, tedy s časovým skluzem oproti svým protivníkům. Jednou z hlavních organizací podporující vstup se stalo tzv. Evropské hnutí (Europabevegelsen). To zahájilo svou kampaň v březnu 1992, avšak zpočátku nedosahovalo valných úspěchů. Poté co Dánové v referendu v roce 1992 odmítli ratifikaci Maastrichtské smlouvy, doporučoval dokonce lídr hnutí Fredrik Vogt Lorentzen premiérce Bruntlandové, aby upustila od snah vedoucích ke vstupu do EU. Vedení organizace posléze převzal bývalý rektor univerzity v Oslu Inge Lønning, pod jehož vedením hnutí rozšířilo svou členskou základnu. Stále ale zůstávalo nepoměrně slabší oproti opozičnímu hnutí Nei til EU. Vznikla také skupina s názvem Fra Nei til Ja (Od Ne k Ano), jež sdružovala příznivce, kteří v minulém referendu hlasovali proti vstupu, ale během let změnili svůj postoj.¹³⁴

Skutečná politická kampaň podporující vstup se rozběhla až velmi pozdě. Se začátkem kampaně se čekalo na přijetí vyjednané dohody, ke kterému došlo teprve v březnu 1994 (samotná dohoda byla slavnostně podepsána 24. června 1994 na summitu EU na ostrově Korfu). Ani poté však kampaň na podporu členství nezačala. Teprve po skončení tradičního letního parlamentního volna dne 15. srpna 1994 zahájila premiérka Bruntlandová oficiální vládní kampaň za přistoupení Norska k EU.¹³⁵ Vláda nechtěla zopakovat chyby z roku 1972, a proto se snažila co nejpřehledněji sdělit občanům, jaké výhody jim členství země v EU přinese. Mezi hlavní body patřilo zachování norského modelu welfare state, zvýšení zaměstnanosti a trvalý ekonomický růst, zajištění kvality norského životního prostředí nebo zajištění obrany Norska. Odpůrci oponovali, že norská ekonomika je na tom lépe než většina ekonomik členských států EU a obranyschopnost země již je zajištěna prostřednictvím členství Norska v NATO.¹³⁶ Podporovatelé opět zkoušeli i argumenty týkající se politické a ekonomické izolace, pokud by Norsko zůstalo mimo EU. Tyto postoje však byly jednoduše vyvratitelné dosavadní historickou

¹³³ GAŽOVIČ, MINAŘÍK, LASÁK: *Proč Norové nejsou...*, s. 41 – 42.

¹³⁴ ARCHER, SOGNER: *Norway, European Integration...*, s. 73 – 74.

¹³⁵ Tamtéž, s. 69.

¹³⁶ GAŽOVIČ, MINAŘÍK, LASÁK: *Proč Norové nejsou...*, s. 41.

zkušeností. Norové stáli mimo ES/EU od samého počátku a za tu dobu jejich ekonomická síla rostla, navíc Norsko bylo součástí EHP, což mu umožňovalo přístup na vnitřní trh EU. O izolaci tedy opravdu nemohla být řeč.¹³⁷

4.3 Postoje politických stran a zájmových skupin

Po zahájení přístupových jednání se pozornost politiků částečně upřela směrem k domácí scéně. Na podzim 1993 se v Norsku konaly parlamentní volby, přičemž téma přistoupení Norska do EU se výrazně podepsalo na jejich výsledku, který mohl napovědět i tendence mezi obyvateli v otázce referenda. Vítězství obhájila labouristická DNA, která tak mohla pod vedením Gro Harlem Bruntlandové pokračovat v jednobarevné menšinové vládě. Na svůj historicky nejlepší volební výsledek dosáhla Strana středu, která získala přes 16 % hlasů a počet jejích poslanců se zvýšil z původních 11 na 32 zástupců. Strana před volbami vystupovala velmi kriticky vůči uvažovanému členství a tato rétorika u voličů zafungovala. Naopak ztráty zaznamenaly dva subjekty, které vyjadřovaly vstupu Norska podporu. Konzervativci přišli o 9 poslanců, Pokroková strana ztratila dokonce 12 křesel.¹³⁸

Volební výsledky tedy ukazovaly poměrně vysokou podporu veřejnosti subjektům, které se vymezovaly vůči členství, a podobný trend byl patrný i z veřejných průzkumů. V říjnu 1993 (těsně po parlamentních volbách) ukazovaly průzkumy veřejného mínění, že proti vstupu Norska do EU je až 60 % obyvatelstva.¹³⁹ Vládní DNA sice navenek zastávala proevropský postoj, nicméně strana byla i v tomto případě uvnitř nejednotná. U vedení strany převažoval vstřícný postoj, stejně tak u zhruba dvou třetin členů strany. Voliči labouristů ovšem byli rozděleni prakticky na dvě poloviny. V průběhu kampaně se uvnitř strany zformovalo křídlo odpůrců – Sociální demokraté proti EU (SME). Podobný jev provázal labouristy i během první kampaně. Strana původně chtěla téma přístupu marginalizovat před parlamentními volbami, tento záměr se ovšem nezdařil. Během kampaně strana zdůrazňovala prakticky všechny výhody, které mělo členství Norsku přinést: zvýšení bezpečnosti země, zlepšení stavu životního prostředí. Premiérka Bruntlandová veřejně hájila výhodnost vyjednané dohody pro zemědělce i rybáře a vytrvale vyvracela argumenty odpůrců týkající se rostoucí nezaměstnanosti a zhoršení životního prostředí. Novým problémem byl odmítavý postoj odborových organizací napojených na labouristy. Členové LO nevyslechli doporučení svého vedení hlasovat

¹³⁷ KRISTOFFERSEN, Dag Axel. *Norges nei til EU i 1994* [online]. Norgeshistorie.no, 25. listopadu 2015, změněno 12. března 2020 [cit. 8. dubna 2020]. Dostupné na: <<https://norgeshistorie.no/oljealder-og-overflod/1946-norges-nei-til-eu-i-1994.html>>.

¹³⁸ ARCHER, SOGNER: *Norway, European Integration...*, s. 56 – 57.

¹³⁹ Tamtéž, s. 56.

v referendu pro vstup a postavili se na stranu odpůrců. Na rozdíl od minulého referenda DNA zvolila vůči názorovým oponentům z vlastních řad otevřenější tón, neboť chtěla předejít ostřejšímu rozkolu uvnitř strany, jako tomu bylo v 70. letech v důsledku negativního výsledku prvního referenda.¹⁴⁰ Labouristé v kampani de facto obhajovali vlastní práci (vyjednanou dohodu), tudíž ji prezentovali jako vylepšení současného stavu. Snažili se poukázat na výhodnost vstupu, kdežto role hodnot a společné identity stála v pozadí. Je tedy zřejmé, že chování DNA opět odpovídalo logice výhodnosti, stejně jako při prvním pokusu. Tato podobnost není překvapivá, neboť pozice labouristů byla v obou případech podobná. Strana si drží poměrně stabilní názor na členství země v EU, navíc se jistě projevil i fakt, že DNA byla v obou případech vládní stranou.

Jako zastánci vstupu se prezentovali i konzervativci. Tato tradičně nejvíce proevropská norská strana dokonce zařadila členství země v EU do svého programu.¹⁴¹ I přes svou náklonnost k evropské integraci nebyla strana Høyre tím nejvýraznějším podporovatelem. Tuto roli zastala vládní DNA. Strana se tak zaměřovala na přesvědčování vlastních voličů. I uvnitř konzervativní strany se utvořila skupina odpůrců vstupu. Tyto interní problémy zbrzdily Høyre ve větší aktivitě a nutily stranu k větší obezřetnosti (s přihlédnutím k důsledkům, které interní spory přinesly některým stranám po referendu v roce 1972 – viz Venstre, DNA). Strana ve své kampani kladla důraz zejména na politická témata a benefity spojené s členstvím. Strana především zdůrazňovala možnost zapojení do procesu tvorby legislativy.¹⁴² V tomto jednání lze zcela jistě najít prvky logiky výhodnosti, nicméně nelze zapomínat na hodnotové priority strany, které ji vedou k partnerství s EU naprosto přirozenou cestou na základě sdílených ideálů a velmi blízké společné identity. Přístup Høyre je tedy primárně vystavěn na logice vhodnosti, nicméně strana si během kampaně v 90. letech uvědomila i přínosy, které plynou z jednání podle logiky výhodnosti, a rozhodla se je v určité míře také aplikovat.

Absolutně nejvýraznějším odpůrcem vstupu se stala Strana středu. Kampaň před parlamentními volbami v roce 1993 sklídila nebývalý úspěch vyjádřený nejlepším volebním výsledkem v historii. Pro SP však nešlo o pouhý předvolební kalkul. Kořeny strany jsou pevně svázány se zemědělským a rybářským sektorem, zástupci těchto odvětví po celou historii strany tvořili značnou část jejího elektorátu, přičemž ani pro jednu z těchto skupin nebylo členství v EU žádanou změnou. Strana středu byla nejhlasitějším odpůrcem i před prvním referendem a tuto pozici si bývalí agrárníci před druhým referendem ještě upevnili. Předsedkyně SP Anne

¹⁴⁰ ARCHER, SOGNER: *Norway, European Integration...*, s. 71.

¹⁴¹ FIALA, PITROVÁ: *Rozšiřování ES/EU...*, s. 103.

¹⁴² ARCHER, SOGNER: *Norway, European Integration...*, s. 75.

Enger Lahnsteinová se dokonce stala hlavní tváří odporu proti členství (viz výše). Jednoznačným cílem strany bylo zabránění vstupu Norska do EU. Tomu také odpovídala argumentace, o kterou strana opírala svoji kampaň. Členství Norska v EU odporovalo snahám SP a jejím cílům, mezi které patřila co nejnižší nezaměstnanost, kontrola nad přírodními zdroji a decentralizace společnosti.¹⁴³ Strana tyto postoje nazývala původními sociálnědemokratickými hodnotami, ke kterým přilnula.¹⁴⁴ Ačkoli výsledný postoj SP byl stejný jako při prvním referendu, přístupy k němu se poněkud lišily. Zatímco v 70. letech dospěla strana ke svému postoji na základě logiky výhodnosti (vazba na zemědělce a rybáře), v tomto případě šlo o kombinaci obou přístupů. Ke kalkulaci nejvýhodnější pozice (což pro SP znamenalo setrvání mimo EU a v ideálním případě také omezení evropské integrace), a tedy jednání podle logiky výhodnosti, přibýly i hodnotové priority strany, které hodnotám EU odporovaly. Dá se tedy říci, že SP zvolila z hlediska logických kritérií obdobný přístup jako konzervativci, pouze v opačném pořadí a samozřejmě s opačným výsledkem.

Do skupiny odpůrců členství se po bok Strany středu postavila i Levicová socialistická strana. Samotný vznik a původ strany je s odporem vůči členství v ES/EU přímo spojen. Pozice SV byla v otázce referenda klíčová především díky jejímu zastoupení ve Stortingu. I přes mírnou ztrátu v parlamentních volbách totiž levicoví socialisté drželi 13 křesel, což v součtu s 32 křesly Strany středu dávalo dvěma odpůrcům členství možnost zablokovat případný kladný výsledek referenda. Tyto strany daly najevo, že za určitých podmínek jsou ochotny nerespektovat výsledek konzultativního referenda a hlasovat proti němu. Nicméně i uvnitř vedení SV se zformovala skupina politiků, kteří měli v úmyslu podpořit vstup do EU. Pravým cílem této iniciativy však byla zejména snaha přesvědčit celé vedení strany, aby respektovalo výsledky referenda za všech okolností.¹⁴⁵ SV je strana s pevnými socialistickými základy, odmítání evropské integrace je tedy pro tuto stranu přirozené. Z hlediska logických kritérií převládá u levicových socialistů jednoznačně logika vhodnosti, neboť identita strany a její hodnoty jsou v naprostém rozporu s identitou a hodnotami mezinárodní organizace, jako je EU.

Mezi strany, které se vyslovily proti členství, se zařadila také KrF. Názory strany se prakticky shodovaly s těmi z průběhu prvního referenda. Také v 90. letech zaujali křesťanští lidovci zamítavý postoj, nicméně i tentokrát šlo o velmi nevýrazný a tichý projev.¹⁴⁶ Otázka nebyla pro KrF natolik klíčová jako pro jiné subjekty, proto se strana zřejmě uchýlila k obdobné

¹⁴³ FIALA, PITROVÁ: *Rozšiřování ES/EU...*, s. 103.

¹⁴⁴ ARCHER, SOGNER: *Norway, European Integration...*, s. 75.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 75.

¹⁴⁶ FIALA, PITROVÁ: *Rozšiřování ES/EU...*, s. 103.

taktice jako při prvním referendu. Nejvíce rezonujícím tématem se pro KrF opět stala nezávislost Norska, potažmo její ohrožení. Toto jednání v 70. letech odpovídalo logice vhodnosti, neboť hodnoty strany neodpovídaly hodnotám ES. Rozhodnutí strany zopakovat vlastní postoj bylo z určité míry motivováno politickým kalkulem. Křesťanští lidovci velmi dobře věděli, že odmítavý přístup jim po prvním referendu přinesl zajímavý politický úspěch (Lars Korvald byl prvním premiérem pocházejícím z KrF v historii Norska). Lze tedy říci, že prezentované důvody KrF byly motivovány spíše logikou vhodnosti, kdežto nastolená strategie se řídila spíše logikou výhodnosti.

Posledním relevantním politickým aktérem na začátku 90. let byla Pokroková strana. Její ambicí nebylo z otázky přistoupení vytěžit posílení vlastní pozice na vnitrostátní politické scéně.¹⁴⁷ Vedení strany sice vstup Norska podporovalo, nicméně většina členů i voličů se stavěla spíše proti členství.¹⁴⁸ Strana prakticky neformulovala žádný pevný postoj vůči otázce členství. Představitelé FrP byli otevřeni možností, které členství v EU nabízelo (liberální tržní prostředí), ale zároveň si uvědomovali, že otevřená podpora vstupu v kampani by mohla zapříčinit odliv velkého množství euroskeptických voličů.¹⁴⁹ Víceméně neutrální stanovisko strany tak bylo de facto kalkulem. Výhodnost rozhodnutí však nesouvisela s případným vstupem země do EU, ale s pouhou prezentací vlastního názoru.

Postoj dvou hlavních zájmových skupin se oproti minulému referendu také nezměnil. Sektory zemědělství a rybolovu jsou v případě Norska natolik specifické a odlišné, že i v 90. letech se staly velmi zásadními tématy. V otázce zemědělství Norsko dokázalo pro své občany vyjednat poměrně značné ústupky ze strany EU, i přesto byli zástupci zemědělců s výslednou podobou nespokojeni a tvrdili, že v důsledku členství přijde až polovina pracovníků v zemědělství o práci.¹⁵⁰ Obdobně reagovali na vyjednané podmínky také zástupci rybolovného odvětví. Ačkoli ministr rybolovu Jan Henry Tungeland Olsen byl s výsledkem jednání spokojen, neboť z jeho pohledu Norsku zůstala výhradní kontrola nad pobřežními vodami a dohoda umožňovala další vývoj celého sektoru. Zástupci rybářů však měli na celou věc opačný pohled. Dohoda podle nich znamenala ztrátu absolutní kontroly nad rybolovným sektorem, navíc je také popuzovaly ústupky vůči Španělsku, které bylo Norsko nuceno učinit kvůli podmínkám neomezeného přístupu na evropské trhy. I proto se vůči možnosti členství postavili

¹⁴⁷ Strana za zhruba 20 let své existence nikdy nebyla ve vládě a ostatními stranami byla vnímána spíše jako poněkud extrémistická, populistická a antisystémová.

¹⁴⁸ FIALA, PITROVÁ: *Rozšiřování ES/EU...*, s. 103.

¹⁴⁹ GAŽOVIČ, MINAŘÍK, LASÁK: *Proč Norové nejsou...*, s. 43.

¹⁵⁰ ARCHER, SOGNER: *Norway, European Integration...*, s. 63.

odmítavě.¹⁵¹ V případě zájmových skupin nelze mluvit o jakýchkoli hodnotách či identitě. Obě skupiny učinily své rozhodnutí na základě logiky výhodnosti, která jim velela zvolit pro ně nejvýhodnější nabízenou variantu, tedy hlasovat pro setrvání Norska mimo EU.

4.4 Referendum a jeho dopady

Termín konzultativního referenda ohledně vstupu Norska do EU byl stanoven na 28. listopadu 1994. Ze všech kandidátských zemí přišlo norské referendum na řadu až jako poslední. Norové doufali, že kladné výsledky referend z ostatních zemí pomohou k úspěchu referenda i v jejich zemi, protože předběžné průzkumy ukazovaly velmi těsný, ale spíše negativní výsledek. Ačkoli dříve konaná referenda ve Finsku a Švédsku skončila úspěchem zastánců vstupu, v případě Norska byl tento vnější vliv nedostačující.

V referendu hlasovalo celkem 88,9 % oprávněných voličů. To byla dosud nejvyšší zaznamenaná volební účast v jakémkoli norském hlasování od zavedení všeobecného volebního práva v roce 1913 a téměř o 10 % vyšší účast než u referenda před dvaceti lety. Celkem 47,8 % voličů hlasovalo pro vstup Norska do EU, zatímco 52,2 % voličů vyjádřilo vůli setrvat mimo EU (viz přílohu 2).¹⁵² Norsko tedy nevstoupilo do EU ani na druhý pokus.

Dopady neúspěšného referenda nebyly v nejvyšších patrech norské politiky tak drtivé, jako tomu bylo v prvním případě. Menšinová vláda DNA, která po referendu zůstala u moci, vyjádřila lítost nad výsledkem, avšak zavázala se jej respektovat. Žádnou stranu nepotkal rozpad, případně odštěpení určité části. Téma členství země v EU ztratilo na významu. Vzhledem k neúspěchu referenda se vláda zavázala v příštích deseti letech upustit od jakékoli iniciativy směřující k žádosti o členství Norska v EU.¹⁵³ Země pokračovala v evropské integraci ve stanoveném rámci jako člen EHP.

4.5 Dílčí závěr

Okolnosti provázející druhý pokus o přistoupení nebyly tak dramatické jako u prvního pokusu. Mnoho aspektů provázejících obě referenda se však shodovalo, ačkoli situace Norska byla v obou případech poměrně rozdílná. Vedle shodného výsledku skončila obě referenda také podobně těsným rozdílem. Kopírovalo se také rozdělení norské společnosti. Zastánci vstupu převažovali ve městech, hustěji obydlených oblastech a zejména na jihu země. Naopak odpůrci pocházeli zpravidla z venkova, severních a západních částí země a z méně obydlených oblastí.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 65.

¹⁵² SÆTER: *Norway and the EU...*, s. 144.

¹⁵³ GAŽOVIČ, MINAŘÍK, LASÁK: *Proč Norové nejsou...*, s. 42.

Pravicoví voliči se přikláněli spíše k možnosti členství, zatímco voliči levice naopak prosazovali setrvání mimo EU.¹⁵⁴

Tabulka 2: Postoje politických stran vůči členství Norska v EU v roce 1994 a zastoupení logiky výhodnosti a vhodnosti na jejich postojích

Strana	Postoj strany	Zastoupení logik	
		Výhodnost	Vhodnost
Labouristická strana – DNA	Zastánce	Převažující	Doplňující
Konzervativní strana – H	Zastánce	Doplňující	Převažující
Křesťanská lidová strana – KrF	Odpůrce	Vyrovnaná	Vyrovnaná
Strana středu – SP	Odpůrce	Převažující	Doplňující
Pokroková strana – FrP	Neutrální	Převažující	Doplňující
Levicová socialistická strana – SV	Odpůrce	Upozaděná	Dominantní

Zdroj: autor

Změnil se také přístup některých aktérů k otázce. Totožný postoj (negativní stanovisko na základě logiky výhodnosti) zaujaly obě klíčové zájmové skupiny. Ani pro jednu skupinu nepřinášelo členství větší výhody než současný stav. Racionální volbu učinila i labouristická strana, která podporovala možnost vstupu. Její rozhodování bylo silně ovlivněno pozicí vládnoucí strany. Opět se však nedá říci, že by jedna logika byla typická pro určitý postoj. Většina aktérů do svého uvažování vpustila prvky dosud opomíjené logiky, takže výsledné rozhodování bylo produktem obou logických kritérií, přičemž jedna logika byla zpravidla dominantnější. Takto by se daly charakterizovat postoje Strany středu i konzervativců. U SP převážila logika výhodnosti doplněná o prvky logiky vhodnosti a tato kombinace vedla subjekt k negativnímu postoj. Konzervativci uvážili k převažující logice vhodnosti i některé argumenty odpovídající logice výhodnosti a výsledkem byl pozitivní přístup k problému. Rovnoměrné rozdělení obou logických kritérií bychom našli u KrF, která opět zaujala negativní stanovisko. Poněkud komplikovaná je pouze situace Pokrokové strany, která žádné jasné stanovisko nezaujala. K tomuto rozhodnutí ji však dovedlo uvažování řízené převážně logikou výhodnosti.

¹⁵⁴ GERBET: *Budování Evropy...*, s. 354.

5 Současný postoj Norska ke členství v Evropské unii

Neúspěšné referendum z listopadu 1994, znamenající konec snah o vstup Norska do EU, bylo dosud poslední oficiální událostí v přímé otázce norského členství. Avšak to ještě neznamená, že by tato otázka přestala být relevantním tématem, nebo že by tento mezník znamenal konec veškerého propojení mezi zemí a EU. Evropská integrace Norska pokračuje od 90. let až do dnešní doby, spolupráce obou subjektů je výrazná a mnohovrstevná. Vzhledem ke své pozici v NATO nemá země potřebu řešit prostřednictvím evropské integrace otázku národní bezpečnosti. Členstvím v EHP se zemi dostává veškerých výhod spojených se čtyřmi svobodami. Specifická geopolitická situace Norska vytváří mnoho okolností, kvůli nimž se státu plné členství v EU nevyplácí a ani mu nevyhovuje. Potřebnou integraci si země přesto dokáže zajistit, pouze k tomu využívá způsoby, které mají jistá omezení, ale oběma stranám vyhovují. Významným integračním krokem bylo připojení Norska k schengenskému systému. Během roku 1999 uzavřelo Norsko (spolu s Islandem) dohodu s EU umožňující účast vytváření schengenského *acquis*, přičemž od 25. března 2001 jsou obě země plnohodnotnými členy schengenského systému. Tento fakt velmi dobře ilustruje vyspělost země (ne všechny členské státy EU se na tomto systému podílejí), zároveň je na celé věci patrná ochota obou subjektů k prohlubování spolupráce. I přes překážky spojené s postavením Norska mimo EU je na této otázce vidět, že integrace může probíhat za různých podmínek a členství státu v EU není podmínka nezbytná.¹⁵⁵

Skutečnost, že členství země v EU není na pořadu dne, ještě neznamená, že pro některé aktéry není toto téma i nadále aktuální. Některé politické strany stále o vstup stojí, jiné proti němu i nadále ostře vystupují. Norská společnost o celou otázku poněkud ztratila v průběhu let zájem. To ukázaly i výsledky voleb z roku 2001. Strana středu tehdy založila svou kampaň na odmítání EU, podobně jako v roce 1993. Tehdy (vzhledem k aktuálnosti otázky) tím dosáhla nejlepšího volebního výsledku v historii, o osm let později však tato strategie kvůli nezájmu elektorátu selhala (strana získala jen lehce přes 5 % hlasů). Ostatní strany pochopily citlivost otázky a ve svých kampaních se věnovaly jiným tématům, která byla pro občany zásadnější.¹⁵⁶

I přes veškeré zaznamenané neúspěchy se otázka členství Norska čas od času objeví a na určitou dobu se stává probíraným tématem. Spolu s tím se objevují i různé tendence, nálady a postoje k otázce, které panují napříč společností. Na přelomu let 2002 a 2003 se EU chystala

¹⁵⁵ ČÁSTEK, Michal. *Co by Norsku přistoupení k EU vlastně přineslo?* [online]. Euractiv.sk, 11. února 2004 [cit. 21. dubna 2020]. Dostupné na: <<https://euractiv.sk/section/ekonomika-a-euro/opinion/co-by-norsku-pristoupeni-k-eu-vlastn-prineslo/>>.

¹⁵⁶ KOPEČEK: *Norsko...*, s. 231.

na dosud největší, tzv. Východní rozšíření, v jehož rámci mělo unijních struktur přistoupit celkem deset států převážně ze střední a východní Evropy. Většina těchto států se teprve s rozpadem SSSR vymanila z područí jeho socialistického vlivu. Ekonomická kondice těchto států zdaleka nedosahovala úrovně Norska. Tyto okolnosti vyvolávaly v norských zastáncích členství pocit, že jejich země je v rámci evropské integrace opomenuta. Společenské tendence v té době ukazovaly poměrně vysokou podporu možnosti vstupu (některé průzkumy ukazovaly, že podpora členství napříč společnostmi dosahuje téměř 67 %).¹⁵⁷ Cílený nezájem ze strany politických představitelů (stále ještě platilo desetileté „tabu“ o tématu členství) nakonec mělo za následek utišení těchto debat. Jev podpory členství tak byl v rámci norské společnosti spíše krátkodobou výjimkou.

Průzkumy veřejného mínění na toto téma probíhají v zemi velmi často. Například průzkum z roku 2006 opět ukázal, že podpora vstupu klesla zhruba ke 40 %.¹⁵⁸ Trend klesající podpory pokračoval i nadále. V roce 2010, kdy se v Evropě již naplno projevil následky světové ekonomické krize, dosahovala podpora členství mezi občany Norska jen zhruba 33 %. Na rostoucím norském euroskepticismu se podepsala zejména špatná hospodářská situace některých členských států EU, která ovlivnila i sílu eura.¹⁵⁹ Zřejmě poslední významnou událostí, která ovlivnila pohled norských občanů na členství v EU, byl Brexit. Historické vazby Norska a Velké Británie jsou hluboké, obě země spolu udržovaly v druhé polovině 20. století velmi úzký vztah. Důkazem budiž společné pokusy o vstup, členství v ESVO a významné obchodní partnerství obou států. V průzkumu z roku 2018 bylo proti vstupu Norska 68 % dotázaných občanů.¹⁶⁰ Z těchto výsledků je zřejmé, že odmítavé tendence v norské společnosti převažují a nedá se očekávat, že by se tento trend v nejbližších letech nějak výrazně změnil.

5.1 Současné postoje politických stran

Společně s vývojem postoje veřejnosti prošly vývojem i postoje jednotlivých politických subjektů. Některé svou rétoriku změnily, některé naopak ještě více akcentují svůj tradiční postoj. Strany podporující i odmítající členství se běžně v rámci vládních koalic potkávají. Vzhledem k citlivosti této otázky je běžnou praxí uzavírání tzv. sebevražedných

¹⁵⁷ KIRK, Lisbeth. *Two thirds of Norwegians want EU membership* [online]. Euobserver.com, 17. ledna 2003 [cit. 21. dubna 2020]. Dostupné na: <<https://euobserver.com/enlargement/9045>>.

¹⁵⁸ KIRK, Lisbeth. *Norwegian support for EU drops* [online]. Euobserver.com, 4. října 2006 [cit. 21. dubna 2020]. Dostupné na: <<https://euobserver.com/tickers/104753>>.

¹⁵⁹ BERGLUND, Nina. *Even more reject EU membership* [online]. Newsinenglish.no, 11. května 2010 [cit. 21. dubna 2020]. Dostupné na: <<https://newsinenglish.no/2010/05/11/even-more-reject-eu-membership/>>.

¹⁶⁰ BERGLUND, Nina. *EU support rises, but not in Norway* [online]. Newsinenglish.no, 28. května 2018 [cit. 21. dubna 2020]. Dostupné na: <<https://newsinenglish.no/2018/05/28/eu-support-rises-but-not-in-norway/>>.

klauzulí. To znamená, že pokud by některá z koaličních stran chtěla otevřít téma přistoupení k EU, tato klauzule dává ostatním koaličním partnerům možnost ukončit spolupráci.¹⁶¹ V současnosti zasedají v norském parlamentu zástupci celkem devíti politických subjektů, přičemž dvě strany (Miljøpartiet De Grønne – Strana zelených a Rødt – Červení) získaly ve volbách pouze po jednom křesle. Zbývá místa si mezi sebou rozdělila sedmička relevantních stran norské politické scény (viz kapitolu 2). Menšinovou koaliční vládu tvoří zástupci konzervativců, liberálů a křesťanských lidovců. Post premiérky zastává předsedkyně strany Høyre Erna Solbergová. Nejsilnější stranou je tradičně DNA, kterou v opozici doplnila Pokroková strana (FrP), Strana středu (SP) a levicoví socialisté (SV).¹⁶² I pohledy politických stran na členství Norska v EU prošly určitým vývojem.

Konzervativní strana (Høyre) – H

Strana má trvale vřelý postoj vůči členství v EU. Konzervativci považují za přirozené co nejúžeji spolupracovat na evropské úrovni s ostatními státy na budování základních hodnot a demokratických, hospodářských a kulturních tradic. Členství v EU pak považují za další přirozený krok v této spolupráci. Členství v EU není podle konzervativců omezením národní suverenity, naopak je stranou vnímáno jako krok k posílení společné identity. Tento pohled byl pro stranu typický i v průběhu obou norských pokusů. EU je zároveň pro Norsko nejvýznamnější ekonomický partner, a z pohledu Høyre je tedy nečlenství země spíše překážkou v tomto spojení. Podobný postoj strana zastává i v názoru na možnost ovlivnění politického dění na úrovni EU.¹⁶³ Jejich postoj je tedy velmi stabilní a neměnný, nadále zde výrazně převažuje logika vhodnosti.

Liberální strana (Venstre) – V

Liberálové jsou i v dnešní době v otázce evropské integrace poněkud zdrženliví. Na jedné straně prosazují výraznější mezinárodní spolupráci, chválí její dopady a výsledky a jsou si vědomi možností, které se touto cestou otevírají, na straně druhé vyzdvihují výhody současného modelu spolupráce prostřednictvím smlouvy o EHP. Venstre připisuje Evropské unii zásluhu na sjednocení Evropy a na faktu, že většina evropských států dnes funguje na velmi stabilních demokratických základech. Podobně také vnímá EU jako instituci, která by

¹⁶¹ GAŽOVIČ, MINAŘÍK, LASÁK: *Proč Norové nejsou...*, s. 42.

¹⁶² *Erna Solbergs regjering* [online]. Regjeringen.no [cit. 22. dubna 2020]. Dostupné na: <<https://regjeringen.no/no/om-regjeringa/tidligere-regjeringer-og-historie/sok-i-regjeringer-siden-1814/historiske-regjeringer/regjeringer/erna-solbergs-regjering/id742981/>>.

¹⁶³ *Utenrikspolitik* [online]. Høyre.no [cit. 22. dubna 2020]. Dostupné na: <<https://hoyre.no/politikk/temaer/utenriks-og-forsvar/utenrikspolitik/>>.

měla řešit především významné celoevropské problémy a neměla by se snažit o příliš hlubokou regulaci. Otázce případného členství se poněkud vyhýbá a konstatuje, že v celé věci je rozhodující výsledek referenda a následný verdikt Stortingu.¹⁶⁴ Tento postoj je do značné míry ovlivněn zkušenostmi strany z minulosti. Po prvním referendu strana ztratila velkou část svých podporovatelů, což mělo za důsledek její nevýznamnou pozici při druhém referendu (liberálové získali v parlamentních volbách v roce 1993 pouze jedno křeslo). Obecně lze říci, že Venstre je ve věci členství Norska v Evropské unii neutrální, pokud by se ovšem strana měla vyjádřit, nejspíše by převážil mírně negativní postoj. Ve stanovisku strany lze vyzorovat prvky výhodnosti i vhodnosti. Strana se snaží chránit suverenitu země, ale nebránila by se ani na podílu při rozhodování o legislativních záležitostech na unijní půdě.

Norská strana práce (Det Norske Arbeiderparti) – DNA

DNA není stranou, která by se v dnešní době na problematiku členství v EU dívala černobíle. Oficiální stanovisko strany zní, že Norsko by mělo aktivně usilovat o spolupráci na řešení celoevropských problémů. Taková spolupráce je v současnosti realizována na základě Dohody o EHP z roku 1994. DNA tvrdí, že pokud by Norsko bylo členskou zemí EU, jeho vliv na rozhodování a možnost ovlivnění finálního výsledku by byla výrazně větší – strana se tedy radí spíše k podporovatelům členství, ale oficiálně prohlašuje, že místo ve straně mají jak zastánci, tak odpůrci členství.¹⁶⁵ Ve straně dlouhodobě existuje silné euroskeptické křídlo. Ačkoli se dá říci, že DNA je spíše pro členství v EU, o každém evropském tématu se uvnitř strany vede ostrá diskuze. Vstřícnější stanovisko vůči členství je u DNA více ovlivněno logikou výhodnosti a oproti minulosti se takřka nemění.

Strana středu (Senterpartiet) – SP

Strana středu je jednoznačně proti členství v Evropské unii. Myšlenkou strany je tvrzení, že země by měla chránit své vlastní zájmy a hledat řešení, která budou vyhovovat především norským občanům. Strana zastává názor, že případné členství Norska v EU by poškodilo zemědělskou, rybolovnou, měnovou, zahraniční a bezpečnostní politiku státu. Cílem strany je také vystoupení země ze schengenského prostoru a znovuzavedení hraničních kontrol. Strana se vymezuje i vůči členství Norska v EHP. Jejím cílem je nahradit smlouvu o EHP jednotlivými obchodními smlouvami s EU a v ideálním scénáři vypsát referendum ohledně členství

¹⁶⁴ *Mer europeisk samarbeid* [online]. Venstre.no [cit. 22. dubna 2020]. Dostupné na: <<https://venstre.no/tema/internasjonalt/mer-europeisk-samarbeid/>>.

¹⁶⁵ *EU* [online]. Arbeiderpartiet.no [cit. 22. dubna 2020]. Dostupné na: <<https://arbeiderpartiet.no/politikken/eu/>>.

v EHP.¹⁶⁶ Je tedy zřejmé, že negativní postoj SP vychází z přesvědčení, že členství v EU by pro Norsko bylo nevýhodným řešením. Logika výhodnosti je v tomto případě dominantní.

Křesťanská lidová strana (Kristelig Folkeparti) – KrF

KrF nepodporuje členství Norska v EU. Strana považuje současný model za vyhovující, protože dohoda o EHP umožňuje Norsku přístup na vnitřní trh EU, ale zachovává si možnost samostatného rozhodování ve vnitrostátních záležitostech. KrF se obává, že případné členství by tuto možnost omezilo, čímž by se oslabil norská nezávislost a samostatnost.¹⁶⁷ Otázka suverenity je pro stranu jednou z klíčových, tento postoj strana zastávala i v roce 1994. Důvody odmítání členství jsou v případě KrF motivovány převážně logikou vhodnosti.

Pokroková strana (Fremskrittpartiet) – FrP

Pokroková strana je odpůrcem norského členství v EU. Podobně jako se na státní úrovni snaží omezit zbytečně rozsáhlé pravomoci státu, vystupuje proti nadbytečným pravidlům diktovaným na základě nadnárodní spolupráce. FrP respektuje současný model spolupráce na základě smlouvy o EHP, ačkoli se nebrání částečné reformě této dohody, ale vymezuje se proti směru, kterým se EU v poslední době vydala. Strana vytýká EU, že se odchýlila od původních myšlenek zachování celoevropského míru a podpory mezinárodního obchodu a přesunula se ke zbytečné byrokracii, která stěžuje obyvatelům členských států EU jejich každodenní život. FrP také zdůrazňuje, že například otázky těžby ropy nebo rybolovu by si mělo Norsko řešit samo, nikoli podle unijních restrikcí. Vzhledem ke snaze o zpřísnění migrační politiky se FrP odmítavě staví i k volnému pohybu osob, kterou umožňuje Schengenská dohoda.¹⁶⁸ Od roku 1994, kdy strana zaujala prakticky neutrální postoj, došlo k pohledu na členství k určitému pokroku. Strana dnes převážně na základě logiky výhodnosti prosazuje setrvání Norska mimo EU. Tento postoj souvisí zejména se snahou o omezení byrokracie.

Levicová socialistická strana (Sosialistisk Venstreparti) – SV

V otázce členství Norska v EU je strana nejen proti vstupu, ale také silně kritizuje i stávající Dohodu o EHP. SV tvrdí, že současná dohoda je nedemokratická a Norsko je na základě této dohody nuceno přijímat pravidla EU bez možnosti ovlivnit jejich podobu. Strana proto navrhuje nahradit současnou Dohodu o EHP komplexní obchodní dohodou, která by

¹⁶⁶ EU OG EØS [online]. Senterpartiet.no [cit. 22. dubna 2020]. Dostupné na: <<https://senterpartiet.no/politikk/standpunkt/politisk-sak/eu-og-e%C3%B8s>>.

¹⁶⁷ EU [online]. Krf.no [cit. 22. dubna 2020]. Dostupné na: <<https://krf.no/politikk/politikk-a-til-a/utenriks-og-forsvar/eu/>>.

¹⁶⁸ EU og EØS [online]. Frp.no [cit. 22. dubna 2020]. Dostupné na: <<https://frp.no/tema/utenriks/eu-og-eos>>.

umožnila Norsku přístup na společný vnitřní trh, ale zároveň by zaručovala zemi plnou suverenitu v národních otázkách. SV bojuje za vytvoření co nejrovnějších podmínek pro různé vrstvy společnosti, což by se v případě členství Norska v EU stalo prakticky nemožným.¹⁶⁹ Jedná se tedy spíše o hodnotovou neshodu, tedy o výraznější zastoupení logiky vhodnosti.

Tabulka 3: Postoje politických stran vůči členství Norska v EU v současnosti a zastoupení logiky výhodnosti a vhodnosti na jejich postojích

Strana	Postoj strany	Zastoupení logik	
		Výhodnost	Vhodnost
Labouristická strana – DNA	Zastánce	Převažující	Doplňující
Konzervativní strana – H	Zastánce	Doplňující	Převažující
Liberální strana – V	Odpůrce	Vyrovnaná	Vyrovnaná
Křesťanská lidová strana – KrF	Odpůrce	Doplňující	Převažující
Strana středu – SP	Odpůrce	Dominantní	Upozaděná
Pokroková strana – FrP	Odpůrce	Převažující	Doplňující
Levicová socialistická strana – SV	Odpůrce	Doplňující	Převažující

Zdroj: autor

Nevyřešenou otázkou zůstávají ambice Norů do budoucna. Dosud poslední referendum ohledně členství v EU se konalo již před 26 lety. Zástupci současné generace tuto událost buď vůbec nezažili, nebo byli tak mladí, že hlasovat nemohli. Vzhledem k odlišnému vnímání světa, rostoucí globalizaci a technologickým možnostem, které dnešní doba nabízí, mohou mít takoví lidé pocit, že jsou (proti své vůli a na základě rozhodnutí jiných) de facto izolováni. Není proto překvapením, že mají ambici projevit i svůj názor.¹⁷⁰ Pro realizaci těchto ambicí je však nutná zejména politická podpora. I v případě politické podpory eventuální nové snahy o přistoupení je výsledek celého procesu krajně nejistý.

¹⁶⁹ EØS-AVTALEN [online]. Sv.no [cit. 22. dubna 2020]. Dostupné na: <<https://sv.no/sv-fra-a-til-a/eos-avtalen/>>.

¹⁷⁰ BERGLUND, Nina. A new generation revives EU debate [online]. Newsinenglish.no, 28. listopadu 2019 [cit. 24. dubna 2020]. Dostupné na: <<https://newsinenglish.no/2019/11/28/a-new-generation-revives-eu-debate/>>.

Pohled na nově nastupující generace nelze pochopitelně takto zobecnit. I mezi mladými lidmi bude významné zastoupení odpůrců členství. Těmto občanům se také nabízejí aktuální témata, která napomáhají jejich argumentům. EU zažila v nedávné době naprosto bezprecedentní krok, a to vystoupení členského státu z unijních struktur. Brexit byl sám o sobě proces velmi komplikovaný, podrobně rozebírat všechny jeho aspekty není na místě. Lze ale zmínit fakt, že Britové během svého odchodu z EU odmítli dohodu, která se velmi podobala norskému modelu.¹⁷¹ Tato událost neunikla pozornosti odpůrců zapojení Norska do evropské spolupráce, kteří vedle odmítavého postoje vůči členství země v EU mají výhrady i proti současnému nastavení. I pro ně zůstává otázka Norska a evropské integrace stále aktuálním tématem.

¹⁷¹ DUXBURY, Charlie. *Norway's Brexit rethink* [online]. Politico.eu, 25. března 2019 [cit. 24. dubna 2020]. Dostupné na: <<https://politico.eu/article/norway-brexit-rethink-eea-eu-progress-party-oslo-center-party/>>.

Závěr

Ve své diplomové práci jsem se věnoval specifikům vztahu Norského království a Evropské unie. Cílem této práce byla analýza postojů norských politických subjektů a vybraných zájmových skupin k členství v EU. Tyto postoje jsem zkoumal z pohledu dvou logických kritérií – logiky výhodnosti a logiky vhodnosti. Postoje a názory jsem zkoumal především v epochách pokrývajících oba neúspěšné pokusy Norska o vstup do ES/EU. Následně jsem se věnoval i situaci, ve které se Norsko nachází v současnosti.

Začátek mé diplomové práce je věnován popisu obou logických kritérií. Zde jsem se snažil vysvětlit zákonitosti obou kritérií i jejich charakteristické znaky. Ve druhé kapitole jsem stručně objasnil základní rysy norského politického systému a představil stěžejní aktéry norské politické scény. Poté jsem zmínil i historické souvislosti a první zkušenosti Norska s nadnárodní integrací po druhé světové válce. Ve třetí a čtvrté kapitole jsem se co nejpodrobněji věnoval oběma pokusům a všem aspektům, které mohly tento proces ovlivnit. Nejprve jsem objasnil výchozí situaci a zmínil důležité události předcházející celému procesu. Poté jsem rozebral chování politických stran a zájmových skupin, sledoval společenské dění a hledal důvody a příčiny, které vedly jednotlivé aktéry k jejich finálním rozhodnutím. Následně jsem popsal okolnosti obou referend, zdůraznil jsem jejich výsledky a zmínil konsekvence, které tyto výsledky přinesly. Závěrečnou kapitolu jsem věnoval posledním letům vývoje vztahu Norska a EU až do současné podoby. Nakonec jsem popsal jednotlivé postoje současných politických stran vůči členství.

V úvodu jsem si položil několik otázek, na které jsem ve své diplomové práci hledal odpověď. Zajímalo mě, proč Norsko nevstoupilo do EU, jaký je aktuální postoj Norska vůči členství v EU a jaká byla motivace politických stran, zájmových skupin a norské veřejnosti k podpoře či odmítnutí členství v Evropských společenstvích, respektive v Evropské unii. První otázka je položena velmi jednoduše, avšak nedá se na ni stejně jednoduše odpovědět. K pochopení toho, proč Norsko nevstoupilo do EU, je třeba vzít v potaz veškerá specifika, která jsou v tomto případě přítomna. Je nutné uvážit geografickou polohu státu, která příliš neprospívá zemědělství, zato nabízí takřka neomezené možnosti v oblasti rybolovu. Zároveň je třeba vzít v potaz historickou zkušenost Norska s dlouho upíranou nezávislostí a omezenou suverenitou. A v neposlední řadě musíme hledět na ekonomickou sílu země, která je postavena zejména na bohatství plynoucím z obrovských zásob nerostných surovin. Kombinace ekonomických, geografických i hodnotových aspektů vytváří podmínky, díky kterým lze opakovanému odmítavému postoji Norska snadno porozumět.

Norsko si velmi dobře uvědomuje, že za své úspěchy a postavení na světovém poli nevděčí pouze samo sobě. K fungování podle současného modelu země potřebuje řadu okolních partnerů, ať už v podobě ostatních států nebo nadnárodních organizací. Bez těchto partnerů by byl norský model nefunkční. Norsko si od konce druhé světové války prošlo mnoha různými obdobími, přičemž ne všechna byla pozitivní a úspěšná. V průběhu těchto historických etap si vyzkoušelo různé modely zahraniční politiky (zahrnující i nesnadné vztahy s ES/EU) a na základě vlastních zkušeností si vytvořilo model, který je pro zemi z jejího pohledu nejvýhodnější i nejvhodnější. Tento model zdůrazňuje oblasti, které Norsko považuje za důležité (ropné bohatství, suverenita, welfare state), a přitom se snaží eliminovat dopady oblastí, ve kterých země zaostává (zemědělství). Zároveň respektuje pozici důležitých partnerů a hledá s nimi vazby, které budou přijatelné pro obě strany. Tento model drží zemi mimo struktury EU a nelze předpokládat, že by se postoje v tomto ohledu měly v nejbližší budoucnosti výrazně měnit.

Tento model pochopitelně nevznikl sám o sobě. Je výsledkem chování a postojů nejvyšších představitelů země, politických elit a zájmových skupin. Valná většina těchto zástupců vzešla z volebních výsledků, na kterých mají podíl prakticky všichni obyvatelé země s volebním oprávněním. Lze se tedy teoreticky domnívat, že na podobě modelu se podílel de facto každý norský volič. Takový závěr se na základě zmíněných předpokladů sice nabízí, ovšem nelze jej považovat za zcela správný. Zejména výsledky prvního referenda v roce 1972 odhalily výrazné odchylky mezi postojem voličů a jejich parlamentních zástupců. Motivace, která vedla relevantní aktéry ke zformování svých postojů, byla dvojitá. Na jedné straně aktér svým postojem sleduje vylepšení vlastní pozice, na druhé straně jej k postoji vede spíše touha po hodnotové shodě a co největším souznění identit. Toto rozdělení odpovídá kritériím výhodnosti a vhodnosti. Domníval jsem se, že vzhledem k polaritě postojů vůči členství (zastánci/odpůrci) a rozložení subjektů na politickém spektru (pravice/levice) bude možné z výsledků vypožorovat určitý vzor či šablonu, která by se dala aplikovat podle obecnějšího pravidla. V případě politických stran se tato domněnka ukázala jako mylná. Částečně sice lze nalézt určité spojení konkrétního postoje s umístěním strany na politickém spektru (zpravidla platí, že čím více je strana orientovaná pravicově, tím více podporuje členství – výjimku tvoří např. antisystémové strany), ale propojení konkrétní logiky s daným vzorcem již není možné. Dominanci kritéria vhodnosti lze vypožorovat u zastánců i odpůrců, obdobné pravidlo platí i pro dominanci kritéria výhodnosti. Tyto výstupy jsou zachyceny v přehledových tabulkách, které se nacházejí na konci kapitol 3, 4 a 5. Závěrečná srovnávací tabulka se nachází níže. U zájmových skupin (v tomto případě rybářů a zemědělců) se naopak předpoklady potvrdily. Tyto

subjekty opakovaně patřily k odpůrcům otázky, přičemž jejich motivace k postoji se řídila výhradně logikou výhodnosti. Očekávaným výsledkem bylo zlepšení jejich současné pozice, kterého ale prostřednictvím členství v EU nešlo docílit.

Tabulka 4: Srovnání postojů politických stran vůči členství Norska v ES/EU ve všech třech zkoumaných obdobích a zastoupení logiky výhodnosti a vhodnosti na jejich postojích

Strana	Postoj v roce 1972 Zastoupení logik	Postoj v roce 1994 Zastoupení logik	Postoj v roce 2020 Zastoupení logik
Labouristická strana – DNA	Zastánce Převažuje výhodnost	Zastánce Převažuje výhodnost	Zastánce Převažuje výhodnost
Konzervativní strana – H	Zastánce Dominuje vhodnost	Zastánce Převažuje vhodnost	Zastánce Převažuje vhodnost
Liberální strana – V	Odpůrce Převažuje výhodnost	————	Odpůrce Vyrovnaný poměr
Křesťanská lidová strana – KrF	Odpůrce Převažuje vhodnost	Odpůrce Vyrovnaný poměr	Odpůrce Převažuje vhodnost
Strana středu – SP	Odpůrce Dominuje výhodnost	Odpůrce Převažuje výhodnost	Odpůrce Dominuje výhodnost
Pokroková strana – FrP	————	Neutrální Převažuje výhodnost	Odpůrce Převažuje výhodnost
Levicová socialistická strana – SV	————	Odpůrce Dominuje vhodnost	Odpůrce Převažuje vhodnost

Zdroj: autor

Aspektů ovlivňujících pozici Norska v mezinárodní politice a jeho vztah k evropské integraci bychom našli jistě mnohem více. Ve své diplomové práci jsem se snažil věnovat těm nejzásadnějším a nejvýraznějším okolnostem, které ovlivnily rozhodovací procesy velkého množství občanů. Jistě by bylo zajímavé a přínosné zaměřit se na určité faktory, které nejsou na první pohled natolik výrazné a ovlivnily pouze menší množství občanů nebo jen určité vrstvy společnosti. Podnětným výzkumem by mohla být také hlubší analýza tématu v současnosti, s přihlédnutím k okolnostem, které naše životy aktuálně ovlivňují. Postoje aktérů jsou jistě ovlivněny nedávným vystoupením Velké Británie, dopady na vztah Norska s EU bude mít i současná světová koronavirová krize. Téma ekologie a životního prostředí se sice objevuje již delší dobu, avšak (nejen díky švédské aktivistce Gretě Thunbergové) v poslední době dramaticky nabírá na významu. Tato témata a mnohé další možnosti se otevírají tam, kde se moje práce pomalu uzavírá.

Hrdé, silné a nezávislé Norsko tedy i přes dramatickou minulost zůstává stát mimo Evropskou unii. Tento stav má své klady i zápory, stejně jako má své zastánce a kritiky. A ačkoli je současná pozice Norska jasně vymezena, nelze s jistotou říci, že už zůstane nezměněna navždy. Dovolím si tvrdit, že otázka norského členství v EU bude ve vzduchu viset do té doby, než Norsko do EU skutečně vstoupí. Jinou jistotu v budoucím vývoji této otázky nemáme.

Seznam použitých zdrojů

Primární zdroje

Právní předpisy

1. Konsolidované znění Smlouvy o Evropské unii. Úřední věstník Evropské unie C 326/15, 26. října 2012.

Online zdroje

1. *Arbeiderpartiets partiprogram 2021-2025* [online]. Arbeiderpartiet.no [cit. 9. února 2020]. Dostupné na: <<https://arbeiderpartiet.no/om/program/>>.
2. *EØS-AVTALEN* [online]. Sv.no [cit. 22. dubna 2020]. Dostupné na: <<https://sv.no/sv-fra-attil-a/eos-avtalen/>>.
3. *EU* [online]. Arbeiderpartiet.no [cit. 22. dubna 2020]. Dostupné na: <<https://arbeiderpartiet.no/politikken/eu/>>.
4. *EU* [online]. Krf.no [cit. 22. dubna 2020]. Dostupné na: <<https://krf.no/politikk/politikk-attil-a/utenriks-og-forsvar/eu/>>.
5. *EU og EØS* [online]. Frp.no [cit. 22. dubna 2020]. Dostupné na: <<https://frp.no/tema/utenriks/eu-og-eos>>.
6. *EU OG EØS* [online]. Senterpartiet.no [cit. 22. dubna 2020]. Dostupné na: <<https://senterpartiet.no/politikk/standpunkt/politisk-sak/eu-og-e%C3%B8s>>.
7. *Export of Oil and Gas* [online]. Norskpetroleum.no, 15. března 2020 [cit. 5. dubna 2020]. Dostupné na: <<https://norskpetroleum.no/produksjon-og-eksport/eksport-av-olje-og-gass/>>.
8. *Innvandringspolitikk* [online]. Frp.no [cit. 10. února 2020]. Dostupné na: <<https://frp.no/tema/innvandring/innvandringspolitikk>>.
9. *Mer europeisk samarbeid* [online]. Venstre.no [cit. 22. dubna 2020]. Dostupné na: <<https://venstre.no/tema/internasjonalt/mer-europeisk-samarbeid/>>.
10. *Norge i Europa. Regjeringens strategi for samarbeidet med EU 2018-2021* [online]. Regjeringen.no 9. května 2018 [cit. 5. února 2020]. Dostupné na: <https://regjeringen.no/no/dokumenter/eustrategi_2018/id2600561/>.
11. *Prinsipprogram* [online]. Sv.no [cit. 16. února 2020]. Dostupné na: <<https://sv.no/prinsipprogram/>>.
12. *The referendum in Norway (25 September 1972)* [online]. Cvce.eu, 13. srpna 2011 [cit. 18. března 2020]. Dostupné na:

<https://cvce.eu/obj/The_referendum_in_Norway_25_September_1972-en-ce0ab381-e7c3-45dd-9a93-3e34ef66476f.html>.

13. *Utenrikspolitik* [online]. Hoyre.no [cit. 22. dubna 2020]. Dostupné na: <<https://hoyre.no/politikk/temaer/utenriks-og-forsvar/utenrikspolitik/>>.
14. *Venstres prinsiprogram* [online]. Venstre.no, 12. ledna 2020 [cit. 9 února 2020]. Dostupné na: <<https://venstre.no/politikk/prinsiprogram/>>.

Sekundární zdroje

Monografie

1. ARCHER, Clive, SOGNER, Ingrid. *Norway, European Integration and Atlantic Security*. London: SAGE Publications Ltd, 1998. 191 s.
2. ARCHER, Clive. *Norway Outside the European Union: Norway and European Integration from 1994 to 2004*. London: Routledge, 2004. 256 s.
3. BRUNCLÍK, Miloš, HAVLÍK, Vlastimil, PINKOVÁ, Aneta. *Skandinávie: Proměny politiky v severských zemích*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011. 303 s.
4. FIALA, Petr, PITROVÁ Markéta, eds. *Rozšiřování ES/EU*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2002. 193 s.
5. GERBET, Pierre. *Budování Evropy*. Praha: Karolinum, 2004. 450 s.
6. GOODIN, Robert E., ed. *The Oxford Handbook of Political Science*. Oxford: Oxford University Press, 2011. 1310 s.
7. HORČIČKA, Václav, KOVÁŘ, Martin. *Dějiny evropské integrace II*. Praha: TRITON, 2006. 159 s.
8. KRATOCHVÍL, Petr. *Teorie evropské integrace*. Praha: Portál, 2008. 224 s.
9. LEIREN, Terje, SJÅVIK, Jan. *Historical Dictionary of Norway*. 2nd edition. London: Rowman & Littlefield, 2019. 400 s.
10. MIDGAARD, John. *A brief history of Norway*. 4th edition. Oslo: Johan Grundt Tanom, 1969. 151 s.
11. MILES, Lee, ed. *The European Union and the Nordic countries*. London: Routledge, 1996. 310 s.
12. SØRENSEN, Georg. *Stát a mezinárodní vztahy*. Praha: Portál, 2005. 240 s.
13. STRMISKA, Maxmilián a kol. *Politické strany moderní Evropy*. Praha: Portál, 2005. 728 s.
14. VÝROST, Jozef, SLAMĚNÍK, Ivan. *Sociální psychologie*. 2., přepracované a rozšířené vydání. Praha: Grada, 2008. 416 s.

Časopisy a periodika

1. ARCHER, Clive, SOGNER, Ingrid. Norway and Europe: 1972 and now. *Journal of Common Market Studies*, 1995, roč. 33, č. 3, s. 389 – 410.
2. BRUNCLÍK, Miloš. Negativní parlamentarismus: cesta k efektivnějšímu fungování parlamentního režimu? *Acta Politologica*, 2009, roč. 1, č. 2, s. 118 – 141.
3. GAŽOVIČ, Ondrej, MINAŘÍK, David, LASÁK, Jan. Proč Norové nejsou v EU. *Listy*, 2006, roč. 36, č. 6, s. 40 – 44.
4. HAVLÍK, Vlastimil. Proměny norské politiky. *Politologický časopis*, 2006, roč. 13, č. 3, s. 285 – 305.
5. LASÁK, Jan. Strana pokroku: populismus na norský způsob? *Listy*, 2005, ročník 35, č. 6, s. 42 – 45.
6. MARCH, James G., OLSEN, Johan P. The Institutional Dynamics of International Political Orders. *International Organization*, 1998, roč. 52, č. 4, s. 943 – 969.
7. PIEDRAFITA, Sonia, TORREBLANCA, José I. The Three Logics of EU Enlargement: Interests Identities and Arguments. *Politique européenne*, 2005, roč. 5, č. 1, s. 29 – 59.
8. SCHIMMELFENNIG, Frank, SEDELMEIER, Ulrich. Theorizing EU enlargement: research focus, hypotheses, and the state of research. *Journal of European Public Policy*, 2002, roč. 9, č. 4, s. 500 – 528.
9. SCHUKKINK, Martijn, NIEMANN, Arne. Portugal and the EU's Eastern Enlargement: A logic of identity endorsement. *European Integration online Papers*, 2012, roč. 16, čl. 12, s. 1 – 42.
10. VLACHOVÁ, Klára, ŘEHÁKOVÁ, Blanka. Národ, národní identita a národní hrdost v Evropě. *Sociologický časopis*, 2004, roč. 40, č. 4, s. 489 – 508.

Online zdroje

1. *Avdeling for Europa og handel* [online]. Regjeringen.no [cit. 5. února 2020]. Dostupné na: <<https://regjeringen.no/no/dep/ud/org/avdelinger/europaavd/id1510/>>.
2. BERGLUND, Nina. *A new generation revives EU debate* [online]. Newsinenglish.no, 28. listopadu 2019 [cit. 24. dubna 2020]. Dostupné na: <<https://newsinenglish.no/2019/11/28/a-new-generation-revives-eu-debate/>>.
3. BERGLUND, Nina. *EU support rises, but not in Norway* [online]. Newsinenglish.no, 28. května 2018 [cit. 21. dubna 2020]. Dostupné na: <<https://newsinenglish.no/2018/05/28/eu-support-rises-but-not-in-norway/>>.

4. BERGLUND, Nina. *Even more reject EU membership* [online]. Newsinenglish.no, 11. května 2010 [cit. 21. dubna 2020]. Dostupné na: <<https://newsinenglish.no/2010/05/11/even-more-reject-eu-membership/>>.
5. BORJES, Louise. *Parliamentary scrutiny of the EU: lessons from the Norwegian Storting* [online]. Instituteforgovernment.org.uk, 22. března 2016 [cit. 6. února 2020]. Dostupné na: <<https://instituteforgovernment.org.uk/blog/parliamentary-scrutiny-eu-lessons-norwegian-storting>>.
6. ČÁSTEK, Michal. *Co by Norsku přistoupení k EU vlastně přineslo?* [online]. Euractiv.sk, 11. února 2004 [cit. 21. dubna 2020]. Dostupné na: <<https://euractiv.sk/section/ekonomika-a-euro/opinion/co-by-norsku-pristoupeni-k-eu-vlastn-prineslo/>>.
7. *Den norske valgordningen i hovedtrekk* [online]. Regjeringen.no, 2. května 2017 [cit. 5. února 2020]. Dostupné na: <<https://regjeringen.no/no/tema/valg-og-demokrati/den-norske-valgordningen/valgordningen/id456636/>>.
8. DESCHAMPS, Etienne. *Norway's refusal* [online]. Cvce.eu, 8. července 2016 [cit. 16. března 2020]. Dostupné na: <https://cvce.eu/en/obj/norway_s_refusal-en-cb6928c6-0f8e-449d-bfa0-8225bf5fbdfa.html>.
9. DESCHAMPS, Etienne. *Preparations for the Single European Act (SEA)* [online]. Cvce.eu, 8. července 2016 [cit. 5. dubna 2020]. Dostupné na: <https://cvce.eu/en/obj/preparations_for_the_single_european_act_sea-en-7c34ff97-f690-4b88-aac5-5e2020055c06.html>.
10. DUXBURY, Charlie. *Norway's Brexit rethink* [online]. Politico.eu, 25. března 2019 [cit. 24. dubna 2020]. Dostupné na: <<https://politico.eu/article/norway-brexit-rethink-eea-eu-progress-party-oslo-center-party/>>.
11. *EFTA through the years* [online]. Efta.int [cit. 7. února 2020]. Dostupné na: <<https://efta.int/About-EFTA/EFTA-through-years-747>>.
12. *Erna Solbergs regjering* [online]. Regjeringen.no [cit. 22. dubna 2020]. Dostupné na: <<https://regjeringen.no/no/om-regjeringa/tidligere-regjeringer-og-historie/sok-i-regjeringer-siden-1814/historiske-regjeringer/regjeringer/erna-solbergs-regjering/id742981/>>.
13. *Forslag om endringer av Grunnloven § 93* [online]. Stortinget.no, 7. února 2012 [cit. 4. února 2020]. Dostupné na: <<https://stortinget.no/no/Hva-skjer-pa-Stortinget/Nyhetsarkiv/Hva-skjer-nyheter/2011-2012/Forslag-om-endring-av-Grunnloven-93/>>.

14. GARVIK, Olav, TVEDT, Knut Are, GRIMMES, Ole Kristian. *Venstre* [online]. Snl.no, 15. února 2009, změněno 24. ledna 2020 [cit. 16. března 2020]. Dostupné na: <<https://snl.no/Venstre>>.
15. GARVIK, Olav. *Ja til EF* [online]. Snl.no, 14. února 2009, změněno 19. prosince 2019 [cit. 6. března 2020]. Dostupné na: <https://snl.no/Ja_til_EF>.
16. GARVIK, Olav. *Nei til EU* [online]. Snl.no, 14. února 2009, změněno 17. května 2018 [cit. 8. dubna 2020]. Dostupné na: <https://snl.no/Nei_til_EU>.
17. GARVIK, Olav. *Per Borten* [online]. Snl.no, 14. února 2009, změněno 1. listopadu 2019 [cit. 16. března 2020]. Dostupné na: <https://snl.no/Per_Borten>.
18. *Jan P. Syses regjering* [online]. Regjeringen.no [cit. 6. dubna 2020]. Dostupné na: <<https://regjeringen.no/no/om-regjeringa/tidligere-regjeringer-og-historie/sok-i-regjeringer-siden-1814/historiske-regjeringer/regjeringer/jan-p-syses-regjering-1989-1990/id438730/>>.
19. KIRK, Lisbeth. *Norwegian support for EU drops* [online]. Euobserver.com, 4. října 2006 [cit. 21. dubna 2020]. Dostupné na: <<https://euobserver.com/tickers/104753>>.
20. KIRK, Lisbeth. *Two thirds of Norwegians want EU membership* [online]. Euobserver.com, 17. ledna 2003 [cit. 21. dubna 2020]. Dostupné na: <<https://euobserver.com/enlargement/9045>>.
21. *KrFs historie* [online]. Krf.no [cit. 16. března 2020]. Dostupné na: <<https://krf.no/ressursbank/krfs-historie/>>.
22. KRISTOFFERSEN, Dag Axel. *Norges nei til EF i 1972* [online]. Norgeshistorie.no, 25. listopadu 2015, změněno 12. března 2020 [cit. 15. března 2020]. Dostupné na: <<https://norgeshistorie.no/oljealder-og-overflod/1945-norges-nei-til-ef-i-1972.html>>.
23. KRISTOFFERSEN, Dag Axel. *Norges nei til EU i 1994* [online]. Norgeshistorie.no, 25. listopadu 2015, změněno 12. března 2020 [cit. 8. dubna 2020]. Dostupné na: <<https://norgeshistorie.no/oljealder-og-overflod/1946-norges-nei-til-eu-i-1994.html>>.
24. LANGE, Even. *Frihandel og samarbeid* [online]. Norgeshistorie.no, 25. listopadu 2015, změněno 13. března 2020 [cit. 15. března 2020]. Dostupné na: <<https://norgeshistorie.no/velferdsstat-og-vestvending/1815-frihandel-og-samarbeid.html>>.
25. *Lars Korvalds regjering* [online]. Regjeringen.no [cit. 18. března 2020]. Dostupné na: <<https://regjeringen.no/no/om-regjeringa/tidligere-regjeringer-og-historie/sok-i-regjeringer-siden-1814/historiske-regjeringer/regjeringer/lars-korvalds-regjering-1972-1973/id438724/>>.

26. *Meet the Signatories* [online]. Nato.int [cit. 7. února 2020]. Dostupné na: <https://nato.int/cps/en/natohq/declassified_137725.htm>.
27. *Norsk Petroleumshistorie* [online]. Norskpetroleum.no, 19. března 2020 [cit. 5. dubna 2020]. Dostupné na: <<https://norskpetroleum.no/rammeverk/rammevilkarpetroleumshistorie/>>.
28. *Per Bortens regjering* [online]. Regjeringen.no [cit. 5. března 2020]. Dostupné na: <<https://regjeringen.no/no/om-regjeringa/tidligere-regjeringer-og-historie/sok-i-regjeringer-siden-1814/historiske-regjeringer/regjeringer/per-bortens-regjering-1965-1971/id438722/>>.
29. *Přístupová kritéria (Kodaňská kritéria)* [online]. eur-lex.europa.eu [cit. 17. ledna 2020]. Dostupné na: <https://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/accession_criteria_copenhagen.html?locale=cs>.
30. *Senterpartiets historie – med navn på ledere, regjeringsdeltagelse og valgresultat* [online]. Senterpartiet.no, 10. února 2017 [cit. 9. února 2020]. Dostupné na: <<https://senterpartiet.no/Om%20SP/historien/Historie>>.
31. *Stortingsperioder: Historien år for år* [online]. Frp.no [cit. 10. února 2020]. Dostupné na: <<https://frp.no/fremskrittspartietshistorie/stortingsperioder>>.
32. *SV sin historie* [online]. Sv.no [cit. 16. února 2020]. Dostupné na: <<https://sv.no/svs-historie/>>.
33. *The Delegation for Relations with the European Parliament* [online]. Stortinget.no [cit. 6. února 2020]. Dostupné na: <<https://stortinget.no/en/In-English/International-delegations/the-delegation-for-relations-with-the-european-parliament/>>.
34. *The European Consultative Committee* [online]. Stortinget.no [cit. 6. února 2020]. Dostupné na: <<https://stortinget.no/en/In-English/International-delegations/the-european-consultative-committee/>>.
35. *The history of Nordic co-operation* [online]. Norden.org [cit. 7. února 2020]. Dostupné na: <<https://norden.org/en/information/history-nordic-co-operation>>.
36. *Trygve Brattelis andre regjering* [online]. Regjeringen.no [cit. 5. dubna 2020]. Dostupné na: <<https://regjeringen.no/no/om-regjeringa/tidligere-regjeringer-og-historie/sok-i-regjeringer-siden-1814/historiske-regjeringer/regjeringer/trygve-brattelis-andre-regjering-1973-19/id438725/>>.
37. *Trygve Lie* [online]. Un.org [cit. 7. února 2020]. Dostupné na: <<https://un.org/sg/en/content/trygve-halvdan-lie>>.

38. TVEDT, Knut Are, NOTAKER, Hallvard, GARVIK, Olav. *Høyre* [online]. Snl.no, 14. února 2009, změněno 24. ledna 2020 [cit. 16. března 2020]. Dostupné na: <<https://snl.no/H%C3%B8yre>>.
39. TVEDT, Knut Are. *EU-kampen* [online]. Snl.no, 14. února 2009, změněno 4. října 2019 [cit. 16. března 2020]. Dostupné na: <<https://snl.no/EU-kampen>>.
40. TVEDT, Knut Are. *Mandatfordeling på Stortinget etter 1945* [online]. Snl.no, 4. května 2009, změněno 31. října 2019 [cit. 5. dubna 2020]. Dostupné na: <https://snl.no/Mandatfordeling_på_Stortinget_etter_1945>.
41. TVEDT, Knut Are. *Stortingsvalg – resultater 1882-2017* [online]. Snl.no, 4. května 2009, změněno 31. října 2019 [cit. 5. dubna 2020]. Dostupné na: <https://snl.no/Stortingsvalg_-_resultater_1882-2017>.

Shrnutí/abstract

Shrnutí

Tato diplomová práce pojednává o postojích Norska ke členství v Evropských společenstvích / Evropské unii. Zaměřuje se zejména na dva neúspěšné pokusy o vstup země do ES/EU v 70. a 90. letech 20. století a vztahy země s EU v současnosti. Cílem práce je analýza postojů relevantních politických stran ve všech třech obdobích z pohledu logiky výhodnosti a vhodnosti. V práci jsou charakterizovány a popsány obě logiky. Následně je představen politický a stranický systém Norska a rozebrány první historické zkušenosti Norska s mezinárodní spoluprací po druhé světové válce. Ve stěžejních pasážích se práce zabývá pokusem Norska o vstup do ES v roce 1973 a pokusem o vstup do EU v roce 1995. Dále je v obou částech popsán historický kontext, vyjednávání aktérů o klíčových tématech, kampaň před referendem, jeho výsledky a dopady. Následně je zhodnocen současný stav, opět včetně analýzy postojů klíčových politických aktérů z pohledu logiky výhodnosti a vhodnosti. Tyto postoje jsou v závěru porovnány.

Abstract

This diploma thesis deals with Norway's attitudes towards membership in the European Communities / European Union. It's focused mainly on two unsuccessful attempts to join the EC / EU in the 1970s and 1990s and the country's relations with the EU today. The aim of the thesis is to analyze the attitudes of relevant political parties in all three periods from the perspective of the logics of consequentiality and appropriateness. The thesis characterizes and describes both logics. This is followed by description of the political and party system of Norway and by mentioning Norway's first historical international cooperation experience after the Second World War. The key parts of the thesis deal with Norway's attempt to join the EC in 1973 and the attempt to join the EU in 1995. The attitudes of political parties to the membership issue in the perspective of logics of consequentiality and appropriateness are analyzed in these parts. Besides that, historical context, the negotiations on key issues, the campaign before the referendum, its results and impacts are analyzed in both parts. Eventually, the current situation is evaluated, and the attitudes of key political parties in terms of the logics of consequentiality and appropriateness are analyzed again. Finally, these attitudes are compared.

Klíčová slova / Key words

Klíčová slova

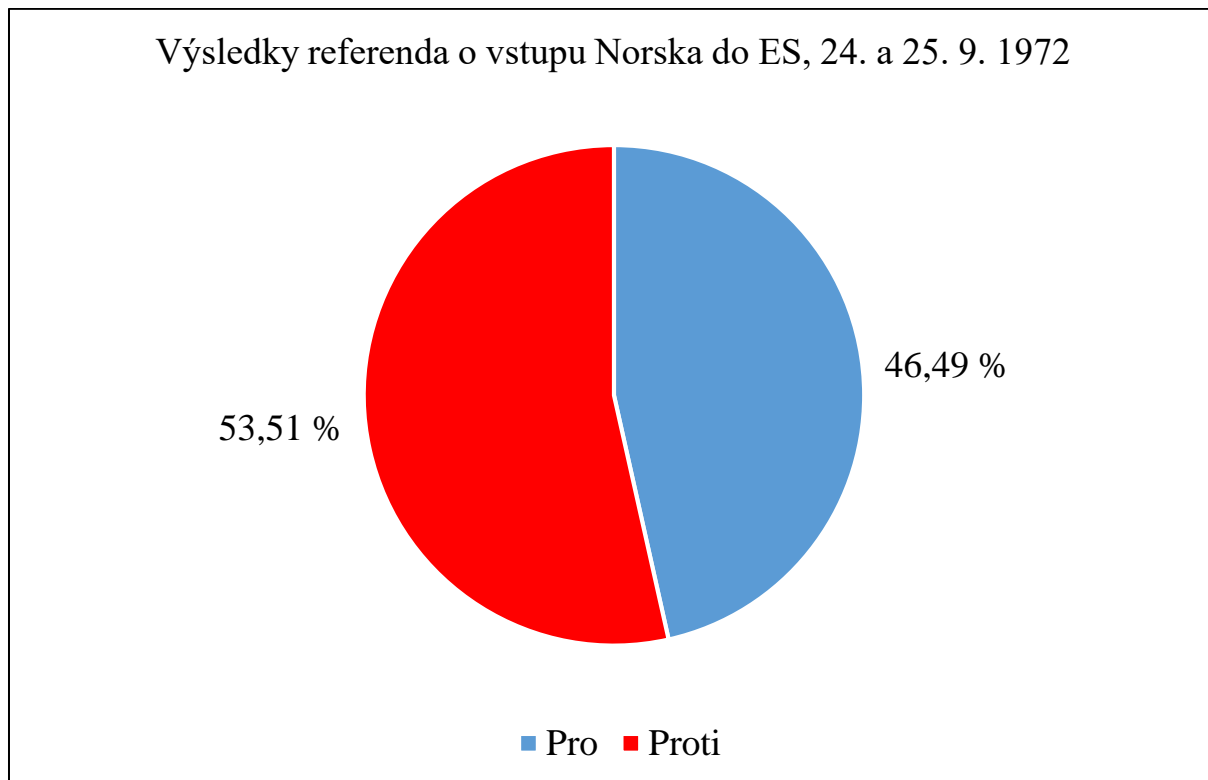
Norsko, Evropská unie, Evropská společenství, Evropské sdružení volného obchodu, Evropský hospodářský prostor, Logika výhodnosti, Logika vhodnosti, Rozšiřování Evropské unie, Politické strany, Politický systém, Referendum, Rybolov, Zemědělství

Key words

Norway, European Union, European Communities, European Free Trade Association, European Economic Area, Logic of consequentiality, Logic of appropriateness, Enlargement of the European Union, Political parties, Political system, Referendum, Fisheries, Agriculture

Přílohy

Příloha 1

Příloha 2

